Hardy Schilgen

DRUGO IZDANJE

TAJNA BRAČNE SREĆE

Hardy Schilgen

TAJNA BRAČNE SREĆE

DRUGO IZDANJE

ZAGREB 1944

TISKARA MATICE HRVATSKIH AKADEMIČARA - ZAGREB, ILICA 54

PREDGOVOR DRUGOMU IZDANJU

Neka gospođica, kandidatkinja za vjenčanje, primila je nekoliko tjedana prije vjenčanja od neke svoje bivše odgojiteljice na dar knjigu: T a j n a b r a č n e s r e ć e., Pročitala ju je na dušak, te se zahvalna povratila svojoj odgojiteljici i rekla joj: »Kako ste me ugodno iznenadili i upravo usrećili svojim darom. Stupam u brak, a mogu Vam reći, da nisam znala ni prava, ni dužnosti bračnih drugova. »Ova mi je knjiga otvorila oči i veselim se pozivu Božjem u bračnu zajednicu«.

Mnogima je našim zaručnicima ova knjiga u prvom izdanju iskreno i otvoreno otvorila oči i volji pružila direktive. Najjači je tomu dokaz, što se knjiga dnevno potražuje i što je došlo do drugoga izdanja.

Izdavač

PRISTUP HRVATSKOM IZDANJU

Autor knjiga: »Ti i on«, »Ti i ona« nanizao je mladiću i djevojci direktive međusobnog odnošaja. Knjige su došle u sto dobrih časa, a najbolji je tomu dokaz, što su prevedene u deset živih jezika. Autor spomenutih knjiga nije mirovao, već je priugotovio i drugu knjigu: Im Dienst des Schöpfers, namienjenu katoličkim zaručnicima i ženitbenim drugovima. Knjiga u hrvatskom prievodu nosi naslov: Tajna bračne sreće. I ovo je djelo prevedeno već u sedam živih jezika, što je dokaz, kako je knjiga koristna, potrebna.

Zasebna je karakteristika knjige, da je napisana na osnovi enciklike Pape Pija X.: O kršćanskoj ženitbi, koju je izdao Papa 31. prosinca 1930. katolicima cieloga svieta. U enciklici promatra Papa ženitbu sa higijenskoga socialnoga, vjerskoga i moralnoga stanovišta, te pokazuje, kako ova Božja institucija u sadašnjici trpi silnu dekadensu. Sama je enciklika u cielom svietu izazvala čitavu buru odobravanja, te su inovjerci otvoreno priznavali, da ovako može o ženitbi govoriti samo Papa, a katolici su uzeli nauku Papinu za direktivu svoga života.

Autor u svojoj knjizi niže jasne i sigurne dokaze, koji izviru iz nutrašnjega autoriteta enciklike Pape Pija XI. Način je prikazivanja u samoj knjizi posve jednostavan, plemenit, a ćudoredno veoma precizan. Knjiga je svojim vlastitostima i literarnom svojom formom najbolji i najsigurniji putokaz zaručnicima i ženitbenim drugovima. U knjizi se istinskim načinom govora jasno i liepo pokazuje sreća i blagoslov, što ga donosi ženitba ženitbenim drugovima, a preko njih cielom družtvu; pokazuje ujedno i misli Božje o ženitbi.

Ako je kada, a to je u naše dane ovakova knjiga prava nužda i potreba, jer smo sami svjedoci dekadense i u našem hrvatskom narodu u ženitbi. Donosi knjiga svietlo razumu. Neka ženitbeni kandidati znadu, kamo idu i što ih čeka. Ova knjiga iskreno i otvoreno pruža volji direktive u izgradnji bračne sreće.

Kao izdavač knjige smatram dužnošću, da ovim putem zahvalim veleuč. g. Milanu Langu, ravnajućem učitelju u m., Samobor, koji je djelo na molbu izdavača preveo liepim hrvatskim jezikom.

IZDAVAČ

ZNAČENJE POSLANICE PIJA XI. O KRŠĆANSKOM BRAKU

(Napomena. U ovim su razmatranjima opisani odnošaji, koje je sv. Otac imao pred očima, kada je sastavljao ovu svoju poslanicu. Ne smije se zaboraviti, da su u Njemačkoj posljednjih godina nastala mnoga javna nepovoljna stanja. Hoćemo li razumjeti značenje Papine poslanice, moramo se obazirati na prilike, koje su tada vladale. Radi toga nije se u ovim razmatranjima ništa mienjalo, ma da mnogo toga, što se u njima prikazuje kao suvremeno, sada pripada, u Njemačkoj barem, prošlosti).

Strašna borba, uviek žešća, upravlja se već godinama protiv shvaćanja braka, kako ga naviešta nauka Kristova i kako ga utvrđuju državni zakoni zadahnuti kršćanskim duhom. Dok se prije još moglo govoriti o nekoj »reformi braka«, za kojom se težilo, sad se već radi o pravoj »revoluciji« protiv dosadanjega bračnog prava, dapače protiv svih zakona, koji bi imali zaustaviti nećudorednost. Htjeli bi porušiti sve zapreke, koje smetaju strasti da se neobuzdano izbiesni. Doživotna veza s jednim bračnim drugom ima ustupiti mjesto pravu, da se po volji razrieši i stupi u novu vezu, ali da se i ta može razriešiti, kad pohota zaište opet drugu. Prije svega neka je svakomu slobodno da dobije samo toliko djece, koliko želi. Zato se zahtieva, da država uredi javna savjetovališta, u kojima bi se svima davale točne pouke, na koji će način najsigurnije i najbolje spriečiti »blagoslov« djece. Ali ako bi ipak uzprkos tome došlo do nepoželjene trudnoće, mora biti svakomu slobodno da je prekine.Ove misli i priedlozi šire se govorom, knjigama, časopisima i novinama, idu od usta do usta. Sredstva za preporuku raznose od kuće do kuće vrstni trgovački agenti, a mogu se dobiti u mnogim trgovinama, dapače i javno postavljenim automatima. Sredstva za pobačaj objavljuju se u novinama i preporučuju najrazširenijim tiskanicama. Prilike zato javljaju se »diskretno«. Po skupštinama, saborima, komorama juriša se raznim priedlozima za odstranjenje svih kaznenih odredaba, koje smetaju putenoj po-

hoti. Ima i družtava, kojima je jedini cilj promjena moralnih zakona, koji postoje. Viče se u sav glas, da su prijašnji pojmovi ćudoređa zastarjeli, da su se već preživjeli, da su pretečeni. Svanulo je novo doba, koje nemilosrdno obara zaostale nazore, po kojima se tielu uzkraćuje njegovo izkonsko pravo, te čovječanstvo privodi novoj, ljepšoj, slobodnoj budućnosti. Skrajnji je dakle čas, da se Crkva prilagodi modernim tekovinama, da ublaži svoje preukočene propise i izpravi svoje zakonodavstvo, ako ne će da je mnogi ostave.

Zacielo, ništa ne pokazuje tako jasno nemoć čovječjega duha — da u najvažnijim životnim pitanjima dođe sam po sebi do pravoga, sigurnog rezultata, a time i do potrebe Božanske objave i nepogrješivog učiteljstva — kao nekatolička literatura o braku. U njoj vlada neizlječiva pomutnja. Ni u kojoj točki ne nalazimo jedinstva. Naprotiv, upravo u najvažnijim se stvarima razilaze mišljenja, čuju se najproturječniji nazori. Tomu se ne smijemo čuditi kod onih ljudi, koji ne vjeruju u Boga, kojima time ne dostaje ono jedino sigurno stanovište, s kojega se može pristupiti ovim pitanjima. Njihovo jedino pravilo je razum, ali taj se tada obično postavlja za branitelja putenosti. Mnogo hvaljena sloboda mišljenja u znanosti dovodi do ovog učinka: Mi se ne brinemo za to odkuda dolazimo i kamo idemo; sad smo tu, zemlja nam pruža mnogo prilika, pa zato razmislimo, kako ćemo moći sebi pribaviti što više užitaka. Najviši zakon za njihova načela jest vlastita korist, lično blagostanje.

Ali i u onim krugovima, koji zahtievaju da ih smatramo kršćanskima, ne vlada nikakva jasnoća i sigurnost o tome, što je ćudoredno dopušteno, a što nije, kako su to dokazale razne skupštine nekatoličkih crkava na bolno začuđenje svih, koji misle pošteno. Službena mjesta protestantizma u Njemačkoj dosad se još niesu izjavila o tom pitanju. Na svjetsko crkvenoj skupštini, održanoj g. 1925. u Stockholmu, na kojoj je bio zastupan i njemački protestantizam, predložila je komisija, koja je bila određena za to pitanje, ovo: »Ne obazirući se na izuzetne slučajeve i odnošaje osobite vrste, u kojima crkva ne prisvaja sebi prava da o odluci pojedinih savjesti izreče osudu, jer to pristoji jedino Bogu u njegovoj svetosti, izjavljujemo, da zahtievano ograničavanje poroda pomoću vještačkih sredstava smatra ista crkva nesocijalnim i nekršćanskim«. Ali u daljnjem pretresanju ovog pitanja pokazalo se, da se nazori o tom priedlogu daleko razilaze. K tome je još sam priedlog

tako nejasan, da je dopuštao najslobodnije tumačenje. Svatko se može pozvati na to, da se kod njega radi o »izuzetnom slučaju«, o »odnošaju osobite vrste«.

Anglikanska crkva zanimala se ovim seksualno-etičkim pitanjem već preko deset godina. Tek god. 1930. stvoren je na skupštini (»Lambeth-Conferenz«), koju je pohodilo 308 anglikanskih biskupa iz cieloga svieta, ovaj zaključak: »Gdje postoji jasno osjećana ćudoredna obvezatnost, da se roditeljstvo ograniči ili spriečі, mora se metoda odlučiti po kršćanskim načelima. Najglavnija i očita metoda je podpuno suzdržavanje od spolnog obćenja (koliko je to potrebno) u životu zapta i vlastite kontrole u moći sv. Duha. U takvim slučajevima, u kojima postoji takva jasno osjećana ćudoredna obvezatnost za ograničenje i sprečavanje poroda, i u kojima se uklanjanje podpunog suzdržavanja dade ćudoredno opravdati, pristaje skupština nemanje na to, da se druge metode mogu upotriebiti, predpostavljajući, da se to čini u svietlu istih kršćanskih načela. Konferencija oštro osuđuje upotrebu bilo kojih metoda za obranu od začeća, poduzetih iz sebebljublja, pohotnosti ili puke udobnosti.«

Na ovaj zaključak osvrnuo se Kurt Böhme, Berlin—Steglitz, u časopisu »Ethik, VII. godište, str. 540.: »Tu bi se dala staviti svakojaka pitanja. Što znači to: jasno osjećana ćudoredna obvezatnost za ograničenje roditeljstva? Što znači: da se metode o ograničenju poroda odluče po kršćanskim načelima? Što znači, da se kontrola o porodima imade vršiti u svietlu istih kršćanskih načela? Takav način izražavanja je svakako nejasan i podesan za najrazličnije tumačenje. Pa i ograničenje, da se začeće ne smije sprečavati radi sebeljublja, pohotnosti i puke udobnosti, nije jednog značenja. Gdje počinje pohotnost? A gdje jasno osjećana ćudoredna obvezatnost»? K tomu zapitajmo još: Kada se uklanjanje podpune suzdržljivosti dade ćudoredno opravdati tako da se smiju upotriebiti druge metode? —

Nesuglasje mnogih krugova radi ovoga zaključka bilo je pojačano još time, što su 193 glasa bila za nj, a 67 proti. Razni anglikanski biskupi izjavili su tada javno, da nisu sporazumni s tim zaključkom. Drugi su naprotiv pošli mnogo dalje. Tako je nadbiskup kenterburski izjavio u jednoj provincijskoj sinodi mjeseca studenoga 1930.: »Podpuna suzdržljivost mogla bi uzrokovati živčane smetnje i oštetiti tielo i dušu. Zar bi se upotreba preventivnih sredstava u ovakvim izu-

zetnim slučajevima mogla već po sebi smatrati grješnom? Samo u izuzetnim slučajevima dopuštena su preventivna sredstva«. — Böhme piše dalje: »Po svemu sudeći dade se ustanoviti, da su anglikanski biskupi načelno napustili svoje odklonivo stanovište prema kontroli poroda. U pojedinom je njihovo držanje još netočno i puno nejasnoće. Ciela dikcija odaje unutarnju nesigurnost«. — Neki anglikanski svećenik je na to porugljivo izjavio, da su biskupi sada primili na znanje to, što se već petdeset godina zbiva, pa ipak svečano prepuštaju ovu stvar vlastitoj odluci svakoga bračnog para. Ako sada Crkva prva ne naznači put, nema nade, da bi opet odkrila ćudoredno vodstvo.«

Slično je i u Sjedinjenim Amreičkim Državama. Različne crkvene skupine načelno su se izjavile za kontrolu poroda. Godine 1931. američko Crkveno Savezno Vieće, u kojemu je udružena većina protestantskih crkava Saveznih Država, postavilo je odbor za pitanja bračnoga i porodičnog života. Od 28 članova toga odbora 22 su se odlučila za »brižljivu i ograničenu upotrebu sredstva za sprečavanje začeća«. Suzdržljivost u braku, osim rietkih slučajeva, ne pruža nikakova jamstva za rješenje ovog pitanja, te je stoga sama po sebi nepoželjna.

Nekatoličke su dakle crkve podpuno zatajile u ovom, za današnja vremena toliko vrućem, pitanju. A ipak jedno crkveno poglavarstvo ima zapravo samo onda smisla i vriednosti, ako svojim članovima daje jasnu i određenu pouku o dopuštenosti ili nedopuštenosti nekoga čina. Ako odluku o tome prepušta pojedincima, onda se time samo proglašuje suvišnim.

Potražimo li uzroke ovoj neslozi i nesigurnosti u tako važnom pitanju savjesti, naći ćemo ih u nedostatnosti čovječjeg duha, da sam po sebi dođe do pouzdanog rješenja. Tako izjavljuje Papa Pijo XI. u svojoj poslanici: »Sada dakle svaki znade, kolikim bi obmanama bila otvorena vrata i koliko bi se zabluda primiešalo istini, kad bi si pojedinac morao pomagati jedino svietlom svog razuma ili kad bi istinu morao pronaći po vlastitom tumačenju objave.«

Rješenje svih ovih pitanja mora proizići jedino iz nakana Božjih. Svjetske potrebe, samovolja, samilost prema potrebi i biedi pojedinaca tu nikako ne smiju doći do rieči. Ono mora imati u vidu interese skupnosti, a ne obazirati se na pojedine slučajeve. Odgovor na to pitanje ne smije stoga biti čuvstven, već jedino hladni razum mora odrediti propise obće vriednosti ne obazirući se pri tom na tvrdoće, što ih nuždno donosi sa sobom svaki zakon u svojoj konačnoj izradbi. Želja da se ljudima dade što udobnije rješenje, ne smije kod toga ni malo utjecati. — Jasno je, da bi jedva koji čovjek mogao imati razum tako jakih svojstava, pa da prozre sva ova pitanja sve do njihovih posljednjih veza.

»Ako to vriedi«, veli dalje poslanica, »već o mnogim drugim istinama ćudorednog reda, onda kud i kamo više vriedi u stvari braka, gdje sjetilna strast može slaba čovjeka tako lako zaskočiti, obmanuti i zavesti. Ovo tim više, što vršenje Božjih zapoviedi traži kadšto od supruga težke i trajne žrtve, žrtve, koje slab čovjek — kako izkustvo uči — smatra kao isto tolika opravdanja samo zato, da se rieši obdržavanja Božjih zapoviedi«.

Pa neka bi čovjek, uznesen najpoštenijom voljom, konačno nakon duga traženja i promišljanja i našao ono pravo, to bi bilo tek njegovo privatno mišljenje, dok bi drugi možda došli do posve protivnog mišljenja. On ga može predavati kao svoje, ali nema prava tražiti, da to bude obavezatno za druge. I neka je još tako čvrsto uvjeren, da je to Božja volja, ipak mu nedostaje svaki autoritet, ugled i druge obveze za prihvat njegova mišljenja, pogotovu kad mu ovi mogu pokazati, da drugi tvrde protivno. — Tu se očituje sva nestalnost i bezpomoćnost nekatoličkih vjerskih zajednica, jer nisu kadre da kažu svojim članovima jasno i određeno, što je za njih po savjesti obvezatno, dok je ipak Spasitelj naložio svojim apostolima: »Učite sve narode, učite ih držati sve, što sam vam rekao.«

Bjelodano je, da nejasnoća, nesigurnost i zamršenost još silno porastu, ako se to pitanje usuđuju rješavati ljudi, kojima posve nedostaje onih svojstava, koja su nepropustiva predpostavka da bi se mogao očekivati bar ponešto pouzdan sud. Sva bieda čovječanstva doista hvata čovjeka, kad nešto pobliže promotri govore i spise bračnih revolucionara. Bez svake dublje obrazovanosti, bez slutnje o dohvatu i posljedicama svojih priedloga za dobrobit čovječanstva, bez svakog osjećaja odgovornosti za zlo, što ga čine, nevjerojatnom nesmotrenošću obzirom na tako težka i zakučasta pitanja i najvećim samoljubljem stupaju pred javnost kao da su konačno pronašli jedino i bezuvjetno pouzdano sredstvo za užasno težke potrebe čovječanstva. Hvale kao nepobitnu istinu ono, što su oni izmislili, dok sve što je dosad postojalo, kao: pra-

vo, osjećaj stidljivosti, čistoću, vlastito obuzdavanje, bračnu vjernost, osjećaj odgovornosti prema potomstvu — potiskuju u stranu kao sredovječno. Uistinu, njihovi priedlozi znače rušenje porodice, ubistvo mnogobrojne djece, propast naroda.

Bilo je već jednom slično doba; ali ono je bilo još bezutješnije, jer ni oni, koji su pošteno tražili istinu, ne nađoše mogućnosti da utišaju svoje strasti. Döllinger, najbolji poznavalac neznabožtva, opisuje ga ovako (Heidentum und Judentum, str. 727):

»Filozofija je udivljenja vriednom upotrebom oštroumnosti i spekulativne snage prošla i izcrpla cio krug mogućih sustava; i nigdje se ne htjede pokazati tlo, gdje bi se podigla, niti se pokazala plodnost duha, kojom bi se mogla podići ipak jedna zgrada. Pojedine škole same su se iztrošile i zatrle; nijedna se nije mogla održati, svaka je ugasnula ili se gasila... Po primjeru cara Hadrijana, neki pokušaše redom sve religije, vršili su sva bogoslužja, dali su se uputiti u sve tajne, da na koncu, ne znajući dalje, zastanu pred vratima vječnosti ili čvrsto nasjednu na plitčinu bezutješnog panteizma.

Oni muževi, koji stajahu u Rimu na visini svoga doba, bijahu potišteni od dubokog osjećaja obezhrabrenja ili žalosti; oni spoznaše, da je uzaludna borba protiv zavladale pokvarenosti. Vidjeli su nemoć svih zakona, nigdje ne mogahu odkriti klice novoga života, velikog ćudorednog i političkog preporoda... Tako im se konačno narinu osjećaj, da je sve zemaljsko pusto i bez sadržaja, da je čovječji život samo velika lakrdija. Život je postao bez vriednosti, svaki se dan vidjelo, kako toliki ljudi gube svoje živote za puku igru. Tako se smjelo odbacivao život, jer je postao teretom. Preziranje života i samoubojstva bijahu u Rimu na dnevnom redu...

»Stojička se nauka osjetila prisiljenom da dade razjašnjenje, da se pravi mudrac, ideal kreposti i ćudorednog heroizma, dosad još nije pojavio na zemlji. Već je Cicero opisao oduševljenje, koje bi osjećali ljudi, kad bi jednoć bili tako sretni te bi mogli živo i lično gledati savršenu krepost. Tako bijaše na sve strane razširen osjećaj ćudorednih i duhovnih potreba... Tražili su čvrstu, Božansku nauku, koja bi ih izbavila iz labirinta mišljenja, slutnje i dvojba o cilju života, o stanju čovjeka poslije smrti. Čeznuli su za pravilom i stegom života, koja bi — rješivši se kolebljive samovolje vlastitog ugađanja — dala njihovu radu stalnost i pouzdanje.«

Tada dođe Isus Krist. On dade čovječanstvu jasno i sigurno tumačenje o svim pitanjima života. Njegova nauka ne bijaše učinak razmišljanja jednog čovjeka, koje je uviek nepodpuno i sposobno za zablude; ona ne bijaše rezultat čovječje znanosti, koji se danas postavlja, sutra opet obara; ona nije mišljenje učitelja, koje učenici poboljšavaju, dopunjuju, prestižu ili zabacuju. To je nauka Onoga, koji je rekao: »Nebo i zemlja će proći, ali moje rieči ne će proći!« To su rieči zajedničkog vrela znanosti i Objave, koje stoga nikad ne mogu biti protivurječne.

Isusova namjera bijaše, da svi narodi svih vremena sigurno dospiju do Njegove neizopačene nauke. Ali to je moglo biti samo tako, ako se unapried pobrine, da je ljudi ne bi izvrnuli i izmienili. Inače bijaše sigurno, da bi je ljudske strasti i ljudska oholost preobličile po svojim željama, drugčije tumačile, potamnile i nakazile, te se ne bi više mogla prepoznati. To jasno pokazuju stotine ili tisuće sekta, od kojih svaka uči drugčije i pri tom tvrdi, da ona ima pravu Kristovu nauku. To su dokazale napried već navedene odluke nekatoličkih crkvenih poglavarstva, koja sama po sebi nisu kadra da jednome od svojih članova kažu, što je po savjesti obvezatno. A Krist je zapoviedio svojim apostolima: »Naučavajte sve narode, učite ih držati sve, što sam vam Ja rekao!« Dobro je On vidio goleme težkoće, koje su se suprotstavile čistom održanju Njegove nauke. Ali Njega to ne plaši, On ne drhće. On ne očajava. Veličanstveno uvjerava apostole: »Ja ostajem s vama sve dane do konca svieta! Poslat ću vam Duha Istine, da ostane kod vas zauviek. On će vas uvesti u sve istine, sjećat će vas svega, što sam vam rekao«. Krist je dao Svojoj Crkvi nepogrješivost. Pod upravom Duha Svetoga brine se, da se ona ne udalji od Njegove istine. Za nas katolike nije to samo vjerska rečenica, već je to za nas i za cio sviet povjestna istina. Uzprkos svemu iztraživanju i naporu nije se Crkvi do danas mogao dokazati nikakav prigovor u njezinoj nauci, niti kakva promjena njezina vjerskoga blaga. Što je naučavala u prvim stoljećima, to isto naučava i danas. Što se u Rimu objavi, to odjekne sa svih katoličkih propovjedaonica svieta.

Katolička je Crkva vazda smatrala, da je od Krista postavljena za čuvaricu Njegove nauke,i zato drži za svoju glavnu dužnost, da je sačuva čistu i neizkrivljenu. Zato, pojavi li se koja nova nauka, Ona je poredi s naukom Kristovom, pa

ako nije s ovom u podpunom skladu, izrekne svoje prokletstvo nad njom. Ona ne pozna straha, pa ako i mogućnici ovog svieta stupe pred nju, te oslanjajući se na svoju silu, zahtievaju da Crkva popusti. Ona se ne zbunjuje, ako je znanost označi kao nemodernu, kao zaostalu i pokazujući na svoja iztraživanja, traži od nje, da izmieni svoju nauku. Ona ne promišlja, kako će svoju nauku primieniti željama širih krugova ili državnim zakonima. Ona ne traži kompromisa, po kojima bi mogla zadržati od odpada mnoge uvažene učenjake. Ona misli i razmišlja, kako bi Kristovu nauku mogla izraziti što jasnije, što nedvoumnije, ne popuštajući nikomu. To je njezina odlučna rieč svietu, i tu valja bezuvjetno prihvatiti, ili se nje podpuno odreći. Crkva će radije dopustiti da odpadnu milijuni od nje, nego da i mrvu napusti od neizkrivljene Kristove nauke ili da zabludi i najmanje popusti. Zato je razvikaše, da je nestrpljiva, tvrdokorna. Istina ne može trpjeti zablude, pa kako bi čuvarica istine mogla dopuštati, da vriedi kao istina ono, što nije istina?

Sada razumijemo značenje poslanice Pija XI. o kršćanskom braku. U času, kada cio jedan sviet neprijatelja drma i potresa bračnim zakonima, kada se u ime znanosti, dobrobiti naroda, humanitarnosti, u ime smilovanja prema tako mnogim nesretnima, zahtieva razstava braka, kontrola poroda, slobodan prekid trudnoće — izstupa On sviestan svoga položaja kao namjestnik Kristov i svoje zadaće da nauku Sina Božjega naviešta čovječanstvu neizkrivljenu — neustrašen i nesmetan vikom bračnih revolucionara, izstupa pred cieli sviet i izjavljuje: »Što vi hoćete, to je proti zapoviedi Božjoj i proti nauci Kristovoj!« — Nisu to nikakve nove istine, što ih On objavljuje, to je stara nauka Crkve, samo točnije shvaćena, da tim nemilije osudi one tvrdnje, koje su njoj protivne.

Papa je rekao. A Papa je Kristov namjestnik. I Piju XI. rekao je Krist: »Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga. Sve, što svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebu; a što razriešiš na zemlji, bit će razriešeno i na nebu.« Papa razlaže u svojoj poslanici: »Bog je odredio Crkvu, da bude čuvarica i učiteljica svih vjerskih i ćudorednih istina. Zato je vjernici imadu slušati, svoje mišljenje i osjećanje imadu podređivati Crkvi, da tako svoj ćudoredni život sačuvaju od propasti. Da se ne liše pomoći, koju im je Bog dao po Svojoj darežljivosti, dužni su slušati Crkvu ne samo u njezinim svečanim odlukama i presudama, nego primjereno i ostalim odredbama i odlukama, kojima se izvjestni nazori zabranjuju i osuđuju kao opasni i opaki.«

»Kršćanski vjernici imadu se stoga u današnjim bračnim pitanjima čuvati od pretjerivanja neovisnosti vlastitog presuđivanja i od krive »autonomije« čovječjega razuma. Pravom kršćaninu nimalo ne dolikuje da oholo vjeruje svomu prosuđivanju i da pristaje samo na ono, što je sam upoznao gledeći na unutarnje uzroke, a da Crkvu, koju je Bog poslao da poučava i vodi sve narode, smatra kao zaostalu i svietu otuđenu, ili bi htio priznavati i pokoravati se samo onomu, što Ona zapovieda svojim poznatim svečanim odredbama. Baš kao da bi se druge njezine odredbe ikada mogle primiti kao krive ili kao da ne pružaju dosta dokaza za istinitost i ćudorednu primjerenost. Dužnost je stoga svih pravih kršćana, tako obrazovanih kao i neobrazovanih, da se u svemu, što se tiče vjere i ćudoređa, dadu ravnati i voditi po svome vrhovnom nadpastiru, rimskom Papi, kojim upravlja sam Gospodin naš«.

Zato je dužnost svih katolika, da s radostnom zahvalnosti prihvaćaju Papine rieči, jer će one donieti jasnoću i sigurnost baš u doba, kad se već i mnogi, koji dobro misle, bojažljivo pitaju: da nije možda potrebno, da katolički moral braka pristane uz moderno doba? Papa je riešio pitanja o dopustivosti modernih nastojanja; po svojoj savjesti dužni smo držati se njegovih odluka.

KATOLIČKI VJERENICI!

Nakon zrela razmišljanja odlučiste se da stupite u zajednički brak. Ovaj životni vez ima biti, vi se tomu nadate, temelj vaše zemaljske i vječne sreće. No vaše očekivanje izpunit će se samo tada, ako zaista budete pravi kršćanski vjerenici. Doista, po Božjoj nakani obitelj ima biti izvor najčišće, najplemenitije zemaljske sreće. Ali takva se sreća može naći samo u obitelji, koja je tako izgrađena, kako ju je zamislila mudrost i dobrota Božja, jer sve Njegove naredbe dane su iz najveće mudrosti i najusrdnije ljubavi prema nama. Život po Njegovoj volji mora biti naše spasenje; život protiv njegovih zapoviedi mora biti naša propast. Naime: radimo li proti Njegovoj volji, tad stupamo putevima, koje nam je On zabranio upravo zato, jer nas vode u nesreću.

Crkva stoga nalaže svećeniku, da vas pouči u svemu, što je potrebno da uzmognete ovaj stalež, u koji stupate, kršćanski shvaćati i točno upoznati njegova prava i dužnosti.

SVETINJA

Ova je tajna velika. Ef. 5, 32.

Na kraju svoje poslanice daje sv. Otac vjernicima na ruke »prikladna ljekovita sredstva, koja mogu pomoći da se odstrane pogubne zle upotrebe i da se braku svuda uzpostavi dužno poštovanje«. On ih skuplja u ove rieči: »Natrag k mislima Božjim! Da se uzpostavi pravi red u svietu braku, moramo skupiti sve misli Božje o braku i prilagoditi se njima«. Stoga katoličko razlaganje o braku ne može početi bolje nego opisom ove svetinje, kako ju je Božja mudrost izmislila i po Kristu obnovila i usavršila.

Sveti Pavao naziva kršćanski brak velikom tajnom i nijedan čovječji duh ne može posve dohvatiti njegova dostojanstva. Ta, već posve naravski posmatrana tajna dopušta ipak čovjeku da učestvuje u stvaralačkoj moći Svevišnjega.

Sav je svemir Božje vlastničtvo, i jedino Njemu pripada snaga savršenstva da stvara, to jest da iz posve ničega nešto učini, da iz ničega izvlači živote, kojih tu prije nikako nije bilo, a i inače ih ne bi nikada bilo. Nijedan stvor ne može to učiniti sam po sebi.

Bog je mogao i tako urediti, da bi svi ljudi poput Adama i Eve primili život neposredno od Boga bez sudjelovanja nekoga drugog. No kako bi onda izgledao sviet! Ne bismo tada imali ni otca ni majke, ne bi bilo ni braće ni sestara, ni porodice, ni muža ni žene. Ne bi bilo ni svih onih srdačnih veza ljubavi, uzajamne pripadnosti, a s njima i sve slasti i sreće porodičnog života, jer vrelo tople, blažene sreće je ipak samo ljubav.

Tako vidimo već i u Božanstvu. Tri Božanske osobe bezkrajno su sretne u svojoj uzajamnoj ljubavi. Ova se osniva na tome, da na tajanstven i nama neshvatljiv način Sin potječe od Otca, a Duh Sveti od Otca i Sina po njihovoj uzajamnoj ljubavi. Time je dakle Bog u svojoj dobroti htio da porodica bude na izvjestan način prilika, slika Božanstva, tako da ljudi u njoj nalaze svoju sreću u uzajamnoj ljubavi, a ta se osniva na tome, da roditelji daju život svojoj djeci.

Tako odluči Bog dopustiti, da čovjek na izvjestan način učestvuje u Njegovoj stvaralačkoj moći i to tim, što mu omogućuje da može dati život ljudima, kojih prije nije bilo i inače ih nikad ne bi bilo. To je sreća, to je čast, koja se ne da opisati ni zamisliti. Ta pomisli samo, što je diete! Stvoreno je po slici i prilici Božjoj i tragove Božanskoga izvora nalazimo u njemu još posve čiste i nepomućene: nevinost, svježost, plemenitost duše. Ništa nije nagrdila himba i pokvarenost svieta. Crte lica još nije iznakazila strast. Djetinje oko probuđuje u nama uspomenu na doba rajske nevinosti i rajske sreće.

Sv. Otac kaže u svojoj poslanici: »Koliko je dobročinstvo Božje i kolik je blagoslov bračni diete, vidi se iz dostojanstva i visokog cilja čovjekova. Ta čovjek već samim svojim razumom nadilazi sve ostale vidljive stvorove. K tomu dolazi još i to, da Bog hoće da se ljudi rađaju ne samo zato, da napune zemlju, nego mnogo više zato, da se njemu, pravom Bogu klanjaju, Njega upoznaju, Njega ljube i jednoć se s Njime zauviek raduju u vječnom blaženstvu. Budući da je Bog vrhunaravno uzvisio čovjeka, stoga njegov konačni cilj nadilazi sve, što je oko vidjelo, što je uho čulo i što je srdce čovječje oćutjelo. Iz ovoga se vidi bez daljnjega, koliki dar dobrote Božje, kako odličan plod braka je diete, koje svoj život zahvaljuje svemoći Boga i sudjelovanju bračnih drugova.«

Po svetom Krstu postaje diete čovječje sjajnim djetetom Božjim, postaje baštinikom nebeskim. Sve blago odkupljenja položeno je u njegovu srdcu i ako umre, pripada mu nebo kao baština jedino zato, što je kršćansko diete. Bog mu je dao nebeskog kneza za pratioca i čuvara. To je ljubimac Boga i cieloga neba, koje s dopadnošću i zanosom gleda diete i ljubi ga.

A koliko tek mora dirnuti vaše srdce pomisao, da diete nije samo diete roditeljâ. Ono je po riečima biskupa »plemeniti plod tajanstvenog uzajamnog djelovanja roditelja i stvaralačke volje Božje«. Za sve, što diete ima, ne zahvaljuje samo roditeljima; najglavnije, dušu, mora svemogući Bog iz ništa stvoriti u onom času, kad sjedinjenjem nasljednih sklonosti otca i majke započinje novi život, i udahnuti je začetom djetetu. Ako vam dakle Bog dade diete, znajte, da ono ne pripada samo vama, nego još mnogo više Bogu, od kojega je primilo više i važnije nego što ste mu vi mogli dati.

Duh čovječji ne može da zamisli i utvrdi ovo dostojanstvo, ovo uzvišeno čuvstvo, biti otcem, majkom čovječjega i Božjeg djeteta. Ni vi ne ćete moći, ako svom djetetu ne zagledate najprije u oko, iz koga se odrazuje neumrla duša; ako tada pomislite, da je ova duša dah Božji, da je Sin Božji umro za ovo diete, da je po posvetnoj milosti prije slično Bogu nego čovjeku, da će vječno živjeti — pa tada kažete: »To je moje diete! Meni zahvaljuje svoj život! Inače ne bi bilo tu i uobće ga ne bi bilo!« Vi ćete ga uviek s udivljenjem promatrati, materinskom i otčinskom radosti uviek ćete ga privijati na svoje srdce, ali nikada se ne ćete moći nasititi ovoga blaženstva.

Kad je Sin Božji čovjekom postao, da opet uzpostavi osnovu spasenja, koju je poništio grieh naših praroditelja, osnovao je tada Crkvu, da ona nastavi i provede Njegovo djelo. Stoga je njezin najviši cilj, da širi kraljevstvo Božje na zemlji i dovodi što više ljudi u nebo. Zapravo je u samoj biti braka, da može ovoj velikoj ustanovi spasa davati najvrednije i najpotrebnije pomoći tim, što uviek privodi nove članove i uzgaja ih za njihovu korist. Zato htjede Krist pribaviti brak kao pomoćnu silu za svoje Kraljevstvo; odtada brak više nije posve naravska uredba, već se dignuo na viši položaj s određenjem, da služi Crkvi, kako to ističe Sv. Otac: »Osim toga neka promisle kršćanski roditelji, da nije njihova zadaća samo da se brinu oko izdržavanja i širenja ljudskoga roda na zemlji, pače ni to da uzgoje samo pojedine štovatelje pravoga Boga, nego da Crkvi Kristovoj privode potomstvo, da umnažaju sugrađane svetaca i ukućane Božje, da se iz dana u dan povećava narod posvećen službi Boga i našega Spasitelja«.

Zato se Krist pobrinuo da brak tako uredi, te ovaj mogne što je najviše moguće zadovoljavati svoju visoku zadaću. Tako ga je opet uzpostavio u njegovu početnom jedinstvu i nerazrješivosti. Htio je, da i bračni drugovi mogu dobiti osobite milosti, da budu dorasli velikoj i težkoj zadaći svoga zvanja.

Da ljudima utisne u sviest, da je bračni stalež odsada određen službi Crkve i da je njoj podložan; da bračne drugove posveti i osposobi za njihovu visoku i važnu zadaću i da im vanjskim znakom izrazi i izporuči potrebne službene i staležke milosti, Krist je ženitbu uzvisio na tajanstveno dostojanstvo Sakramenta. Kako je svećenik posvećen za svoje visoko zvanje određeno službi Crkve, tako se imadu i bračni drugovi posvetiti posebnim sakramentom za svoju uzvišenu zadaću, koja služi interesima Crkve i koja će im ujedno dati potrebite milosti za njihove dužnosti. Tako će izvor ljudskoga života biti posvećen, glavni cilj braka bit će uzvišen na dostojanstvo slično svećeničkoj djelatnosti u rođenju i izobraženju članova Crkve i baštinika Kraljevstva Božjega.

Time konačno brak nije samo neka pomoćna sila za Krista i Njegovu Crkvu, već ujedno vjerna slika njezina tajanstvena sjedinjenja s Njim. Oboje imadu nerazrješivi vez, jednaki cilj, iste uzajamne odnošaje. — Kako se Krist podpuno sjedinio s Crkvom, tako da je On njezina glava a ona Njegovo tielo, i ovo se sjedinjenje više ne razkida, tako se i muž i žena također tako usrdno sjedinjuju nerazrješivim bračnim vezom, da su po riečima Božjim još samo jedno. — Kakogod je zadaća Crkve, da sakramentom preporoda daje Spasitelju uviek novu djecu, da je hrani kruhom života i odgaja za nebo, upravo tako i blagoslov djece i uzgoj njihov jest najodličniji cilj braka. — Kako Krist ljubi Crkvu i ova mu se ponizno pokorava, tako i muž treba da ljubi svoju ženu, a ona ga ima slušati kao glavu. — Kako su konačno tajanstvene Kristove zaruke s Crkvom mogle tek onda izpuniti svoju uzvišenu zadaću, kad se odstranilo sve pogrješno i nečisto, te Krist stoga Crkvu očisti i posveti (Ef. 5, 26), tako i brak može samo tada posve odgovarati svojem velikom značenju, ako postupa vjerskom savjestnošću i tako pročisti i oplemeni nizku narav.

Pravo značenje braka bit će Vam jasno tek u vječnosti, kad budete klečali pred priestoljem Božjim, uživali slasti i blaženstva neba, kakova se ni zamisliti ne mogu, i tada pomislili na zemlju, na svoju djecu te ugledali njih i sve Vaše potomstvo do Sudnjega dana. I oni svi imadu jednoć doći u nebo, a tu ste im sreću otvorili vi. Da nije bilo vas,ne bi oni bili tu, i ne ih uobće nikada bilo! Tada ćete tek pojmiti, kako je krasna, silna zadaća: biti otac, majka! Zadaća, kod koje se radi o biti i ne biti nebrojenih ljudi, zadaća, koja obuhvaća vječnu sreću čitavog niza neumrlih ljudi.

Ovo je brak po Božjoj volji: svetinja, izvor čovječjeg života, učešće u stvaralačkoj moći Božjoj, sveti Sakramenat. On je jedan od sedam svetinja kršćanstva određen za razvitak Kraljevstva Božjega na zemlji i za naseljenje neba svetima.

PLEMENITA LJUBAV

»Muževi, ljubite svoje žene, kako je Krist ljubio Crkvu.« Ef. 5, 25.

Mi se ljudi trudimo često i uzalud, da pronađemo pravo sredstvo za neki cilj, pa kadšto moramo upotrebiti i više sredstava da ga nekako oživotvorimo. Kako se tu veličajno očituje bezkrajna mudrost Božja, koja jednim prostim sredstvom igrajući se postigne više raznih ciljeva. To vidimo i kod braka. On ima u prvom redu služiti uzdržavanju i širenju ljudskoga roda. Blagoslov djece i njihov uzgoj, njegov je glavni cilj. No on ima izvršiti još i druge zadatke. Ovdje treba da se pozabavimo samo jednim, naime: da muž i žena imadu biti najvjerniji životni drugovi. U svojoj uzajamnoj ljubavi treba da nađu — koliko je to na ovom svietu moguće — svoju sreću, te da zasluže nebo pravom, plemenitom ljubavi jednoga prema drugom.

Čovjek je već po svojoj unutarnjoj biti stvoren za ljubav i sućut. Ta on je prilika Božja, a Bog je ljubav. Kako su tri Božanske osobe bezkrajno sretne u svojoj uzajamnoj ljubavi, tako treba i porodica da bude po uzajamnoj i usrdnoj ljubavi svojih članova vrelo najčišće sreće.

Pa što je ljubav? Ona je prije svega nagnuće. Ali nije ljubav sve ono, što se voli. Inače morali bismo ljubavlju zvati i ono, što oduševljava grabežljivu životinju, koja sjajnim očima vreba na svoju žrtvu. Nagnuće stoga ne smije imati pred očima prije svega svoju korist ili užitak, nego se mora osnivati na poštovanju i cienjenju, a onda se očitovati dobrohotnošću i dobročinstvom.

Ali ima i obća ljubav, kojom moramo susretati sve ljude. Ipak, Božja je volja, da onima koji su nam osobito blizi izkazujemo osobitu ljubav. Ova velika, duboka ljubav kao da čovjeku uzimlje srdce iz grudi i daruje ga ljubljenome. Silu ljubavi može čovjek tada samo težko svladati, i onoga, kojega je jednoć ljubio, ne može više zaboraviti. Uviek mora misliti na njega, dok sve drugo zaboravlja radi njega. Svi dokazi ljubavi čine mu se kao ništa radi svesrdne moći ljubavi. On izmišlja nove načine, da mu dokaže svoje nagnuće i ne nalazi

ničega, što bi odgovaralo njezinoj veličini. Stoga i nije zadovoljan da daruje ovo ili ono; on daje sve, što ima. Pa i to mu nije dosta, daruje sam sebe, predaje se sav u službu ljubljenome. Za njega hoće da živi, a ne više za sebe; za nj hoće raditi, skrbiti, trpjeti i žrtvovati se. Pa ako sad nema više ništa svojega,ako je sve razdao, te više ni sam sebi ne pripada, tada ipak ne trguje, ne žali se; ne, već se raduje, klikuje, jer je u svojoj ljubavi tako daleko pošao!

To je prava, istinska ljubav, kakovoj se najčišće i najdublje divimo u Bogu, kakova nam se tako dirljivo i u vidljivoj slici prikazuje u Božjem Sinu. Kako svaka prava ljubav, tako i bračna, ima biti slika čiste ljubavi velikoga Boga. I što više joj bude slična, to plemenitija će biti; to više će moći čovjeka usrećiti.

Kod bračne ljubavi pridolazi još jedna druga okolnost. Po Božjoj je volji određeno, da mužu pripadaju posve druge zadaće nego ženi. Bog je stoga u Svojoj dobrostivoj providnosti i svakom od njih dao obilje sposobonsti prikladnih za vršenje njegove posebne zadaće, kojih onaj drugi drug nema. Nijedan dakle čovjek nije u svakom pogledu harmonična cjelina. Treba mu izjednačenja, dopune od drugoga, koji mu daje ono, čega njemu nedostaje, a kojemu opet ovaj daje čega onaj nema. Bog je čudnovato mudro tako udesio, da je muž, kao i žena, čovjek podpune vriednosti, a da ipak nisu jednaki. Kod jednakog nastrojenja ne bi dostajala ova uzajamna dopuna. Budući da ni jedan od njih ne bi drugome mogao dati nešto, čega ovomu nedostaje, ne bi bili jedno na drugo upućeni; svaki bi mogao živjeti za sebe. Vrlo brzo bi se u premnogim pitanjima smatrali takmacima protivnicima, dok se mir može očuvati samo tada, ako svatko od njih imade svoje polje rada, koje odgovara njegovoj osebnosti, te se razlikuje od onoga drugoga.

Time nipošto nije rečeno, da se jedno ne treba da brine za zadatke drugoga. Protivno! Povjerljivim izjavama, usrdnim učešćem i dobrohotnim savjetom imadu se supruzi uzajamno pomagati i unapređivati, tako da svatko od njih smatra zadaće drugoga kao i svoje. Iskrenom ljubavi i nježnom obzirnosti prema opravdanim (a kadšto možda i manje opravdanim) željama drugoga, moraju nastojati da zajedno rješavaju sva pitanja.

Bog je odredio, da je muž glava obitelji. Tako je naročito Evi razjasnio: »Bit ćeš podložna svome mužu, i on će ti biti

gospodar.« (Gen. 3, 16.) Toga ne će moći promieniti nikoja ženska emancipacija. Tako je iztaknuo i Sv. Otac u svojoj poslanici:

»Tada mora i u porodici, kojoj je ljubav čvrsta veza, vriediti »red ljubavi«, kako ga nazivlje sv. Augustin. On pokazuje nadmoć muža nad ženom i djecom, i svojevoljnu podložnost, spremnu poslušnost žene, kako je preporučuje apostol riečima: »Žene imadu biti pokorne svojim muževima kao gospodarima. Jer muž je glava ženi, kao Krist što je glava Crkvi.«

»Ali podložnost žene mužu ne poriče ženi slobode, koja joj punim pravom pripada po njezinu čovječjem dostojanstvu u uzvišenoj zadaći, što je ima kao supruga, majka i životna družica muževa. Podložnost ne zahtieva od nje ni da zadovoljuje sve moguće muževe želje, pa i one, koje su možda nerazborite ili manje dolikuju ženskoj časti. Konačno se njena podložnost ne smije razumievati tako, kao da žena stoji na istom stupnju s onima, koje pravo označuje malodobnima i koji, radi svoje nedostatne zrelosti i životnog izkustva, ne mogu slobodno vršiti svojih prava, ali joj zabranjuje razuzdanost i prekoračenu slobodu bez obzira na dobro obitelji. Zabranjuje, da se u porodičnom tielu srdce odkida od glave na najveću štetu, pače s neposrednom opasnosti podpunog rasula. Ako je muž glava, onda je žena srdce, pa kako on traži prednost u upravi, tako ona može, a i treba da traži prednost u ljubavi kao svoje vlastito i posebno dobro.

Stupanj i način podložnosti žene mužu mogu tada biti vrlo različni, već prema ličnim, mjestnim i vremenskim odnošajima. Ne vrši li muž svoje dužnosti, onda je dapače dužnost ženina da preuzme njegovo mjesto u obiteljskoj upravi, ali izgradnju obitelji i temeljni zakon, što joj ga je sam Bog dao i potvrdio, naprosto preokrenuti i dirnuti — nije dopušteno nikada i nigdje.«

To isto je već rekao papa Leo XIII. u svojoj poslanici od 10. veljače 1880. riečima, što ih napominje Pijo X.: »Muž je gospodar obitelji i glava ženi... Ali u tom, koji zapovieda, kao i u tom koja sluša, — on, prilika Krista, ona, prilika Crkve, — neka ljubav Božja obojima odredi mjeru i način službe i dužnosti.«

Kako se i sam Bog točno držao ovoga Svog naređenja, vidi se u tom, što je anđela, koji je pozvao sv. Obitelj da pobjegne u Egipat i poslije opet da se vrati u zemlju izraelsku, oba puta poslao k sv. Josipu. Dapače i Majka Božja morala se pokoriti ovoj odredbi, premda je čašću nadvisivala Josipa.

Na jednom drugom mjestu svoje poslanice Sv. Otac osuđuje mišljenje, da ova poslušnost tobože znači ponizujuće zarobljivanje žene, koje vrieđa njezinu ravnopravnost, da pa je treba od toga osloboditi. Teži se za trostrukom emancipacijom (oslobođenjem) žene. Fiziologijsko (tjelesno) oslobođenje zahtieva, »da joj bude podpuno slobodno uklanjati se naravskim teretima, koji su spojeni sa zvanjem supruge i majke.« On kaže, da to »nije oslobođenje već je opaki grieh.« Gospodarstvena emancipacija »imala bi ženi donieti pravo, da može imati svoj vlastiti posao i protiv volje muževe i bez njegova znanja, da može sama obavljati sve svoje stvari i poslove i u svojim rukama držati svu upravu, ne brineći se pri tom, što će biti s djecom, mužem i cielom porodicom. Socialna emancipacija konačno ide za tim da ženu udalji iz uzkoga kruga domaćinskih dužnosti i brige za djecu i za porodicu, te je oslobodi njezinih prirođenih sklonosti, da se mogne posvetiti drugim zvanjima i službama, pače i onima javnog života.«

Nemoguć je podhvat, kad čovjek svojim ograničenim razumom hoće poljepšati ili preokrenuti red, što ga je izmislila Božanska mudrost i ljubav, a da pritom ne dođu najopasnije posljedice. S druge se pak strane gotovo i ne da opisati, kako se blagotvorno i usrećljivo dade uskladiti izjednačenje mužke i ženske osebnosti u braku, ako je očuvan red Božji. Upravo stoga je potrebno da je muževa vlast izgrađena na ljubavi. Zato sv. Pavao, kad ženama stavlja na srdce poslušnost, svaki put dodaje muževima opomenu: »Ljubite svoje žene!« I doista, prava se žena ne će nikada osjećati zadovoljnijom nego onda, kad se može posve pouzdati i pokoriti ljubljenome mužu, koji s njom postupa obzirno i s poštovanjem, dok ona njega osvaja svojom ljubavi.

Bog je nadalje tako uredio, da se u odraslom čovjeku malo po malo javlja žudnja za životnim drugom. Osjeća neku izvjestnu prazninu u svom životu. Opaža, da mu nečega nedostaje. Ćuti, da »nije dobro za njega da je sam«, kako reče Bog stvarajući prve ljude. Djevojka čezne za hrabrim, krepkim, podhvatljivim mužem, uz koga bi se mogla privinuti, u njega se pouzdati, pod njegovom se obranom osjećati sigurna i dobro spremljena. Njemu bi htjela biti pomoćnica, za njega se skrbiti, s njim dieliti radost i žalost. — Mladić naprotiv čezne za životnom drugaricom, za koju bi radio,

brinuo se i trudio, da joj bude uz njega dobro. On će njoj biti vjeran drug, vitežki zaštitnik i jak pomoćnik; a ona njemu svojim blagim, dobrostivim, sunčanim, vedrim bićem poljepšavati život, razumjeti ga, tješiti, jačati u tvrdom radu i težkoćama života, činiti mu dom privlačivim i ugodnim.

Najrazličnije okolnost mogu biti povodom, te se u srdcu probudi nagnuće prema nekom licu drugoga spola. Uzvraća li se, to oboje izpunjuje radost i blaženstvo koje se ne da opisati. Što li sve niesu spjevali pjesnici svih vremena i jezikâ da opišu sreću mladenačke ljubavi. Samosviest da smiješ ljubljenu osobu zvati posve i jedino svojom, biti od nje ljubljen i nju smjeti ljubiti, napunja oboje neizmjernom radosti. Njima se čini, da su najsretniji ljudi na zemlji i misle, da njihovoj sreći više ništa ne treba. Za sve, što ostavljaju, bit će prebogato odštećeni tim, što uzajamno pripadaju jedno drugome. Vrućom željom čeznu za onim časom, kada će moći sklopiti vezu za čitav život.

Da se izpune njihove nade za toplu i trajnu bračnu sreću, njihovo se nagnuće ne smije osnivati — kako veli Pijo X. — »više na nagonskom sporazumu i sklonosti; što se zove simpatijom«, jer tada bi gradili svoj dom na piesku, koji će se kod prve navale valova nesreće pokolebati i srušiti. Naprotiv kuću sagrađenu na klisuri prave uzajamne ljubavi bračnih drugova, ljubavi utvrđenoj hotimičnim, čistim i trajnim skladom duša — ne će moći potresti nikakva nesreća niti je makar samo oštetiti.«

Kada dakle dvoje mladih ljudi želi sklopiti bračnu vezu za život, ne smiju mnogo razmišljati o tome, što će jedno od drugoga primiti, nego više o tome, što će jedno drugome pružiti. Svaki neka misli kao onaj čovjek, koji je poslije svoga vjenčanja zapitao svog prijatelja svećenika: »Što imam činiti, da što više usrećim svoju ženu?« Inače su, po riečima nekog moderniste, slični dvojici ljudi, koji bi htjeli jedan drugoga oplieniti. Na takovom se mišljenju ne da nikada izgraditi stalna bračna sreća. Stoga oboje moraju biti posve na čistu o tom, što traži od njih prava, istinita ljubav. Jer brak je zapravo zadaća, koja se može riešiti samo poštenim trudom, nesebičnošću i požrtvovnošću.

Stupanje u brak znači ništa manje, nego da svaka stranka od toga časa ne živi više sama za sebe, nego je s drugom tjelesno i duševno tako usrdno povezana, da je s njom jedno. To pokazuju njihovi prsteni, što ih je Crkva blagoslovila; to pokazuju i njihove obuhvaćene desnice, koje svećenik obavija štolom i blagosivlje u ime Crkve. Tjelesno ujedinjenje treba da prikazuje stapanje njihovih duša i da ih vazda na to podsjeća. — Neka ih obavija veza najusrdnije ljubavi, kakovu Bog hoće i po Crkvi Svojoj blagosivlje, ljubavi — koja po riečima sv. Pavla ima svoj uzvišeni uzor u ljubavi Kristovoj prema Njegovoj Crkvi i koja voli više davati i žrtvovati nego uzimati i uživati.

Ova ljubav mora obuhvaćati ono najviše, najfinije, ono što zapravo tek čini čovjeka čovjekom, stoga se kršćanski vjerenici ne smiju ljubiti samo čistim naravskim nagnućem. To bi bilo nepoznavanje i nepoštivanje drugoga. Naša prava vriednost, naše najviše dostojanstvo sastoji u tome, što smo po posvetnoj milosti Božjoj djeca Božja, tako da smo po riečima Crkve prije ravni božanstvima nego ljudima. A prava ljubav, koja se mora osnivati na poštivanju, ne smije previdjeti ovo najviše dostojanstvo.

Ova ljubav ne smije zaboraviti ni pravo značenje i zadatak čovjeka, niti svoj niti drugoga. Niesmo mi tu radi sebe; niesmo stvoreni zato, da ovdje što više uživamo, da svašta doživljavamo, činimo i surađujemo, nego da slavimo Boga time, da svoj život upravljamo i izgrađujemo po Njegovoj svetoj volji. Na svaki način treba da zaslužimo vječni raj. Budući da prava ljubav ne traži sebe, nego sreću drugoga, stoga mora nada sve nastojati pomagati mu, da živi dolično svome dostojanstvu djeteta Božjega i svojem nebeskom određenju, te da na taj način uživa unutarnji mir, koji može dati samo Bog, a nikada sviet sa svima svojim radostima i užitcima. Kobna je zabluda svakoga, tko misli, da će postići svoju sreću tim, ako neobuzdano popusti nagonima, ne brineći se za pravi zadatak svoga života. Kakovoj to sreći vodi, pokazuje činjenica, da se u Njemačkoj svake godine razvede po nekoliko desetaka tisuća brakova. Sjetilni užitak zadovoljava samo najniži stepen naše čovječje naravi, a sam duh, pogotovu dušu, ostavlja nezadovoljenu. Već je Goethe rekao: »Uživanje čini prostim! Stoga se ono što neki nazivlju »žarkom ljubavi« često i naglo promieni u odvratnost, ogavnost i prezir, kada je onaj bolji Ja kod toga bio je izključen i svladan, jer nesamo da nije imao nikakova oplemenjujućeg utjecaja na bračni žiovt, već se dapače morao pokloniti prostačkom gospodstvu nzkih nagona. Duh, duša ne može se osje-

ćati povoljno, ne može se radovati, kad ona — kneginja — postane robinjom svoga sluge«.

Ako su ljubavi bile povodom možda tjelesne ili duševne prednosti, onda ona ne smije ostati samo pri tom, već po njoj mora prodrieti do najdubljeg bića dragoga. Tako iztiče i Sv. Otac u svojoj poslanici: »I ona mora i to nadasve smjerati za tim, da se supruzi uzajamno pomažu, da mognu unutarnjeg čovjeka u sebi sve više izgrađivati i usavršavati. Tako treba da za svoga zajedničkog života sve više i više napreduju u krepostima, nadasve da rastu u pravoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu, o kojoj konačno ipak visi »sav Zakon i Proroci«. Tada, ako se supruzi u velike poštuju i ciene jedno drugo, i ako ovakovo poštivanje zadahnjuje sve njihovo vladanje jednoga prema drugomu, samo tada može ljubav, premda je nestala početna obilnost, biti plemenitija i dublja. Tako se oni sve više srašćuju što dublje jedno drugom pripadaju, jer se sve bolje poznaju i ciene, i presretni su, što su jedno drugo našli.

Po Božjoj odredbi ljudi su uobće pozvani za brak. Oni, koji se bilo s kojih razloga ne će ili ne mogu ženiti ili udati, osjećat će potom u svojem životu uviek neku prazninu, ako je ne izpunjuju požrtvovnim radom za pojedince ili obćenitosti. Ali ima viših zvanja, koja traže svu slobodu i nerazdjeljivost čovjeka. Tu je prije svega zvanje svećeničko i redovničko. Doduše, odricanje braka je ujedno odricanje naravnih radosti i užitaka, ali tim ujedno ostaju slobodna ona plemenita čuvstva, što ih je Bog spojio s roditeljskom i djetinjom ljubavi, kao požrtvovna ljubav, otčinska, i materinska brižljivost, pa se onda ta čuvstva mogu skrenuti višim ciljevima. Radi toga nema nedostataka, naprotiv, radosti i užitci se oplemene i oduhove. Zato djevičanski stalež, koji je izabran iz ljubavi prema Bogu i dušama, jest uzvišeniji od braka.

Za svakoga je čovjeka — bio oženjen ili ne bio — najviši i najljepši životni zadatak da može dieliti sreću. Stoga bi svi, koji žele stupiti u bračni stalež, trebali sebi poduzeti krasni i uzvišeni cilj: »Hoću biti usrećitelj obitelji. Žena (muž) i djeca neka jednoć pogledavaju na mene sa svetim ponosom i zahvalom ljubavi, jer je sav trud moga života bio namienjen samo jednom cilju — njihovoj sreći!« Tada život dobiva i sadržaj dostojan čovjeka i on ga prebogato odštećuje za sve žrtve i muke. I jedino ovaj životni cilj može čovjeka duševno zadovoljiti, jer ništa ne čini sretnijim nego usrećivanje. Sviest

— da nisi živio uzalud, da ne ćeš jednoć bez traga nestati sa zemlje već ćeš i dalje živjeti u dobru, što si ga učinio, da te prati blagoslov mnogih ljudi — vriedi više od svih radosti svieta. — Zadaća je mladosti da se zanosi za ovaj visoki cilj, te onda tako izgrađuje svoj život, da poslije bude mogao sijati blagoslov. To će moći samo onda, ne bude li se gubila u uživanju nego strogim, vlastitim odgojem obuzdavala u sebi sve nizko i prosto, a duhu pomagala da zadrži vlast nad strastima i svim zamamljivostima svjetskih ugodnosti i pohote. Tko hoće plemenito ljubiti, mora plemenito živjeti.

Prva ljubav bračnih drugova nalazi svoj najviši izraz u podpunom predanju. To je Božja odredba, a što On odredi, mora biti plemenito i dobro; samo se to mora uzeti onako, kako je Bog htio i u čovjeka usadio.

Svaka ljubav tjera k usrdnom sjedinjenju. To vidimo kod majke i djeteta. Majka pritiskuje diete na svoje grudi, grli ga i ljubi, a ono se tiesno privija uz nju. U tim zagrljajima i milovanju sretni su i blaženi i ne mogu ih se zasititi. To je već Bog tako u čovjeka usadio. — Tako ljubav, nagnuće, sreća, gone i bračne drugove, da posve pripadaju jedno drugome te se kao i majka i diete posve ujedine. Kao da se žele jedno u drugom razplinuti, pa da budu još samo jedno. Tako diete ima biti spomenik njihove ljubavi, vječni spomenik, da su se ljubili plemenito.

Bog je doduše odredio svojom mudrom nakanom, da je s tim sjedinjenjem spojena jaka sjetilna ugodnost, za kojom čovjek žestoko teži. Ali nikada to ne smije biti kod braka najglavnije, najvrednije. Zar je čovjek zato dobio od Boga svoj plemeniti duh, svoj krasni razum, da ne imade nikakova razumievanja za ono, što je u braku uzvišeno, za ono veliko i sveto dostojanstvo otčinstva i materinstva, već da u njemu vidi samo mogućnost zadovoljavanja svojih nizkih nagona? Zar mu je Bog udahnuo bezsmrtnu dušu i milošću je Svojom toliko uzvisio, te on više sliči Bogu nego čovjeku, zar samo zato da ne zna nikakove vriednije zadaće, već da se brine za užitak tiela? Upravo u tom ima čovjek, kao razumom obdareno biće, zapoviedati svojim sjetilima. Ne smije se podavati nagonima kao životinja. Ona ne zna samozataje. Pohlepno sliedi na pr. svoj nagon za hranom. Ali čovjek treba da njim upravlja, da ga obuzdava. I tako može gostba u porodičnom krugu biti nešto milo i liepo. Isto tako ne smije čovjek sliepo

Prije svega mora se iztaknuti, da se bračno obćenje ni na koji način ne smije držati nepriličnim i nečastnim. Ono je sliediti spolni nagon, nego treba da ga oplemeni i oduhovi čistom ljubavi i iskrenim poštovanjem roditeljskog dostojanstva.

Tada, i jedino tada, ako plemeniti duh svim upravlja i vlada, nalaze bračni ljudi onu sreću, koju im je Bog namienio. Nesređena požuda upravo je kazna za iztočni grieh te stoga nikako ne može biti vrelom usrećljiva užitka. Čovjek će biti duševno sretan i zadovoljan samo onda, ako po mogućnosti opet uredi stanje raja, kada se rieši ovisnosti sliepih nagona i ne pusti, da ga oni vode. Plemenita vatra prave ljubavi neka pročisti grješni žar strasti i sebi je pokori. Brak ima biti cvjetni razkošni vrt, koji se brižljivo njeguje i drži u redu, a ne prašuma, u kojoj se sve mladice života na sve strane divlje razvrježuju i izsisavaju, a gospodari nagon divlje zvieri.

To želi sv. Pavao protumačiti bračnim drugovima, kad opominje muževe. »Ljubite svoje žene kao Krist što je ljubio Crkvu i za nju se žrtvovao«. To neka bude prava, iskrena ljubav prijateljstva, koja ženu čuva i s poštovanjem postupa s njom kao jednakopravnom sugrađankom Kraljevstva Božjega, a ne gleda u njoj sredstvo pohote.

Samo ova prava, plemenita ljubav ostaje stalna, a ne ono površno nagnuće, a ni ono, što neki zovu žarkom ljubavi. »Strast bježi, ljubav mora ostati«. Ova ljubav poštovanja i dobrohotnosti, koja je nesebično i požrtvovno spremna da drugoga čim obraduje, da poradi oko njegova poboljšanja, da mu bude pomoć, utjeha, poticaj, razvedrenje. Ova topla, blagotvorna, usrećljiva ljubav, koja drugome uviek vabi na usta zahvalu, što mu je Bog darovao ovu sreću.

PRAVA I DUŽNOSTI

Ne odmičite se jedno od drugoga I. Kor. 7, 5.

Bitnost je bračnog života u tom, da oba bračna druga uzajamno daju pravo na bračno obćenje. Sv. Pavao kaže: »Muž čini bračnu dužnost ženi, a žena isto tako mužu. Žena nema vlasti nad svojim tielom nego muž; isto tako i muž nema vlasti nad svojim tielom nego ima žena. Ne odmičite se jedno od drugoga osim uzajamnim sporazumom na neko vrieme, da se mognete posvetiti molitvi. No potom se opet sastanite, da vas đavao ne uvede u napast zbog vaše nesuzdržljivosti« (1. Kor. 7, 3).

izpunjenje Božje volje, a život, koji je po uredbi Božjoj, dobar je i zaslužan. Ako papa Pijo X. u svojoj poslanici naročito zabacuje mišljenje, da se bračni drugovi ne bi smjeli pripustiti svakdanjoj sv. pričesti, onda tim hoće potvrditi gore spomenuto shvaćanje. Crkva je i mnoge bračne drugove proglasila svetima.

Po Božjem uređenju bračno obćenje nema služiti izključivo »blagoslovu« djece, već ima biti znakom uzajamne ljubavi i nagnuća. Stoga je uviek dopušteno, pa i onda, kada je žena već zaniela ili kada se tomu više ne može nadati. U drugu ruku bračna se »dužnost« ne smije shvatiti tako, kao da bi bračni drugovi bili obvezani na upotrebu svoga prava. Dopušteno im je, da se uzajamnim sporazumom toga odreknu na dulje vrieme. Ali ne smiju doći u napast, tako opominje sv. Pavao, da navali nagonskog života popuste na nedopušten način.

Misli, predočbe, želje i govori njihovi, koliko se odnose na ono, što je dopušteno, ne mogu biti grješni. Šesta zapovied zabranjuje samo zadovoljavanje spolnih ugodnosti izvan zakonitog spolnog obćenja, kao i sviestnu svojevoljnu dopadnost na nedopuštenim spolnim ugodnostima i sve što zato pruža veliku opasnost, ako se poduzme bez važnoga razloga. Zato su za njih dopuštene nježnosti i drugi dokazi nagnuća izvan bračnog kretanja sve dotle, dok sviestno ne nastupi opasnost nesuzdržljivosti. Ako bi se nešto dogodilo izvan bračnog obćenja, bez razboritog uzroka iz čiste sjetilnosti, onda bi to bio laki grieh predpostavivši da kod toga ne predleži nikakova velika opasnost zadovoljenja. Štogod se čini kod bračnog obćenja iz pravoga, plemenitog nagnuća, kao i ono što ga priprema i dopunjuje, sve je to dopušteno i nije grješno. Slično kao što majka i diete, smiju i bračni drugovi duže vrieme biti sjedinjeni ljubeći se. I njima su dakle dopuštene slobode i nježnosti, koje bi za neoženjene već na vlastitom tielu bile grješne. No, već bi bio laki grieh, kad bi se bračno obćenje vršilo samo iz putenosti.* Ujedno bi se muž mogao težko ogriešiti prema ljubavi, kako će se domala pokazati. Bio bi težak grieh za oženjene, kad bi netko tražio zadovoljenje spolne pohote samo za sebe, pa i onda, ako bi na primjer na putovanju ili u bolesti pri tom mislio na bračnog druga.

Pravu, što ga bračni drugovi predaju jedan drugom odgovara dužnost, da će izpuniti želju drugoga. To je eto značenje

---

*Napomena izdavača: Laki bi grieh bilo obćenje bračnih drugova, ako bi oni pri tom u svojoj nakani **pozitivno** izključivali druge svrhe braka, o kojima smo govorili. Razumije se, da je sprečavanje prvotne svrhe braka težki grieh.

izraza: bračna dužnost. Ali ova prava i dužnosti imadu se razumjeti iz ciele biti i smisla braka kao i iz namjera Božjih. Po njegovoj volji ima bračno obćenje trovrstni cilj. Prvi je »blagoslov« djece. Na drugom mjestu, ima biti izraz uzajamnog nagnuća i ujedno ga promicati. Konačno ima brak još i taj cilj, da predusreće opasnost nesuzdržljivosti tim, što bračni drugovi popuštaju pritisku naravi na dopušten način. Ako i jest po Božjoj sv. volji »blagoslov« djece prvi glavni cilj braka, to tim ipak nije rečeno i zahtievano, da bračni drugovi moraju uviek za tim težiti. Naravski, proti njemu ne smiju raditi, kako ćemo kasnije reći. Ali u čovječjoj naravi, kako ju je Bog htio, i u nastojanju (sklonosti) ima nešto duboko osnovano, da je podanje za njih najblaži izraz uzajamnog nagnuća. Pače može se uztvrditi, da je ono, podanje, dostojno čovjeka jedino kao izraz ove ljubavi. Kao sam čin bez ove ljubavi, koja ga oplemenjuje i preobrazuje, bio bi on surov i odbojan. Treći cilj — dopušteno zadovoljavanje požude — ne smije prevladati ni u kojem slučaju. Ovakovo shvaćanje, kakovo se nažalost u novije doba razširilo poglavito među mužkim svietom, odaje nizki način mišljenja, te ponizuje ženu do pukog sredstva za mužev užitak. Već je sv. Pavao rekao (1 Tes. 4, 4): »Svaki od vas mora znati obćiti sa svojom ženom u svetoj obuzdanosti i pristojnosti, a ne u sjetilnoj strasti, kako to čine pogani, koji ne znaju Boga.«

Stoga su plemenite žene pravom ogorčene načinom, kojim njihovi muževi kadšto shvaćaju svoja prava i traže da se izvrše. Čuju se glasovi, koji izjavljuju, da se žene radije odrekoše braka, nego da bi bile robinje putenosti ogavnih muževa. I zaista, svaku plemenitu ženu mora duboko povriediti u njenoj unutrašnjosti, kad spozna da njezin muž nema nikakova razumievanja za njezine više želje i duhovne potrebe, kad u njoj vidi u prvom redu sredstvo za zadovoljenje svoga prirodnog nagona, pa možda još i gazdaricu, ali ne sebi ravnu drugaricu i životnu družicu. Iz dubine duše moraju žene prezirati sve takve »nagonske grdobe«, kako one nazivlju takove muževe.

Kad sv. Pavao piše, da svaki bračni drug ima po braku pravo na tielo drugoga, onda se ne smije smetnuti s vida, da ovo pravo ne daje samo povlasticu za neki zahtjev, već isto tako iz opravdanih razloga i neko uzkraćenje. Nijedna žena nije dužna, da se neograničeno stavi na razpolaganje pohoti svoga muža. Tu muž nema većeg prava od žene. U ovom odnošaju

nije on njezin glavar, da bi se ona bezuvjetno imala pokoravati njegovoj volji. Različiti uzroci kao prečesto zahtievanje, pijanost muževa, opasnosti zaraze od bolestnog muža, jača boležljivost, dobro djeteta i dr. daju joj pravo da odbije muža. Dapače je obvezana i sagriešila bi, kad toga ne bi učinila, ako je diete u opasnosti ili bi se njezino zdravlje težko narušilo. Kadšto bi obćenje bilo za nju vrlo mučno. Vriedni neki liečnik kaže: »U takovom slučaju zahtievati, bila bi zvjerska surovost.«

Ako prije spomenute rieči sv. Pavla promatramo u svietlu ovih spoznaja, onda razumijemo, što hoće reći. Budući da je Bog čovjeka tako nastrojio, da uzajamno nagnuće nalazi svoj najviši prirodni izraz u punom podanju, i budući da bi jedna stranka mogla doći u opasnost, da na nedopušteni način popusti požudi, ako se bez vriednog razloga mora odreći onoga, što mu je dopušteno — onda »neka se bračni drugovi ne odmiču jedno od drugoga osim privremeno, nakon uzajamnog sporazuma, da izvrše molitve«. Privremena je dakle suzdržljivost samo onda, ako su se o tom sporazumjeli. Ali u slučaju da jedna stranka izrazi želju u opravdanom razmaku vremena, druga je obvezana odgovoriti.

Za prave kršćanske drugove, koji se plemenito ljube i poštuju, rješenje ovog pitanja ne će zadavati nikakovih poteškoća, jer će svako od njih paziti na tjelesne i duševne prilike drugoga i ozbiljno ih štedjeti. Nježan će suprug biti susprežljiv, kad zapazi, da bi vršenje njegove želje prouzrokovalo samo boli njegovoj vjernoj drugarici mjesto užitka. Ali i ljubazna supruga bit će dosta požrtvovna te se ne će obazirati na male potežkoće, da zadovolji mužev zahtjev. Čuvat će se da ga ne odbije svojim hirovitim, namrgođenim ili hladnim vladanjem ili da mu se otuđi. Štoviše, trudit će se da mu svojim ljubaznim susretanjem bude ono, što on od nje očekuje i na taj način sve više privlači k sebi. Ali tada će i muž smatrati njezino podavanje kao naklonost, koju mu rado uslišava, te će joj pridonieti radije deset žrtava nego da jednu zaište od nje. Nježna štednja obavita milinom kruna je prave ljubavi.

Stoga se ne dadu postaviti smjernice obće vriednosti. Ako se s pravom može reći, da je tjelesno ujedinjenje vrhunac, da je posljednji izraz duboke ljubavi, onda iz toga sliedi, da ne smije biti nešto svagdanje. Ova će ljubav najbolje iznaći, što

je svaki put najbolje, i da mu pratilice imaju biti dvie kreposti.

Prva je umjerenost, koja mora vladati u svim užitcima. Neograničena upotreba dopuštenoga uviek je zla. Upravo zato dobio je čovjek duh, da taj upravlja i ravna sliepe nagone tiela. »Tvoja požuda neka je pod tobom i ti imaš njom vladati«. (Gen. 4, 7). Svaka neumjerenost škodi zdravlju. Pa ako i nema pozitivnog zakona, koji bi određivao ograničenja, ipak je tu ćudoredna obvezanost svojevoljnog čuvanja i uztegnuća. Profesor Dr. Ribbing odlučno se protivi shvaćanju nekih da je brak, »neprekinuti lanac spolnih zadovoljstava«. To vriedi i za tako zvane »medene nedjelje«. Muž mora dobro uzeti u obzir, da prirodni nagon u normalne, još nezavedene djevojke, driema. Ona ne zna ništa o tome, što je često strastveno uzbuđenje. Kako liečnici kažu, zadaća je muževa, da ovaj prirodni nagon u njoj pomalo budi, brinući se, da podanje ostane izraz usrdne ljubavi. Moglo bi stoga biti kobno za svu bračnu sreću, kad muž ne bi odmah s početka znao obuzdati svojih žudnja.

Svi liečnici naglašuju s osobitom važnošću, da je umjerenost u bračnom obćenju od najvećeg značenja za zdravlje, a osobito za duhovnu napetost. Bog je nadasve mudro uredio, da kličné žliezde imaju važne zadatke za dobro čovjeka. U njima se stvaraju tako zvani hormoni, koji se potom privode u krv i tim izrade ne samo osebnost muža i žene, već vanredno dobro utječu na svježinu duha i snagu stvaranja. No ovih se hormona ne može stvoriti dostatna množina, ako se kličné žliezde drugčije previše zaposluju. Zato nuždno trpi rad možđana, ako prevladava spolni život. Veliki su ljudi priznali, da su za rad bili najsposobniji, dok su živjeli suzdržljivo.

I snaga volji silno se jača, kad čovjek ne popušta svakom pokretu pohote, jer inače može vrlo lako postati robom spolnog nagona. Neograničeno izživljavanje je rušenje zdravlja. K toku dođe još i to, da samo oni, koji se svoje volje odrekoše dopuštenoga, imadu snage za suzdržljivost, kad ih razne prilike na to obvežu.

Posljednja tri mjeseca prije poroda, te prvih šest do osam tjedana poslije poroda, mora se žena bezuvjetno čuvati, kažu liečnici; tako i u danima svoga vremena. Kada je žena već dobro zaniela, mora muž pokazivati najveću nježnost, da svojom strastvenošću ne iztisne proklijali život iz kolievke. Po izjavama liečnika to vriedi naročito za drugi i treći mjesec.

Druga opomena preporučuje bračnim drugovima stidljivost. Kako pripovieda Sv. Pismo, pokrivahu se Adam i Eva nakon učinjenoga grieha. Za plemenitog čovjeka je putenost, koja se pokreće u njemu bez njegove volje, dapače protiv njegove volje i buni se protiv njegova duha, nešto, što ga ponizuje, muči. Stoga nastoji da je obuzda, da ne budne prevlastna. Ona ne smije biti gospodaricom, već smije biti samo pomoć, da dade braku izraz plemenite ljubavi. Samo ono, što je ovom plemenitom ljubavi nadahnuto, je plemenito i dobro. Mnogo upotrebljavanu rieč: »U braku je sve dopušteno«, treba dopuniti: »što odgovara biti braka i ljubavi.«

Ako nagoni gospodare, te se njihovim željama neograničeno popušta, biva to uviek na račun prave bračne sreće. Ova se ne može naći u što većim sjetilnim užitcima, nego u harmoničnom zadovoljenju cieloga čovjeka, a nada sve njegova višega bića. Ova se sreća ne da postići, ako se izključuje upravo ono najviše, duša, a zadovoljava se samo zahtjev najnižega stupnja u čovječjoj naravi. Bračni drugovi ne smiju nikada zaboraviti svoga dostojanstva, da su djeca Božja. Po riečima sv. Pavla njihova je ljubav krasna slika Kristove ljubavi prema Crkvi: »Muževi, ljubite svoje žene kao i Krist što je ljubio svoju Crkvu«. (Ef. 5, 25). Sv. Otac dodaje za razjašnjenje ovih rieči iz rimskoga Katekizma: »On ju je odista prigrlio onom neizmjernom ljubavlju, ne zbog Svojih probitaka, nego tražeći jedino korist Svoje Zaručnice«. Sve mora ostati izraz prave, plemenite ljubavi. Stoga će bračni drugovi, koji misle ovako, kako kaže Papa u svojoj poslanici, »biti činom zastrašeni, te će se i sami svom dušom odvraćati od bezbožnih misli i shvaćanja, koji se na sramotu čovječjeg dostojanstva riečju i štampom šire po svem svietu pod imenom »savršenog braka« i koje od toga savršenog braka konačno ne čine drugo nego »savršeno bludničtvo«.

Osobita je zadaća muža, da svoju ženu nježno čuva i pazi, jer je u nje osjećaj stida vrlo jako razvijen. Po izjavama liečnika normalna, nepokvarena djevojka preza, drhće pred podanjem u braku, i samo ljubav prema mužu i želja za djecom pomažu joj da nadvlada ovu protivnost. Stoga i treba — kažu liečnici — sva nježnost plemenitog muža, da poslije ženitbe razjasni svojoj mladoj ženi, kako Bog hoće da podanje bude izraz ljubavi, znak duševnog sjedinjenja. Jedan od prvih autoriteta na tom području uvjerava, da poznaje žene, koje su dospjele u ludnicu, jer su im se tek poslije vjenčanja

otvorile oči, za čim su zapravo težili njihovi muževi. Kod drugih je »surova, prosta strastvenost mladih supruga prometnula snatrivu ljubav mlade djevojke u najdublju ogavnost mlade žene. Još je gore, kad žena istom naknadno odkrije bezsramne namjere svoga muža obzirom na spolno obćenje i uobće na ljubav. Tada se u duši ženinoj rađa težka borba s razočaranjima i izgubljenim obmamama (iluzijama) ljubavne sreće. Često se vrlo brzo uguši viša ljubav ženina, te preostane samo to, da se još nekako trpe i podnose«. Mnogo puta čuje se o potresu živaca, što ga je pretrpjela gdjekoja mlada žena poslije vjenčanja. Razočaranje njezino bijaše preveliko. Ona je sve zamislila i predočivala sebi tako plemenito, usrdno i nježno, kako bi po Božjoj volji i imalo biti. A sad...!

Kao ledeni dah mraza, što u svibnju uništi svu krasotu cvieća, tako i ovo razuvjerje razori zauviek proljetni čar mlade ljubavi. Neka mlada žena, koja je krivo mislila, da joj je dužnost podavati se svim željama svoga muža, priznade, da je to činila — sve do ogavnosti. Tim je sreća njezina braka bila razbita.

Stoga si muž mora dobro upamtiti, da bi se mogao težko ogriešiti o ljubav, kad bi svojoj ženi duševno naškodio, a to bi bilo,kad bi okrutnim načinom rušio njezinu stidljivost, kad bi njezinu duševnom životu zadavao težke rane, te je neizrecivo nesretnom učinio svojim zahtjevima i postupcima. Nikoji izraz nije preoštar, da ožigoše takvo vladanje.

Bračni ugovor nije slobodnica, privilegij za bezstidnosti i razuzdanosti! Brak doista priznaje tielu dopušteno zadovoljavanje njegovih želja, ali ujedno i zahtieva, da duh svladava i obuzdava njegove želje, kako bi se sve činilo na način dostojan čovjeka. Sv. Pavao zahtieva od muža požrtvovnu ljubav, koja ne će svojih žudnja prevršiti. Ako stoga žena ne želi doći u opasnost da bude obezčašćena kao robinja pohote svoga muža, mora ostati sviestna svog dostojanstva i čuvati ga. Već kao zaručnica mora se mirno i odlučno oprieti nedopuštenim nametljivostima zaručnikovim, u braku stalno i prijazno odbijati sve nedolično, te svojim plemenitim držanjem uciepiti mužu poštovanje pred dostojanstvom žene.

Dovle upoznasmo, što je dopušteno, a što je grieh. Kao u sva vremena, tako i danas ima bračnih drugova, koji žive po kršćanskom savršenstvu. Oni se ne uklanjaju samo svemu, što je grješno, nego traže i ono, što je Bogu ugodno. Iz ljubavi prema Bogu, iz ljubavi prema kreposti svojevoljno se

odriču užitaka, koje bi sebi mogli dopustiti i kojih Bog ne zabranjuje.

Roditeljsko dostojanstvo doista je veliko, neizmjerno veliko. Ali put do njega vodi po odredbi Božjoj kroz nizine života, u kojima želje nizke naravi nalaze obaziranja. Tu ima duh zadržati uzde u rukama. Uzajamno poštovanje i čista ljubav imaju sve oplemeniti, preobraziti. Kod toga ipak ostaje, da ove radosti, ako i jesu oduhovljene, ipak nisu čisto duhovne. Duša dolazi u ovisnost o željama tiela. Ove hoće da je povuku dolje, gone je preko mjere, nastoje da zagospodare duhom. Željele bi dušu poniziti do robinje, koja bi imala skrbiti samo za užitak tiela. Stoga kaže sv. Pavao: »Oženjeni imadu mnoge patnje tiela«. (1. Kor. 7, 28).

Što je duša plemenitija, to mučnije osjeća povezanost uz neko tielo, koje nam je zajedničko sa životinjama. Svaki popust što mu ga mora učiniti, sjeća je na ovu ponizujuću ovisnost. Ona stoga nastoji biti što više neovisnom njegovim željama time, što mu svojevoljno uzkraćuje dopušteno, i samo ono mu priznaje, što savjetuju viši obziri.

Dogodi se, da su oba bračna druga zadahnuta istom plemenitom željom: Bogu se dopasti što više. Tada se odluče, da se ili djelomice ili posve odreknu onoga, što im je u braku dopušteno. Mi znamo, na primjer, da su sv. Hinko i supruga mu sv. Kunigunda živjeli u čistom suzdržavanju kao brat i sestra, prema uzvišenom primjeru sv. Josipa i Bl. Djevice Marije! — Drugi obće jedno s drugim samo toliko, koliko je potrebno da dadu djeci život. Čim žena spozna začeće, odreknu se oboje posve bračnog obćenja. Drugi se opet suzdržavaju od toga po primjeru Tobije i Sare za prva tri dana poslije vjenčanja, da izprose Božji blagoslov na ovaj svoj bračni vez. Takva plemenita suzdržljivost nije zapovied, ali je velika krepost. Ona se smije činiti samo ako su oba druga pristala na to. Ako jedna stranka ne bi bila sporazumna s tim, morala bi se druga pokoriti želji za bračnim obćenjem, osim ako drugi važni razlozi opravdavaju nepristanak.

Za sva vremena su Tobija i Sara krasan primjer za bračne drugove. Tobija se moljaše Bogu: »Ti znaš, Gospodine, da ne uzimam moju sestru (prema biblijskoj upotrebi govora toliko kao rođakinju) za ženu poradi žudnje nego jedino iz ljubavi za potomke, od kojih da bude ime Tvoje slavljeno u sve vieke«. (Tob. 8, 9). A Sara reče Bogu: »Ti znaš, Gospodine da se nikad ne zaželjeh muža, i da dušu svoju sačuvah

čistu od svake žudnje. A da muža uzmem, privoljeh se poradi straha Tvojega, a ne za želju svoju«. (Tob. 3, 16, 18).

Bračni drugovi koji su prožeti takvim duhom, obistinjuju kršćanski ideal braka. Kako ovaj visoki duh proiztiče samo iz duboke religioznosti, to nalazi snagu za provođenje samo u milosti, koju mu daje sakramenat ženitbe i nadasve često primanje sv. Pričesti. Upravo u naše doba, koje je puno strašnog ćudorednog truleža, ovakovi bračni drugovi sa svojim visokim naziranjem braka bili bi kao kvasac za obnovu katoličkog puka. Njihova krepost donosila bi blagoslov njima i njihovoj djeci.

Samo ukratko obazrit ćemo se na dužnost majke, da po mogućnosti sama doji svoje diete. Kako liečnici izjavljuju najvećom odlučnosti, upravo za prvih 14 dana ništa ne može podpuno nadomjestiti prirodnu hranu djeteta. Uzkratiti djetetu majčino mlieko za ovo vrieme, bio bi grieh, ako nije uzrokom nemogućnost. Ali i u daljnjim tjednima i mjesecima — kažu liečnici — većina majka mogu zadovoljavati ovu svoju dužnost. Šest do devet mjeseci je prirodna prehrana za diete i majku najkoristnija.

JEDINSTVO I NERAZRJEŠIVOST BRAKA

Što je Bog sastavio, neka čovjek ne razstavlja. (Mat. 19, 6.).

Od vajkada je čovječja strast kušala izgraditi brak po svojim željama. Kako smo u prijašnjem poglavlju prikazali, ona ne želi samo u svome djelovanju podići vlast nizkih nagona, već nastoji izmieniti samu bit braka, te ga lišiti njegova svetog karaktera. Neka ne bude više drugo, nego običan zemaljski ugovor, koji se može po volji sklopiti i razriešiti. Neka nikakva ograničenja ne sprječavaju pohote te ona mogne sklopiti novi brak, ako joj se prijašnji više ne sviđa ili ako joj novi obećaje više užitaka. Žalibože, većina je država popustila ovom pritisku i dopustila razriešenje braka pod stanovitim uvjetima. Time su se zamrsili pojmovi i kod samih katolika tako, te i ovi misle, da se brak može razstaviti. Stoga eto jasnog tumačenja crkvenog stanovišta.

Po riečima Kristovim bijaše brak po Božjoj volji od početka nerazrješiv. »Nieste li čitali, da je Bog u početku stvorio ljude kao muža i ženu i rekao: »Zato ostavlja muž otca i majku i prione ženi svojoj i oboje budu jedno tielo? Oni dakle nisu više dva nego samo jedno tielo. I što je Bog sastavio, neka čovjek ne razstavlja. Tada mu oni prigovore: »Pa zašto je Mojsije zapovjedio, da se ženi dade razstavnica, te se tako odpusti?« On im dovrati: »Zbog vašega tvrdog srdca dopustio vam je Mojsije, da odpustite svoje žene; u početku ne bijaše tako.« (Mat. 19, 4—7). Stoga razjašnjuje Pijo XI. u svojoj poslanici: »Rieč Gospodina »Što je Bog sastavio, neka čovjek ne rastavlja!« izrečena je o braku praroditeljâ prauzoru svakoga budućeg braka, te dosljedno mora vriediti za sve istinske brakove bez izuzetka. Prije Krista, doduše, tako je bila ublažena ona uzvišenost i strogost prvobitnog braka, da je Mojsije članovima istoga naroda Božjega radi tvrdoće njihova srdca dopustio, da mogu zbog nekih određenih razloga dati odpustni list (razstavnicu). Ali je Krist, kao vrhovni zakonodavac, svojom vlašću opozvao ovu dozvolu, te je prvobitni zakon u cielosti uzpostavio onim nezaboravnim riečima: Što je Bog sastavio, čovjek neka ne razstavlja.

Krist je nadalje najvećom jasnoćom izjavio: »Svaki, koji odpusti svoju ženu i oženi se drugom, počini preljub; i koji se oženi odpuštenom, počinja preljub«. (Luka 16, 18). (Poredi Mar. 10, 11 i Mat. 19, 9). Isto obajvljuje sv. Pavao: »Oženjenima ne propisujem ja, nego Bog, da se žena ne razstavlja od muža. Ako je žena otišla od svoga muža, ne smije sklopiti novi brak, već mora onako ostati ili se izmiriti sa svojim mužem. I muž neka ne odpušta svoje žene!« (1 Kor. 7, 10). Pa i novo crkveno pravo suglasno izjavljuje s Crkvenom naukom svih vjekova: »Valjano sklopljen i izvršen brak kršćana ne može nikoja ljudska vlast ni iz kojeg razloga razriešiti, nego jedino smrt«. (Kar. 1118). Nadalje je sabor tridentinski zaprietio izobćenjem onima, koji tvrde, da je Crkva u zabludi, što razlog preljuba ne priznaje valjanim za razriešenje bračne veze i dopuštenje nove ženitbe. (Sess. 24, cap. 7). Iz rieči Kristovih, da svaki, koji odpusti svoju ženu i oženi se drugom, čini preljubu, proizlazi i to: da je brak dopušten samo između jednog muža i jedne žene.

Pokazuje se doduše na slučajeve, kad je Crkva dopustila, da se crkveno vjenčani bračni drugovi i poslije zajedničkog bračnog stanovanja razstaju i sklapaju novi brak. Ali se tu nikad ne radi o razstavi po pravu postojalog braka, nego o očitovanju poništenja nevaljano sklopljenoga braka.

Po svojoj neograničenoj vlasti, da veže i razstavlja, Crkva je odredila razstavne zapreke, koje onemogućuju stupanje u brak. Ako je dakle kod sklapanja braka postojala takova zapreka, te za nju nije zatražena posebna dozvola, ili oba druga nisu ni namjeravali stupiti u pravi brak, tada se brak uobće nije mogao sklopiti. Po tome onda i ne postoji nikakav brak. Dokaže li se to kod crkvene oblasti, ova će očitovati, da uzprkos crkvenom vjenčanju, brak nije sklopljen. Dotični mogu se tada odlučiti, da li će zatražiti potrebnu dozvolu, ako bi tada uobće još bila potrebna, te zajedno stupiti u brak, ili će se razstati. U takovim, dakle, slučajevima brak nije razvrgnut, već je proglašen ništetnim ili uobće nepostojalim. Valja napokon još i to iztaknuti, da brak biva istom tada nerazrješiv, ako su bračni drugovi upotrebili ono pravo, koje im nakon vjenčanja pripada t. j. ako su ga izvršili. Nije li to učinjeno, može se bračna veza dopuštenjem Papinim razriešiti.

Doduše, može biti žalibože slučajeva, kad okolnosti zahtievaju, da se jednoj stranci dade pravo da napusti bračnu zajednicu, te da živi razstavljeno od druge stranke. To bva: kad na primjer jedan od bračnih drugova počini preljubu, ili pristupi kojoj vjerskoj sekti, ili ne daje djeci katoličkog uzgoja; ako živi zločinačkim ili sramotnim životom, ako bi nedužnu stranku ugrožavao na tielu i duši, ili ako svojom surovošću i okrutnošću onemogućuje miran zajednički život. Tada je također dopušteno, da se razrieši i civilni brak.

Ali ova razstava ili civilni razpit ne znače nikakovo razrješenje bračne veze, pa ni onda, kad je Crkva dala jednoj stranci pravo, da se razstavi od druge.

Krist je dakle brak podpuno odlučio od svake svjetske sudbenosti te Crkvu postavio, da mu bude braniteljica. I država ima pravo, pače i dužnost, da uredi one posljedice, što ih sklapanje braka ima na građansko pravo i život. No više ne može. Ako država zahtieva, da vjerenici očituju pred državnim činovnikom, da stupaju zajedno u brak, onda to znači samo toliko, da od toga časa nastupaju građanske posljedice, što ih sklapanje braka donosi sa sobom. U očima države oni su bračni drugovi, muž i žena, ali pred Bogom i Crkvom to ipak još nisu. To će biti istom po crkvenom vjenčanju. Isto tako ne može država razstaviti valjano sklopljenog braka. To vriedi za sve kršćane, dakle i za protestante. Kad dakle država izreče razstavu braka, to ovo tumačenje znači samo toliko, da su opet dokinute sve one građanske posljedice, koje su proizlazile iz sklopljenog braka. Zato se na novu ženitbu uobće ne može misliti. Krist je rekao: »Tko se oženi s odpuštenom, čini preljub«. (Mat. 19, 9). Nikoja država ne može oboriti ovo Božansko određenje. Treba doduše uzeti u obzir, da nekatolici drže to mogućim, dapače njihove crkve im to dopuštaju. Ali ni ovi nemaju vlasti da ukinu Božansku odredbu. Ako dakle svjetska vlast razrieši valjano sklopljeni brak, to je ponovna ženitba jedne stranke dopuštena istom poslije smrti druge.

Ako bi tko pokušao da uzprkos postojećoj bračnoj vezi stupi u novi brak makar samo na građanski način, to je on po crkvenom pravu nepošten, infaman. Ta on živi u javnoj preljubi. Ako uzprkos opomene crkvenog poglavara ne će da napusti taj zajednički život, može prema veličini svoje krivnje biti izobćen (ekskomuniciran), ili će biti udaren ličnim interdiktom. (2356). Rode li se djeca iz ovog odnošaja, onda vriedi isto, što i kod građanskog braka; bit će nezakonita, vanbračna. Osim toga bračni preljub čini u ovom slučaju po Kan. 1075, 10. za krivce razstavnu zapreku braka, tako da i poslije smrti drugoga bračnog druga ne mogu zajedno sklopiti valjanog braka bez dispenza.

Katolička se Crkva uviek čvrsto držala ovoga shvaćanja uzprkos svim pokušajima, da je pokrenu na popuštanje. Ona je podpuno sviestna, da je Krist naviještao nerazrješivost braka, dakle nikako nije u njezinoj moći da odluči drugčije. Zato i ne može činiti nikakovih izuzetaka. Radije je dopustila, da Englezka odpadne od nje, nego da dopusti kralju Henriku VIII., da odbije svoju zakonitu ženu, te se oženi drugom.

Nutarnji razlog za Božansku zapovied nerazriešivosti kršćanskog braka je u tom, što je on — kako to iztiče papinska poslanica — po svjedočanstvu apostola u njegovu pismu Efežanima — slika podpunog jedinstva između Krista i Crkve. »Ovo je tajna velika, kažem to obzirom na Krista i Njegovu Crkvu«. (Ef. 5, 32.) »Ovo jedinstvo ne može se razići nikada nikakvom razstavom, doklegod živi Krist i po Njemu Crkva«. Isto tako je nemoguće razrješenje slike ovoga jedinstva — kršćanskoga braka.

Jasna odluka Crkve dostajat će katoličkom vjerniku te spozna, da je po Božjoj volji bračna razstava izključena. Ipak je probitačno iznieti neke razloge, koji zapovied Božju ne čine

samo razumljivom, nego je kao u interesu obćenitosti prikazuju nuždnom.

Već prava sreća samih bračnih drugova zahtieva nerazrješivost njihove veze. Po Božjoj volji brak ima prikazivati najusrdniju životnu zajednicu, koliko se zamisliti dade, tako da su oba bračna druga po Njegovim riečima dvoje u jednom tielu. Već smo u poglavlju »Plemenita ljubav« vidjeli, što ova zahtieva od njih, ali samom odlukom, da će živjeti još samo jedno za drugo, nije to još postignuto. Odluka mora postati djelom, uzprkos svim tegobama i zaprekama, koje se dižu protiv toga. Zato je potrebno, da su oboje skroz prožeti uvjerenjem: Mi pripadamo jedno drugomu zauviek; oboje moramo biti spremni da se uzajamno sporazumievamo, da se jedno na drugo privikavamo; oboje smo zauviek podpuno upućeni jedno na drugo; živjeti jedno bez drugoga ne da se ni pomisliti. Druge mogućnosti nema. Na to smo se obvezali po svojoj slobodnoj odluci.

Stoga se brak s pravom nazivlje: zadatak, koji mora biti izpunjen stalnom, žilavom borbom. Odluka za rješenje ovoga zadatka dobiva svoju dostatnu čvrstoću samo po nerazrješivosti braka. Upravo kod tegoba nema drugog puta za izlazak iz njih. Pa kad bi razstava braka i bila moguća, nedostajala bi ova sila, da se oboje sporazumiju. Ima još jedan izlaz. Ne pokazuje se dovoljno truda, koliko je potrebno da se mogne: nadvladati se, strpljivo se podnositi, šutjeti, te ljubaznim vladanjem drugoga razoružati. Što više, bez zaustave se popušta razdraženosti, nezadovoljstvu, razočaranju, a pri tom se previdi, da i ona druga stranka mora isto tako pridonieti mnoge žrtve, a možda još i veće. Tu se igra mišlju razstave; možda stranka upoznaje nekoga, te drži, da će joj s njim biti bolje; i prieti se razstavom, nastoji dapače da pribavi za to potrebne preduvjete. A kad je jednoć izronila sablast bračne razstave, tad više ne može biti govora o usrdnoj, nesebičnoj, požrtvovnoj i sasvim pouzdanoj ljubavi. Jedino misao: mi neopozivo pripadamo jedno drugomu, može oboriti neprijatelje ljubavi i nju samu opet obnoviti i uzdržati je živu.

Stoga i Krist naglašuje, da već požudan pogled na tuđu ženu znači preljub u srdcu. (Mat. 5, 28). On želi reći, da bračni drugovi ne smiju popustiti, da bi ikad mišlju ili željom pripadali nekome drugomu. K tomu su veze ljubavi među bračnim drugovima od takove nježnosti i usrdnosti, da ne podnose promjenu u osobi. Uzajamno davanje sebe pokazuje, da se drugomu

daje nešto od svoga, što je za jednoga samog tada nepovratno izgubljeno, te pripada od tog časa drugomu. Stoga kaže sv. Pavao: »Ne znate li, da su vaša tjelesa udovi Kristovi? Smijem li dakle uzeti udove Kristove i učiniti ih udovima bludnice? Nikada! Ili zar ne znate, da ako tko prione bludnici, da je s njom jedno tielo? Ta kaže se: Bit će oboje jedno tielo«. (1. Kor. 6, 15.) Pa i izkustvo uči, da se dvoje, koje se na ovakov najintimniji način ljubilo, ne mogu zaboraviti, osim da je u njima izkorienjeno svako ćudoredno osjećanje.

Osim toga treba misliti samo na to, kako se zbiljski izposluje razstava braka, da se razumije prâvo njezine zabrane. U većini država, koje dopuštaju razstavu braka, mora se to provesti »brakorazvodnom parnicom«. Pa ako već svaka parnica sama po sebi donosi uzrujavanja, odklanjanja, k tomu često sumnjičenja, klevetanja, uvrede časti, a time donosi sa sobom i mnogo jada — mora sudska razprava u bračnim stvarima, gdjeno se nerietko iznose na javnost najintimniji i najprljaviji događaji, upravo porazno djelovati na sve učestnike. Ove mrzosti, gorčine i uzajamna spočitavanja, k tomu još možda nadasve i uglavljene nećudorednosti, padat će kao otrovno zrnje sjetve u nježna srdca vlastite djece. Ne da se opisati, kako je tvrdo, gorko i pogubno za njih, ako ne rastu pod zrakama sunca tople i srdačne roditeljske ljubavi, nego moraju odrasti u ovom okuženom zraku.

Ali ako se i lako obavi razstava braka, tako da dostaje naprosto očitovanje pred zvaničnim činovnikom, ipak tu nedostaje svake ponuke, da se stranka prije braka temeljito izpita i bude sviesna odgovornosti, koju želi uzeti na sebe. Posljedice, koje se same po sebi razumiju — kako je nedavno izviestio neki sudac za razstavu braka u Americi, gdje je razstava, kako je poznato vrlo olakšana — opisuje taj isti sudac ovako: »Brak više nije posvećena uredba, prije koje bi oni, koji stupaju u nju, zapitali Boga svoga i svoje srdce, nego je »jazz« bez promišljanja i bez skrupula. Pleše se u nj i iz njega. I po tri puta opetovane razstave ove najviše ćudoredne životne zajednice kod jedne iste osobe, na dnevnom su redu. Samosviest o etičkim i vjerskim obvezama, koje nastaju stupanjem u brak, mnogo puta više i ne postoji.«

U novije doba iznesen je priedlog za sklapanje tako zvanih »pokusnih brakova«. Čovjek se čudi lakoumnosti, nepojimanju, opakosti i nedostatku svakog osjećaja odgovornosti

— kojima je iznesen ovaj priedlog i koji su neki ljudi ozbiljno shvatili. Svaki, koji ima ikoliko pojma o neograničenoj žudnji strasti, odmah će spoznati, kako bi se taj priedlog ostvario u praksi. Nebrojeni stupali bi jedni za drugima u takav pokusni brak, dok bi se u njem doslovno podpuno izživjeli. Žene bi bile ponižene do bludnica mužkaraca, koji bi ih po volji mienjali, dok bi, napuštene i od posljednjega, propadale u biedi.

Protivnici nerazrješivosti braka, konačno, nikako se ne obaziru na to, da sreća braka nije u dobru bračnih drugova, već prije svega u djeci, u potomstvu. Upravo djeca i njihov odgoj glavni su i prvi cilj braka. Tako je Papa Pijo XI. to naročito iztaknuto u svojoj poslanici: »Diete je najveće blago braka.« U svim prilikama dakle mora bračnim drugovima biti prvo: sreća njihove djece, a to zahtieva nerazrješivost braka.

Ponajprije je potrebno, da roditelji djecu zažele i radostno je pozdravljaju kao spomenik i zalog svoje uzajamne ljubavi, da je smatraju kao dobrodošlu vezu, koja će njih same još srdačnije jedno s drugim povezati. No uz pomisao na razstavu, do koje bi moglo doći, plaše se djeca, bježe od njih kao od nepoželjenih okova, jer bi im djeca mogla otežati razstavu. Ako su već djeca tu, pogled na domaću zavadu djeluje na njih vrlo nepovoljno. Ništa ne djeluje blagotvornije na ćud djece, nego liep, kršćanski život u obitelji. Konačno vidjeli smo već strašne posljedice, koje donosi razstava braka. A sad dolazi još ono, što je za diete najžalostnije: mora ostati bez otca ili majke. Djetinje srdce ne može shvatiti i razumjeti, da su roditelji otišli jedno od drugoga.

Ljubav između djeteta i pravoga otca njegova, ili prave njegove majke, ne da se nadomjestiti upravo ničim. Već samo izkustvo pokazuje dovoljno, da se poslije smrti jednoga od njih samo malo kada i donekle dade izpuniti praznina, što je nastala smrću. Nedostaje nečega, što se ni najboljom voljom ne može nadoknaditi: prirodno nagnuće k vlastitom tielu i krvi. Jedan mladić piše: »Ostadoh sam. Ipak ne, ta ja imam još i drugu majku, koja me već od moje šeste godine njeguje, skrbi za me, trudi se i muči; koja me ljubi isto tako, pače još i više od svoje vlastite djece. Ipak jedno nemam, jedno ne mogu u nje naći: ljubav, onu ljubav, koja zanosi pravu majku k njezinu djetetu. O kolike sam suze prolio, ali moji me roditelji ne čuše«. Kako bolno to istom mora djelovati na djetinje srdce, kad se neka strana osoba narine na

mjesto još žive majke ili kad neki strani čovjek stupi na otčevo mjesto! Gorčina, odvratnost obuzima djetinje srdce i potiču ga na neposlušnost i prkos prema onima, kojih ne može štovati i ljubiti.

Zato je u interesu djece, ovom glavnom cilju braka, bezuvjetno zapoviedana nerazrješivost braka. Misao na djecu djeluje ujedno vanredno blagoslovno na roditelje, kad razne tegobe zapriete da ometaju bračni mir. Pomisao na to, što ih veže, na zajedničku djecu, čini, da lakše zaboravljaju ono, što ih razstavlja. Potiče ih, da obzirom na djecu ne zameću svađe ili da se izmire. Mnogi bračni drugovi, koji su se izprva nerado podali onomu, što je bilo neodklonivo, poslije su se našli u zajedničkoj brizi za djecu, te su uvidjeli, da im pri poštenom zajedničkom nastojanju ni malo nije bilo težko sporazumjeti se; dok su drugi u razstavi vidjeli jedino rješenje težkoća te su od nje izgledali svu sreću. Kasnije su spoznali, da su se grdno prevarili. U najkrajnjim slučajevima, kako smo već vidjeli, može doći do razstave od stola i postelje.

S pravom zaključuje Sv. Otac u svojoj poslanici, »*da nema nikakve potrebe za razstavu braka, dapače da mora biti izključena svaka njena mogućnost*«. Usvajajući rieči pape Leona XIII. iznosi On štete razstave braka i blagoslov nerazješiva braka: »Tu, gdje bračna veza ostaje netaknuta, zapažamo brakove u punoj sigurnosti; tamo, gdje se supruzima preporučuje razstava, bit će bračna veza kolebiva i nepostojana, žko sporazumjeti se; dok su drugi u razstavi vidjeli jedino rje-
usklađeno i učvršćeno zajedničtvo svih dobara; tamo je naprotiv ovo zajedničtvo iz mogućnosti razstave na najtužniji način oslabljeno. Ovdje su najizvrstnija sredstva za zaštitu bračne vjernosti i čistoće, tamo najpokvareniji podražaji i nevjera. Ovdje se diete rado prima, njegova se zaštita i njegov odgoj djelatno promiču, tamo se pak ono izlaže najvećem kvarenju. Ovdje su neslozi među obiteljima i rođacima zatvoreni svi prilazi, dok su tamo i previše otvoreni. Tu se svađe lakše stišaju, a tamo se sjeme nesloge obilno izbacuje na široko i na daleko. Ovde se daje puno poštovanje časti i položaju žene u domaćem i građanskom družtvu, dok je ondje na nedostojan način ponizuju; jer su supruge izložene opasnosti, da budu napuštene iza kako su odslužile strasti muževoj«.

»Budući da propasti porodica i prevratu država ništa ne pridonosi toliko, koliko ćudoredna pokvarenost, to je očito,

da je najveći neprijatelj blagostanja porodica i države razstava braka, koja se rađa iz ćudoredne izopačenosti naroda i — kako izkustvo kaže— širom otvara vrata najvećim opačinama u javnom i privatnom životu. Ovo se zlo prikazuje u toliko gore, kad se pomisli, da ubuduće već nikakove uzde ne će biti dosta jake, da ovu jednom priznatu dozvolu za razstavu braka uzdrže u određenim granicama. Moć primjera je doista velika, ali je još veća moć strasti. Radi ovih podražaja doći će dotle, da će se želja za razstavu braka svaki dan sve više širiti, te će prodrieti u mnoga srdca kao zarazna kuga ili silna struja, koja probija nasipe i poplavi zemlju.«

NASILJE NA SVETINJI

Tko primi diete u moje ime, mene prima! (Mat. 18, 5).

U svojoj mudroj nakani dao je Bog neke užitke samo kao mamak za ozbiljne, vrlo ozbiljne životne zadatke. Tako je s hranom spojio ukusan tek; njezino uzimanje proizvodi ugodni osjećaj sitosti. Kad se potreba hrane ne bi pokazala koristnom ili kad čovjek ne bi pri tom imao nikakva užitka, tada mnogi ne bi ni jeli, ili bi jeli premalo, te bi propali. S ukusnošću hrane, dakle, Bog ne namjerava dati u prvom redu užitak, što će ga pojedinac kod jela osjećati, već jačanje i uzdržavanje tiela, koje bi inače vrlo lako moglo stradati. Na sličan način htio se Bog pobrinuti i za uzdržavanje i razvitak čovječanstva. Djeca naime, a osobito mnogo djece, zadaje velike težkoće, brige, žrtava, truda i odricanja. Kad ljude ne bi ništa privlačilo bračnom žvotu, neki bi ga se posve odrekli, drugi pak onda, kada bi se izpunile njihove želje obzirom na broj djece. Posljedica toga bi bila, da se čovječanstvo ne bi množilo, već bi brzo izumrlo. Tim bi nestalo ljubazne namjere Stvoriteljeve, da nebo nastani svetcima.

Radi toga je Bog usadio u čovjeka želju, da se priključi jednom drugu u najusrdniju životnu zajednicu, pa je uredio tako, da duševna ženitba nalazi svoj prirodni izraz pun užitka u najusrdnijem tjelesnom podanju. Nagon za ovim duhovno-sjetilnim užitkom stoga je tako jak i uztrajan, da mu ljudi u općenitosti uzevši ne mogu odoljeti, te stupaju u brak.

Ovaj užitak, što ga je Bog skopčao s brakom, nije dakle u prvom redu dan u korist pojedina čovjeka, već u korist cjeline. Kad bi dakle čovjeku bilo dopušteno da uživa radosti braka, a da pri tom »blagoslov djece« ograničuje po svojoj volji, onda bi to činili mnogi ili svi, a tim bi bila spriečena Božja namjera, radi koje je dopustio ovu radost. Jer što je jednoč dopušteno, dopušteno je uviek, i što je jednome dopušteno, ne može biti uzkraćeno nikomu. Zato je Bog morao zabraniti. Šesta zapovied, dakle, zabranjuje zadovoljavanje spolne ugode izvan zakonitoga bračnog obćenja, a deveta, svojevoljnu žudnju za nedopuštenim stvarima i sviestnu dopadnost na njima.

Ove zapoviedi nisu određene samovoljno, nego su to zahtjevi prirodnog zakona. Čin spolnog obćenja već po prirodi nuždno smjera na to, da daruje život. On samo po tom cilju dobiva smisao i značenje, s kojim je Bog, za postignuće ovog cilja, spojio duhovno-sjetilni užitak. Taj čin obaviti tako, da se pribavlja užitak, ali istodobno sprečava cilj, radi kojega ga je Bog dao, znači zatvarati jedino vrelo života, koje bi se po Božjoj volji imalo otvoriti. Čini se dakle upravo protivno od onoga, što je Bog namjeravao, zato je taj čin protuprirodan, to jest protiv zakona prirode, te ne može biti dopušten ni u kojim okolnostima. To kaže zdrav razum svakomu, tko o tome mirno razmisli. Sve crkvene odluke označuju stoga zloupotrebu braka sramotnom, kao prokletstva vriedan zločin i nadasve gadnu opačinu, te očituju uviek dosljedno, da je po prirodnom zakonu zabranjena, a po naravi svojoj zla. I njemački su biskupi objavili u svojem zajedničkom pastirskom pismu: »Težak je grieh hotimice sprečavati množenje djece tako, da se brak upotrebljava samo za puku pohotu, a pritom se znalice i hotice sprečava njegov glavni cilj. To je težak grieh, događao se on bilo kojim sredstvima i načinom.«

Ovu je nauku i Papa Pijo XI. svečano potvrdio u svojoj poslanici: »Budući pak da je bračni čin po samoj svojoj prirodi određen za rađanje djece, to oni, koji ga izvršuju, a naumice mu oduzimlju tu naravnu silu i moć, rade proti naravi i počinjaju nešto, što je sramotno i samo po sebi nepošteno.

Nije stoga čudo, što isto Sveto Pismo svjedoči, da Božansko Veličanstvo najvećom mržnjom odurava ovo ogavno zločinstvo, i što ga je kadkada smrću kaznilo, kako to spominje sv. Augustin: »Nedopušteno je i sramotno i sa svojom

zakonitom ženom obćiti, ako se izbjegava začeće poroda. To je činio Onan, sin Judin, i Bog ga je radi toga usmrtio.«

Nedavno su dakle neki očevidno odstupili od kršćanske, već onamo od početka naslieđene i nikad neprekinute nauke, misleći, da im o ovim stvarima treba svečano naviještati drugu nauku. Naučavati pak i braniti nepovrieđenu čestitost ćudoređa povjerio je Bog katoličkoj Crkvi. Ona, stojeći usred razvalina ćudorednosti, a da čistoću bračne veze sačuva netaknutu od ove sramotne ljage, za znak svoga Božanskog poslanstva, visoko diže svoj glas po Našim ustima i ponovno proglašuje: Svaka upotreba ženitbe, gdje po čovječjem nastojanju biva bračni čin lišen svoje prirodne sposobnosti da proizvede život, krši Božji i naravni zakon, a oni, koji takovo šta počine, kaljaju se ljagom težkoga grieha. Stoga, po Našoj vrhovnoj vlasti i brizi za spasenje svih duša opominjemo svećenike, koji se bave izpoviedanjem, kao i one druge, kojima je povjerena dušobrižnička služba, neka ne dopuste da vjernici njima povjereni budu u zabludi obzirom na ovaj prevažni zakon Božji.«

Da ne bude krivog shvaćanja o smislu i domašaju ovog očitovanja, potrebno je razjašnjenje. — Ponajprije ističemo, da se to odnosi samo na svojevoljnu opakost, dakle ne na nešto takvo, što nije namjeravao ili nije sam skrivio. Zato na primjer žena ne grieši, ako muž proti njezinoj volji zlo upotriebi ono, što mu ona priznaje na dopušteni način. Tako naročito kaže Papina poslanica: »Vrlo dobro također zna sv. Crkva, da jedan od suprugâ nerietko grieh više podnosi, nego ga počinja: kada naime sbog sasvim težka razloga dopusti, da se pravi red naruši proti njegovoj volji. Onda je takav bez krivnje; samo neka se i sjeti zakona ljubavi prema bližnjemu, te neka ne propusti svoga druga odvraćati i odklanjati od grieha.«

Dakako, da tu nije dosta samo prividno pokazivati svoj nesporazumak s tim, već valja čvrstom voljom biti protivan opakosti. Ali ove primjetbe ne vriede, ako se upotrebljuju zaštitna sredstva.

Sv. Otac očituje dalje: »Niti se može reći, da rade proti naravnom redu oni supruzi, koji se svojim pravom služe na prav i prirodan način, makar da se odatle ne može začeti život zbog prirodnih uzroka, bilo radi nekog privremenog stanja, ili kakovih manjkavosti, jer u samu braku i u izvršavanju bračnoga prava imade i sporednih svrha, kao što su: međusobno pomaganje, gajenje uzajamne ljubavi i stišavanje požude. Supruzima pak nipošto nije zabranjeno za ovim ciljevima težiti; samo neka se uviek očuva prirodna vlastitost onoga čina, koji mora da je po sebi uviek upravljen, kako treba prema prvotnom cilju braka«. Nipošto dakle nije grieh, ako se supruzi služe svojim pravom kako Bog hoće, premda je začeće zbog nerodnosti, trudnosti ili starosti ženine izključeno.

Dok su liečnici prije bili mišljenja, da ima izvjestno doba, kad je začeće nevjerojatno, sad drugi misle na osnovi svojih studija i dugih opažanja, da mogu kao stalno utvrditi ovo: Za posljednjih jedanaest dana, koji dolaze neposredno pred mjesečnim »vremenom« (čišćenjem), je začeće nemoguće. To može biti samo u onih osam dana, koji su izravno ispred spomenutih jedanaest dana. Kod pravilnog i točnog pojavljivanja »vremena« dadu se i ovi dani lako ustanoviti. No ako ova obnova nije pravilna i točna, onda se mora onih jedanaest dana računati od onog roka, kad može čišćenje najkasnije nastupiti. Ako liečnici one dane, što su izpred onih (11 d. + 8 d. =) 19 dana, označuju prostima od začeća, onda treba primietiti, da je sigurnost za ovo vrieme znatno manja. — Ovi izvještaji dvaju liečnika, koje su oni prvi iznieli neovisno jedan od drugoga, na osnovi svojih iztraživanja, potvrđeni su međutim i od drugih. Ako se supruzi, kojima važni razlozi preporučuju, da supruga ne zanese tako skoro, posve odriču bračnog obćenja, u ovo vrieme, ne grieše. Kod posve zdravih žena i ne dolazi do novog začeća doklegod doje diete. Ipak je posve jasno, da bi supruzi, koji bi se držali navedenoga vremena, što su ga postavili liečnici, samo zato, da smanje broj djece ili da ih uobće ne bude, radili proti Božjoj nakani, te će zato odgovarati Bogu.

Crkva nipošto ne zahtieva, kako tvrdi neki mnogo čitani moderni pisac, »da se rađa toliko djece, koliko samo može.« Ono, što Crkva sporazumno sa zakonom Božjim zahtieva, jest ovo: Ako se supruzi služe svojim bračnim pravom, tada neka to biva onako, kako Bog hoće. Ali, kako već spomenusmo, imade okolnosti, koje supruzima preporučuju, dapače zahtievaju, da žena za neko vrieme ili uobće više ne dobije djece. Božja je volja, a i Crkva hoće da se čovjek mudro obazire na ženino zdravlje, a i na vanjske uslove života. Nitko ne može tada od njih zahtievati, da proti onomu, što im govori

razum, povećavaju broj djece. Crkva zabranjuje tada samo to, da se ovaj cilj ne pokuša postizavati nedopuštenim načinom.

Konačno se ne smije previdjeti, da se zablude počinjene u tom pogledu, ne smiju prosuđivati bez razlikovanja. Svaki dušobrižnik znat će i blaže prosuditi supruge, kojima su važni razlozi preporučivali ili im stavljali u dužnost, da na neko vrieme ili uobće, više ne dobiju djece. To su oni, koji su se pošteno trsili, da taj cilj postignu na dopušten način, no ipak su se u pojedinim slučajevima iznevjerili svojoj odluci, te su brak zlo upotriebili. Sve je u tom, kako se odnosi nutarnja obustava prema zapoviedima Božjim. Ako oni stoje na stanovištu, da će se samo na dopušteni način služiti svojim pravom, ali su po čovječjoj slabosti ipak podlegli napasti, te se tako iznevjerili svojoj odluci, tada su doista pogriešili, ako su to počinili s dosta jasnom spoznajom i slobodnom privolom. Ali je njima lako, da se za grieh pokaju te opet zauzmu svoje prijašnje stanovište. Prije svega moraju molitvom i čestom sv. Pričesti izprositi sebi snagu oprieti se svim napastima, jer čovjek sam po sebi toga ne može. Zanemare li to, bit će na njima krivnja, ako padnu, jer niesu upotriebili sredstava, kojima bi jedino mogli provesti svoju odluku.

Posve se drugčije ima prosuđivati, ako se supruzi nalaze u istom položaju, kako ga prije opisasmo, ali se ni malo ne će ograničiti u bračnom obćenju, te tako produžuju zlu upotrebu braka. Premda navode za opravdanje, da se pod takovim okolnostima ne može od njih tražiti, da daruju život djetetu, ipak time nemaju prava postizavati ovaj cilj nedopuštenim načinom. U neku ruku tiče se i njih ono, o čemu ćemo govoriti.

Najgore ipak rade oni supruzi, koji samo zato zloupotrebljuju brak, što se boje tereta i nepovoljnosti većeg broja djece, ali ne će sebi uzkratiti nikakve sjetilne ugodnosti. To je opakost i grieh u svakom pogledu.

To je grieh na vlastitom tielu, koje se time oskvrnjuje i ponizuje. Osobito krepko upozoruje sv. Pavao na to, da su naša tjelesa udovi Kristovi, te ih stoga ne smijemo zloupotrebljavati, nego u njima moramo slaviti Boga. (1 Kor. 6, 15 i 20). Niesmo mi gospodari svoga tiela; ono pripada Bogu, koji nam ga je dao da ga upotrebljujemo po Njegovoj volji. Velika je stoga opakost, kad ga netko čini sredstvom grješnih pohotnih užitaka mjesto organa Božanske Stvoriteljeve volje. Još i danas vriedi apostolova rieč, da kršćanin »mora svoje tielo razpeti s njegovim požudama i strastima«. (Gal. 5, 24). I dalje: »Ako živite po požudi tiela, umriet ćete i bit ćete zauviek izgubljeni.« (Rim. 8, 13)

To je grieh na supruzi, koja se tim ponizuje i koja se — ako je pristala na taj grieh — sama sramoti kao robinja razbludnosti svoga muža. Već je sv. Augustin rekao, da muž ne postupa s njom kao sa ženom. Po njegovim riečima njihova zajednica zapravo i ne zaslužuje ime braka. »Ali tamo nema braka, gdje se nastoji, da žena ne bude majkom«. Nije ljubav, koja potiče na taj grieh, nego bezobzirna sebičnost, kojoj je vlastiti užitak preči od svih drugih obzira.

Grieh je na braku, koji se zloupotrebljuje. On tada više nije slika sjedinjenja Krista i Njegove Crkve, nije više posvećeno vrelo čovječjeg života, nije više razsadište kršćanstva, nego samo još neka uredba za nedopušteno zadovoljavanje sjetilne pohote. Time već nosi ovaj grieh u sebi klicu nevjere. Ako je muž tako slabo obuzdao spolni nagon, da mu već ništa ne može odbiti, pa i ono što traže važni razlozi, i ako on očituje, da je povremeno suzdržavanje u braku nemoguće, tada ne daje nikakva jamstva, da će, na primjer, na putovanju ili inače odoljeti podraživanju napasti.

Grieh je na djeci, kojoj se uzkraćuje život. Bog je u Svojoj dobroti svakom bračnom paru namienio onu djecu, koja bi imala stupiti u život, ako roditelji ne grieše proti Njegovoj svetoj zapoviedi. Pri tom je mudro predvidio sve okolnosti, koje im daju pravo, štoviše stavljaju u dužnost brinuti se, da se prerano ne javi novo čedo pod majčinim srdcem. Ni na koji način nije grješno, ako nastoje taj cilj postići dopuštenim načinom; naprotiv, oni tada posve odgovaraju volji Božjoj i rade zaslužno, ako žive tako, kako im nalaže razum i obzirnost na sve okolnosti, te se uz to odriču koječega, za čim ih potiče želja.

Čim pak kušaju na nedopušteni način postići svoj cilj, tad više ne rade u skladu s Božjim nakanama. Strašna bi bila odgovornost, kad bi netko lakoumno stao okretati poluge i oduške nekog stroja kojeg ne pozna, ili kad bi na velikom kolodvoru po svojoj volji premještao skretnice. Još je veća odgovornost, kad netko grješnom rukom zahvati u plan Božje providnosti i svojom krivnjom uzkrati život ljudima, kojima ga je Bog htio dati, te time zauviek spriječi namjere Božje, koje je On imao s onim ljudima. Ako roditelji i odstupe neko

vrieme od svoga grieha, te opet daruju život jednom djetetu, ipak i tada moraju znati, kako je posljedica njihova grješnog čina, da je upravo ovo diete primilo život, a ne ono, koje im je Bog namienio. Tu se s pravom mogu bojati, da će im ovaj njihov grieh za kazan donieti mnogo jada i brige. »Svaka se krivnja osvećuje na zemlji!«

Nastave li ipak i dalje svoj grieh, to zauviek uzkraćuju svojoj djeci onu sreću, koju im je Bog htio omogućiti, naime: da dođu zauviek u nebo, a tim ujedno i cielo potomstvo koje bi od njih imalo poteći. Treba samo pomisliti, da praunučad nekih supruga često broji već i stotinu djece, pa ćemo tad razumjeti, kolika je to odgovornost, ovako opako zabrazditi u plan Božje providnosti. Supruzi ne znadu namjera, što ih Bog ima s njihovim potomcima. Mnogi veliki dobrotvori svieta ne bi se bili rodili, da su njihovi roditelji pripustili samo jedno ili drugo diete. Biskup Kettler bio je šesto, sv. Hildegarda deseto, sv. Ignacije Lojolski jedanaesto, sv. Klemens Hofbauer dvanaesto, Alban Stolz šeltnaesto diete. Kako će jednoć supruzi to opravdati pred svojim Sudcem, kad im Ovaj pokaže, što su sve spriečili svojim griehom!

Grieh je proti Bogu, najvišem gospodaru, čijoj se volji ne ćemo pokoriti. Svojim držanjem supruzi upravo očituju, da ne daju sebi od Njega ništa propisivati, već izstupaju samovoljno. Iz udobnosti i straha od žrtava uzkraćuju suradnju u Njegovim namjerama, koje su zadahnute ljubavlju i na opaki način zloupotrebljuju Njegove odredbe. U najvažnijem pitanju braka odkazuju Mu službu, ne brinu se za Njegovu zabranu, koju je Crkva jasno izrekla u Njegovo ime. Kako Sv. Otac opaža na priobćenom već mjestu, Bog je jednoga grješnika ove vrste, o kojem nam izvješćuje Sv. Pismo, kaznio naglom smrti. Slične kazne izriče On i danas, iako glas o tome ne prodire u javnost iz lako pojmljivih razloga.

Ima jedna okolnost, koja u vrlo mnogim slučajevima čini ovaj grieh još napose neugodnim. Supruzi žive samo zato u nastavljenoj, mirno promišljenoj i svojevoljnoj opreci sa svetom voljom Božjom, jer ne će da se obterete brigom i trudom oko većeg broja djece. Inače čovjek pada ponajviše od žestine napasti i počini čin, koji mu se prije gnjušao i možda se odmah potom kaje. Kod toga grieha čovjek živi i dalje sviestno u zloj volji. Stoji na stanovištu, da se ništa ne brine za jasno spoznanu volju Božju. Prema tomu može se samo onda valjano izpoviedati, ako promieni ovo stanovište, te se

odluči da odsad više ne će griešiti proti zapoviedi Božjoj. Kajanje zapravo ne sastoji od svakakvih pobožnih izraza, kojima se hoće prikazati svoje žaljenje, da se je to dogodilo, a pritom u duši ostaje nakana: isto i dalje počinjati na jednaki način. Samo onda je pokajanje pravo, kad mrzimo ono, što smo učinili radi toga, što smo tim uvriedili Boga. Takvo pokajanje nuždno uključuje i nakanu, da više ne ćemo tako raditi i da ćemo upotriebiti sredstva, koja će nam to omogućiti. Moramo stoga doista željeti, da ne učinimo onoga, što smo učinili. Sve stoji do nutarnje namjere, do pokreta volje na dobro.

Radi daljnjeg razjašnjenja treba upozoriti još i na to, da je već težki grieh ovu opačinu odobravati, braniti one, koji je počinjaju, drugomu je preporučivati, na to drugoga pozivati, izvrgavati preziru ili izsmjehivati one, koji vjerno obdržavaju zapoviedi Božje. Isto tako, samo je po sebi razumljivo, da supruzi žive u težkom griehu, ako namjeravaju svojim grješnim vladanjem poslije ženitbe za neko vrieme uobće ne dobiti djece ili kasnije samo jedno ili drugo. — U svim ovim slučajevima je odrješenje u izpoviedi moguće samo tada, ako dotični supruzi svoje grješno stanovište doista napuste, te se odluče od toga časa pokoravati se Božjim zapoviedima. Tako su očitovali naši biskupi, da se supruzi »koji su uzkratili posluh Božjoj zapoviedi, sami izključuju od primanja sv. sakramenata; jer tako dugo, dok ostaju u svojim griesima, ne mogu dobiti odrješenja; ne bi im dakle ništa koristilo, da ga na bilo koji način pribave.«

Jasne odluke sv. Crkve pobile su već sve prigovore, kojima su supruzi kušali opravdati svoje držanje. Ako se ovdje ipak o njima razpravlja, to biva samo zato, da se još zornije prikaže podpuni nedostatak dokazne snage njihove.

Neki supruzi obrazlažu ovo držanje izjavom nekog liečnika. Kako je već rečeno, ima slučajeva, u kojima bi zdravlje ženino moglo biti težko ugroženo, pače moglo bi joj prouzročiti i smrt, kad bi još jednom postala majkom. Ali se ne da zatajiti ni to, da se neki liečnici prebrzo i odviše lako nabacuju ovim očitovanjem. Svakako, oni mogu samo prosuditi, da li je žena dorasla zahtjevima novoga materinstva ili nije. Pitanje, što je u niečnom slučaju ćudoredno dopušteno, ne pripada više u njihovu struku.

Opet je zadaća liečnikâ da prosude, koje bi zdravstvene posljedice moglo imati vještačko odvraćanje poroda. Pisac

jednog djela, što ga je nagradio medicinski fakultet nekoga njemačkog sveučilišta, dolazi na osnovi mnogih mišljenja profesorâ do zaključka, da je prekid obćenja neosporivo štetan za muža i ženu. Kod toga trpi osobito živčani sustav. Profesor Dr. med. Sticker u svom djelu: »Geschlechtsleben u. Fortfanzung vom Standpunkt des Arztes« str. 36. kaže: »Ne slabi majku i potomstvo rađanje i dojenje, nego naprotiv uklanjanje ovim dužnostima. Ne umaraju supruga svojim bezkonačnim jadikovkama, hirovima i pritužbama majke s mnogo djece. One ne muče svoju rodbinu, ne razdražuju služinčad i susjedstvo; ne napunjuju čekaonice liečnika za živčane i ženske bolesti, nisu kriomice odane alkoholu i kokainu, ne napučuju sanatorije i klinike, ne putuju u kupališta radi zabave i t. d. Sve to čine samo one žene, koje su nesposobne za rađanje, a naročito one, koje su namjerice ostale bez djece ili imadu samo jedno ili dvoje djece. Velikom broju ženskih patnja nije kriva ni trudnoća, ni babinje, ni dječja njega u užem smislu, već to prouzrokuju gotovo izključivo zahvati za očuvanje od začeća i sprečavanje poroda.« Dalje kaže isti liečnik: »Nisu žene bolestne od djece, koju imaju, već od djece, koje nemaju.« A bilo bi i čudnovato, kad bi upravo u tom, nadasve važnom pitanju razplođivanja čovječanstva, čovjek svojim slabim razumom morao popravljati one, svagda nedohitno mudre, uredbe Božje Providnosti!

Drugi tvrde, da sadanje gospodarske potrebe opravdavaju ograničeni broj djece. Crkva ne osporava, da to može biti. I sam Sv. Otac kaže u svojoj poslanici: »Tako isto nas silno potresaju vapaji onih supruga, koje pritište nemila oskudica, te osjećaju izvanredne potežkoće, kako bi djecu prehranili. Ali tada nastavlja: »Ali uzprkos tomu treba se čuvati, da ne bi težke izvanjske okolnosti dale povoda još težoj zabludi. Nema potežkoća tako težkih da bi mogle dokinuti obvezanost onih zapoviedi Božjih, koje zabranjuju čine protiv prirodnih zakona. U svim pak prilikama supruzi, pokrjepljeni milošću Božjom, uviek mogu svoju dužnost vjerno vršiti, i bračnu čistoću očuvati neokaljanu od ove sramotne ljage«. *Nikada nije dopušteno postizavati dopušteni cilj nedopuštenim načinom.* Osobito je, da ovaj grieh nipošto nije zahvatio siromašnije dielove pučanstva, nego najprije t. zv. »bolje« družtvene razrede, a onda istom pomalo zarazio niže. To pokazuje jasno, da je negdje drugdje pravi uzrok. To ćemo još dokazati.

Konačno se još prigovara, da bi roditelji mogli mnogo bolje uzgojiti djecu, kad bi svu svoju pomnju priklonili jednom ili drugom djetetu. Ova tvrdnja pokazuje samo, da prigovaratelji nemaju pravi pojam o istinskim činjenicama. Što je manje djece, to će više biti razmažena i pokvarena. Za obrazovanje značaja nije dobro, da djeci ničega nedostaje, nego da imadu sve što požele. Što priprostije i što s manje zahtjeva odrastu, što jasnije spoznaju, da će se kasnije morati samo brinuti za sebe, to više će se u njima probuditi i učvrstiti sve dobro. Gdje je više djece, tu se ona uzgajaju uzajamno i uzajamno pobijaju svoje zle običaje; nauče se imati jedan prema drugome obzira te se među sobom pomažu i razveseljuju. — Izkustvo je pokazalo i to, da djeca »jedinci« nipošto nisu najvrstniji članovi ljudskog družtva, nego da su to oni, koji imađahu cio niz braće. Tako se utvrdilo na nekom američkom sveučilištu, da su od 1700 đaka, što su za pet godina bili na njem, najslabiji uspjeh u naukama pokazali »jedinci«, dok su oni iz porodica sa šest ili više djece bili najbolji.

Nikako se ne da zamisliti razlog, kojim bi se mogla opravdati opakost smanjivanja u broju djece. Svi prigovori, koji se iznose, doista mogu supruzima preporučiti ili zapovjediti podpunu ili privremenu suzdržljivost, ali grieha ne mogu učiniti dopuštenim. Dr. Franke, koji sam kaže, da je nekatočki liečnik, piše u »Ethik« 7 Jahr. str. 522: »Nitko ne može tajiti, da sa stanovišta etike i biologije, kao i jedne velike vjerske zajednice (katolička Crkva), kojoj uostalom ja ne pripadam, ima samo jedno sredstvo za očuvanje od poroda, koje je bez prigovora, a to je suzdržljivost. Da bi ova bila štetna zdravoj ili pače bolestnoj ženi, to je pusta bajka. S liečničkog, dakle, stanovišta nema razloga, da se napusti ovaj idealni zahtjev etike.« Istina je, da je naše doba za neke supruge povećalo težkoće, što ih donosi sa sobom veći broj djece radi stana i radi današnjega težkog života, te i oni, koji dobro misle, mogu lako doći u veliku nepriliku. Ali se bezuvjetno treba čvrsto držati uvjerenja, da je zla upotreba braka težki grieh.

Tako su to objavili i njemački nadpastiri: »Nijedna potreba ne može biti tako težka, nijedan dobitak tako velik, nijedna moć požude tako silovita, da bi se tim dala opravdati povreda naravnoga, božanskoga ćudorednog zakona. Nevjerni sviet može to slaviti kao razboritost i životnu mudrost, ali i tu pristaju rieči apostola Jakova: »To nije mudrost što do-

lazi odozgora, već zemaljska, putena, đavolska mudrost« (Jak. 3, 15). Da, to je pravo iznašašće đavola, ubojice ljudi od početka, kako ga nazivlje Spasitelj. (Iv. 8, 44.)«

Ova spoznaja, da je zla upotreba braka u svakom slučaju težki grieh, da produživanje toga grieha znači pravi opaki život, omogućit će već savjestnim supruzima, da u tegotnim položajima nađu prava sredstva, te ne prestupe zapovied Božju.

Vrlo zgodno opaža o. Pribila (»Stimmen der Zeit« siečanj 1931., str. 261.): »Stalno je, da se ta zapovied ne može vršiti bez žrtve. Ali svi, koji žele biti Kristovi, moraju svoje tielo razpeti s njegovim strastima, te i u braku paziti na svetu stegu i pristojnost; oni se ne smiju pohotnim strastima podavati kao pogani, koji ne znaju Boga.« (Gal. 5, 24; Tes. 4, 4—5; Ef. 4, 17—19; Hebr. 13, 4). Neka se samo sjete, da su u današnjim vanjskim prilikama milijuni prisiljeni živjeti u suzdržljivosti i neoženjeni, a nije im dan oprost od ove »ukočene« zapoviedi. Naravski, da to ima svojih posljedica, te se uzduž i poprieko, s krivnjom i bez nje, rađaju strašne tragedije. Ali i za ove tragedije Crkva visoko uzdiže svoj križ i pokazuje Onoga, u kôme je jedini spas. Za sve sporove nema udobnih rješenja.

U pastirskom pismu upozoruju biskupi supruge na to, da im Sakramenat, što su ga primili, posreduje i zajamčuje nadnaravnu i požrtvovnu snagu za izvršivanje njihovih dužnosti. Supruzi vjernici znadu i to, da su sv. Misa i često primanje sv. Pričesti najbolja sredstva za očuvanje milosti Sakramenta ženitbe. Isto je tako Sv. Otac to naglasio na gore navedenome mjestu.

Ali, kako je već spomenuto, pravi i najdublji uzrok ovomu griehu je gotovo uviek posve krivo shvaćanje života. »Neobuzdane želje, hladna, proračunana sebičnost, pohlepa, kukavni strah od truda i žrtava zavode na to, da se grješno prkosi stvaralačkoj volji Božjoj, da se radi silom proti naravi, da se sprečava glavni cilj braka, da se on oskvrnjuje, nakazuje, bije neplodnošću, a broj djece smanjuje«. (Biskupsko pastirsko pismo). Dadoše se zaraziti od načela svjetskih ljudi, koji ne vjeruju u vječnost i stoga smatraju život izključivo prilikom za uživanje. Tu se više ne zna za štedljivost, suzdržljivost ni jednostavnost; više se nitko ne će odricati ni ograničavati; zaboravilo se, da se valja pružati, koliko dopušta postelja, te u vjernom izpunjavanju dužnosti

naći svoju sreću. Više ne će da živu dolično svome staležu, već posižu iznad njega. Podpunim nepoznavanjem pravoga značaja braka promatraju ovaj kao neku uredbu za vlastito pohotno uživanje i umišljaju si, da brak daje jednome čovjeku podpuno pravo da taj užitak pribavlja neograničeno i bez brige za sve druge više obzire. Oni puštaju s vida, da se već sama narav protivi ovom shvaćanju, jer, kako je već spomenuto, ima doba, kada treba ženu čuvati. Ali prije svega ne će da imadu pred očima prvi i glavni cilj braka »blagoslovljenost djecom« i da je Bog supruzima dao taj užitak samo za to, da ih privuče k njegovu ostvarenju, pa da stoga ne može biti dopušteno sprečavanje onoga, što Bog hoće postići tim uživanjem.

Zaboravilo se, da mi imamo zaslužiti nebo ovdje na zemlji svladavanjem samih sebe i svakdanjim nošenjem svojih križeva, i da unatoč svim tegobama majčinstva, žena ipak treba da je sretna stoga, što daje djeci život. (1 Tim. 2, 15). Od straha da bi ljepota njezina mogla pritom stradati, ili da se ne bi tada mogla toliko zabavljati i nauživati se mnogih svojih željica i voljica; što više od straha, da će je izsmjehivati kao »nemodernu«, više se pazi na ovakove sebične interese nego na zapovied Božju. Pri tom se zaboravlja, da taj široki put, kojim se tako udobno ide, vodi u propast i da baš tako kao ovi, misle, govore i rade i svi drugi, koji ne vjeruju ni u Boga ni u vječnost.

Zato neka si usade u srdce rieči naših, od Boga postavljenih, vođa i pastira: »Jao supruzima, koji se druže s đavolom, koji po riečima prorokovim sklapaju savez sa smrću i počinju ugovor s paklom. (Iz. 28, 15). Na njima se obistinjuje rieč psalma: »Ljubili su prokletstvo, i prokletstvo će doći na njih; blagoslov su odbijali od sebe i blagoslov će im izostati; prokletstvo su prevrnuli kao odjeću, i ono je kao voda prodrlo u njihovu unutrašnjost, kao ulje u njihove kosti. (Psal. 108, 18). Kako strašno se često izgradi ovo prokletstvo u takovim porodicama! Mjesto djece, koju ne htjedoše, tu se mnogo puta nastane mračne moći kao dusi osvetnici: tjelesna mlohavost, duševne bolesti, bračna predbacivanja, muke zle savjesti i cio porodični život težko tereti crna oblačina prokletstva — prokletstva smrtnoga grieha«.

Nego treba još spomenuti drugo veoma težko zločinstvo», nastavlja Sv. Otac u svojoj poslanici, »kojim se napada na život djeteta sakrivena u majčinoj utrobi«. Radi se

o prekidanju trudnoće, tako zvanom »pobačaju«, »pometnuću« (abortusu). Čujmo najprije, što kažu liečnici o ovom pitanju. U posljednjim godinama digla se prava oluja proti zakonodavstvu mnogih država, koje su dosad ovakav zahvat kažnjavale smrću, ako se nije preduzimao po liečnicima i pod određenim predpostavkama. Mnogima se čini, da je ovo ograničenje prestrogo, te traže punu slobodu pometnuća. I u Njemačkoj se digao silan pokret protiv § 218, koji dopušta zahvat samo liečnicima, a i ovima samo tada, ako se njim imade odvratiti od dotične osobe težka opasnost za tielo i život, opasnost koja se ni na koji drugi način ne da odstraniti«. Osim toga mora zahvat biti prijavljen. Naravna bijaše posljedica ovih nastojanja, da je čitav niz stručnjaka zauzeo stav u tom pitanju. Navest ćemo ovdje tek neke.

Osobitom silom uvjeravaju nas prije svega oni liečnički stručnjaci, na čiju se savjestnost možemo pouzdati, da ovakav zahvat nipošto nije neopasan, kako se to često misli, već da težko ugrožava zdravlje ili i sam život žene. Kad se u Njemačkoj g. 1921. morao tim pitanjem pozabaviti Rajhstag, predsjednik družtva za prirodoznanstvo i zdravstvo kao i predsjednik ginekoložkog družtva upraviše na nj priziv, u kojem se u početku kaže: »Dubokom zabrinutosti primila je premoćnija većina njemačkih liečnika viest o obim priedlozima, o preinaci sadanjih zakonskih propisa, kojima bi se pometnuće utrobnog ploda imalo proglasiti slobodnim«. Onda kažu dalje: »Najteže oštećenje zdravlja nastupilo bi kod onih žena, koje prema zakonskom priedlogu smiju same pometnuti. To se može očekivati, i u nemalom postotku i kod onih, po liečnicima izvedenih, vještačkih ili bolje reći: vještački pravo izvedenih pobačaja«. — Rajhstag je odklonio oba priedloga.

Na isti način odklonilo je Veliko Vieće u Bazelu sličan priedlog, o kojem se ravnatelj ženske bolnice u Bazelu ovako izjavio: »Samo absolutno nepoznavanje opasnosti za majku ili hotimično zasljepljivanje, moglo je ljudima dati povoda da podnesu nacrt zakona za nekažnjivost vještačkog pobačaja... Pa i na liečnika, koji će ga poduzeti, pada prevelika odgovornost. Nijedan, pa bio i najbolji, ne može jamčiti, da će majka proći bez težkih posljedica i da će preživjeti taj zahvat«.

U stručnom listu »Ethik«, 7. godište, str. 524. piše Dr. v. Franqué-Bonn: »Zaista, još i danas nema metode za vještačko prekinuće trudnoće, koje — makar bilo izvedeno najspretnijom rukom, najsavjestnije i svim propisima opreznosti — ne bi ženu dovelo u opasnost. Ovo prekinuće trudnoće dosta često vodi do prolaznih pa i do trajnih oštećenja, a može dovesti i u smrt... Dr. Marijančik u Kijevu poslao mi je na moju zamolbu autentični materijal razprava sveukrajinskoga ginekoložkog kongresa u Kijevu (svibanj g. 1931.), a taj je — kako mi Marijančik piše, svršio jednim jedinim krikom liečničtva protiv slobodnog vršenja pometnuća«. Prema izvješću, što ga je o ovim razpravama priobćio Dr. Franqué, rekao je pučki komesar za zdravstvo u Harkovu D. J. Jesimov, koji je kongresu i sam prisustvovao kao zastupnik Sovjetske Vlade: Izvršivanje abortusa čini ženskom organizmu tako očito biložko i fiziološko »trauma«, da su dokazi suvišni... Neka je operacija i klasično izvršena, ona ostavlja kod žene fizično i moralno »trauma«. (»Trauma« znači oštećenje, ranu. On dakle želi reći, da zahvat svakako oštećuje zdravlje i duševni život žene).

Kako javlja »Ethik, 7. godište str. 520. u godini 1931. podnielo je 560 njemačkih liečnica priedlog kaznenopravnom odboru Rajhstaga, u kojem se kaže: I od liečnika vještački pravo izveden prekid trudnoće ostaje težak zahvat, u svojim posljedicama često nedogledan. Ne gledeći na to, uvjerene smo, da kod slobodnog vršenja § 218. nikako ne će nestati nestručnjačkog izvršivanja pobačaja s njegovim katastrofalnim posljedicama«. (Liečnici drže, da broj osoba, koje su u Njemačkoj umrle od pobačaja, iznosi godišnje oko nekih deset tisuća).

U časopisu »Das kommende Geschlecht«, sv. 1., str. 95, obavljena su neka mišljenja iztaknutih liečničkih stručnjaka, iz kojih priobćujemo još ovo: profesor Dr. Sigvart, Berlin, piše: »Pitanje, da li je prekid trudnoće u prvim mjesecima laki, nedužni zahvat, pače djetinja igra, treba odlučno zabaciti. Jedva u kojoj drugoj grani ginekologije, a možda jedva i na bilo kojem području ostale medicine, dolazi do tolikih nesretnih slučajeva, koji se imadu svesti na liečnički zahvat, kao upravo kod postupka pometnuća kod vještačkog prekida trudnoće. Slučajevi, kod kojih doživljujemo, da je pritom zdravlje ženino težko oštećeno, da je dapače i život ugrožen, nisu osamljeni«. — Tajni savjetnik prof. Dr. Bumm, Berlin, koji je bio poznat kao najbolji stručnjak, potvrđuje gornji prikaz ovim riečima: »U svim točkama slažem se s mišljenjem

profesora Sigvarta. Prekid trudnoće u prva tri mjeseca niti je nedužan niti lak zahvat; mogu se kod toga dogoditi po život opasne ozljede i zaraze, i težka se izkustva sve češće ponavljaju porastom broja vještačkih pobačaja«. — Tajni savjetnik prof. Dr. Abderhalden, Halle na Saali, piše: Nastupom trudnoće izvršuju se u majčinu organizmu silne promjene. Njezino tielo čini s budućim bićem jedno. Sasvim nove funkcije koče sebi putove. Nijedan majčin organ ne ostaje bez utjecaja. Stoga prekid trudnoće znači težku katastrofu za cieli organizam, i samo u posve povoljnim prilikama, ta će se katastrofa nadvladati bez trajnih šteta. Ali njima mi niesmo gospodari. Tvrdnja onih, koji odstranjenje budućega bića prikazuju kao neznatan zahvat, za današnje je prilike u najjačem protivrječju s činjenicama. Svako i najvećom brižljivošću izvedeno odstranjenje utrobnog ploda krije u sebi velike pogibli«.

Iz svega ovoga jasno vidimo, što se može držati o tome, kad se u oglasniku nekih novina čitaju pohvale, kao: »obćenito priznato«, »tisućputa priznato«, »neškodljivo« i dr. U Njemačkoj valjda nema bolnice, u koju nisu bile poslane osobe, koje su od upotrebljavanja ovih sredstava težko oboljele, te su i život izgubile. Svaka žena, koja se podvrgne ovom zahvatu, stavlja na kocku svoje zdravlje i život. Naravski, da je opasnost znatno veća, ako se na ovakve novinske oglase i preporuke povjeri nekomu, koji joj se radi sotonskog novca nuđa za ovaj grieh.

Kako smo već vidjeli, u Njemačkoj je dopušteno liečniku, da poduzme ovakav zahvat, ako to po njegovu sudu zahtieva zdravstveno stanje žene. To se zovu »indikacije« t. j. znaci, koji se odaju iz ženina nalaza (stanja). Što se može reći o tim indikacijama? U prvom redu spominjemo sud sveučilištnog profesora Dr. medicine Frank-Kölna. On je bio ravnatelj provincijskog rodilišta u Kölnu, u koji je za njegove uprave u 36 godina bilo primljeno 69.451 ženâ i djevojaka; sve su uzete u postupak. Osim toga imao je on veliku privatnu praksu i privatnu kliniku. On prema tomu imade dovoljno potrebnog izkustva, da može u tom izreći pouzdan sud. Nakon obširnijeg obrazloženja izjavljuje u svojem djelu: »Da li anđeo čuvar ili anđeo smrti?« str. 24: »Iz ovih se prikazivanja vidi, da su postavljeni vrlo mnogi znaci za uvedenje abortusa, ali ja u mojoj mnogogodišnjoj djelatnosti kao ženski liečnik nisam

niti jedan jedini put našao da bi koji od njih sebi prokrčio put«.

Upravo tako sudi i prim. liečnik Dr. Gumert-Essen, (Muckermann, »Oko života nerođenih«, str. 63.), koji odklanja svako usmrćivanje djeteta u svakom slučaju, te nakon svoje 25-godišnje djelatnosti kaže: »Kod svih poroda, kojima sam za mnogih godina učestvovao kao jedini pomoćnik, samo se jedanput dogodilo, da je žena umrla, pa i u ovom slučaju bio je uzrok u neuklonivim komplikacijama u tielu žene... Pokušaj da se zaprieči »blagoslov djece«, stvara tisuć puta više bolesti i smrtnih slučajeva nego sam »blagoslov djece«. U istoj knjizi na strani 64. spominje se i rieč tajnog zdrav. nadsavjetnika Dr. Krohne, Berlin. On u svojoj opsežnoj desetgodišnjoj praksi s dosta velikim materijalom nije nikada bio prisiljen usmrtiti diete pod srdcem materinim ili da takav slučaj preporuči kojemu drugom liečniku. A i ne može se sjetiti, da bi ikoji od njegovih 20 susjednih liečnika — s kojima je i u svojoj praksi i u liečničkom družtvu stalno bio u doticaju te redovno i živahno izmjenjivao misli o stručnim izkustvima — da bi ikoji od njih bio poduzeo ovakovu operaciju.

Na viećanju Gornjeg i Srednjeg Rajnskog Družtva za primaljstvo i ginekologiju god. 1919. u Heidelbergu pripovieda profesor Dr. Mayer-Tübingen ovaj slučaj: »Jedan od naših najboljih liečnika za unutrašnje bolesti držaše, da je operativni zahvat kod neke mlade gospođe silno nuždan, jer je imala tuberkulozu plućnih vršaka; drugi isto tako ugledni ženski liečnik priključi se njegovu mišljenju i htjede sam izvršiti operaciju. U živoj želji za djetetom dopustiše supruzi neke primjetbe protiv toga. No liečnici ostadoše kod svog stanovišta. Supruzi su se ipak na vlastitu odgovornost sustegnuli od njihova daljnjega postupka. Odonda primio sam od ove žene četiri krasna mališa. Majka više nije nikad imala posla s plućima, osjeća se podpuno dobro, a izgled joj je sjajan«. O sličnim se slučajevima često izvješćuje.

Sud liečnika, u čiju se savjestnost možemo pouzdati, možemo dakle ovako skupiti: Vještački prekid trudnoće nije uobće potreban, a k tomu znači težku opasnost po zdravlje i život dotične žene«. — Dakako da će biti riedkih slučajeva, da koja majka umre od posljedica poroda. Ali medicinska je znanost danas već toliko napredovala, da su to samo posve osamljeni izuzetni slučajevi. Dakako, da treba pravodobno pitati

savjet izkusna liečnika i ne čekati, dok je već prekasno? Zaista ne će biti previše ako uztvrdimo, da na jedan ovakav slučaj dolazi tisuću smrtnih slučajeva, koji su posljedica vještačkog prekida trudnoće.

Pred takvim činjenicama zaista se moramo pitati: kako je moguće, da se ipak toliki liečnici i širi narodni krugovi zanose za slobodno vršenje abortusa? Nepovoljna izkustva o slobodnom vršenju abortusa dovela su u Rusiji već do jakog ograničenja njegova. Zato je ipak veoma sumnjivo, kada unatoč tomu žele neki kod nas uvesti one prilike, koje tamo, gdje mogahu promatrati njihova djelovanja, pokazuju takove posljedice te su ruski mogućnici, kojima ipak ponestaje svako ćudoredno osjećanje, bili prisiljeni izmieniti svoje dotadanje stanovište.

U nekim slučajevima može biti krivo smilovanje nad položajem nekih žena, koje i za trudnoće imadu izdržati mnogo tegoba. Ali u najviše slučajeva nije moguće otresti se dojma, da su za to mjerodavni izključivo sebični interesi. — U priedlozima, što su ih liečnici podnieli Rajhstagu g. 1921. opet se upozoruje na to, da će slobodno vršenje abortusa imati za posljedicu užasnu podivljalost ćudoredа. »Samo bojazan od trudnoće i njezinih posljedica čini kod mnogih djevojaka i žena uspješnu ogradu protiv zamamljivosti i pohote. Znanje, da je uništenje zametnog života zločin, nije jošte ugaslo, a kaznena odredba drži ga budnom. Padne li i ova posljednja ograda, tada ga više ništa ne može zadržati. Nastalo bi divljanje spolne pohote, koje bi nesuzdrživo povuklo za sobom moralno stanje cielog naroda«. (Das kommende Geschlecht, sv. 1, str. 140). Kraj takove bezobzirnosti i neodgovornosti mužkarci bi popuštali nagonu, jer bi se eventualne posljedice mogle lako ukloniti. Tim bi se širom otvorila vrata brutalnosti, okrutnosti muževoj prema ženi i nećudorednosti i surovosti najširih slojeva narodnih.« (Isti.) — I baš ovi krugovi. koji bi se bez zapreke htjeli spolno izživjeti, prvi su, koji nastupaju za slobodno otjerivanje ploda. A što će žena (djevojka) tim biti ponižena do pustog predmeta muževe požude i što će poslije morati da stavi na kocku još svoje zdravlje i život, to je tim divljacima svejedno. — Drugi naprotiv, a ovima pripadaju nažalost bezsavjestni liečnici, nadaju se od slobodnog vršenja abortusa velikim financijskim prednostima, što će ih imati od same operacije, za tim od nuždnih postupaka nakon zahvata, a poslije kod mnogih bolesti, koje su nastale kao posljedice odstranjenja.

Sada će se bez sumnje razumjeti stajalište katoličke Crkve. Profesor Dr. Menge iz Heidelberga na spomenutom već viećanju u Heidlebergu reče: »Žilavo pristajanje Katoličke Crkve uz njezina pastoralno medicinska načela je ono, čemu sam se ja kao protestantski liečnik uviek divio.« Obće mišljenje teologa a i liečnika jest, da u onom trenutku, kad se nasljedne sklonosti otca i majke sjedine, počinje novi život, kojemu Bog tada udahne neumrlu dušu. Crkva smatra užasnim griehom, kad na opaki način diramo u rodilište života, te ga pretvaramo u groblje. Crkvene su odredbe raztumačile, da su nevaljali svi razlozi, što su izneseni za dopuštenje zahvata. Sada je i Papa u svojoj poslanici potvrdio ovu presudu: »Ubijanjem nedužnih, pomagati nevoljama, na kojima se ove indikacije izgrađuju, ludo je i protivi se zapoviedi Božjoj, koju apostol zaodieva riečima: »Ne smije se činiti zlo, da se tim pomaže dobro.«

Crkva stoga punim pravom označuje ovaj zahvat kao umorstvo, a takovim ga smatraju i savjestni liečnici. Ona je stoga odredila kazan izobćenja na sve one, koji zahvat izvode ili pri tom sudjeluju. Već i sama nakana, savjetovanje, odobravanje kao i svaki pokušaj, svaka pomoć u toj stvari težki je grieh, pa i onda, ako cilj nije postignut.

Može se doduše učiniti neka stanovita razlika između supruga, koji misle da su ovlašteni na takav zahvat radi velike bojazni za život majčin, koji se po njihovu krivom mišljenju dade sapsiti jedino operativnim zahvatom, — i između onih, koji zaključe umorstvo naprosto stoga, što bilo s kojih razloga ne žele djeteta. Oni prvi obmanjuju se, zavedeni možda brbljanjem lakomislenih ljudi i nesavjestnih pisaca ili očitovanjem liečnika, koji — kako iz gore navedenih razlaganja jasno proizlazi — previše brzo izjavljuje, bilo od lažnog smilovanja bilo zbog prljava dobitka, da je zahvat potreban. Kad bi se oni, mjesto da njega poslušaju, obratili na kojega savjestnog ženskog liečnika, kojih hvala Bogu još ima, mogli bi biti uvjereni, da će njegovoj vještini uspjeti spasiti majku i diete, samo ako se na vrieme obrate na njega. Tako rade savjestni supruzi, kojima dostaju jasne odredbe Crkve.

Umorstvo jest i ostaje umorstvo. Ne da se to promieniti tim, što se ovije koprenom svakojakih rieči, kada se na primjer navodi, da se tim »samo« namjerava opet privesti izo-

stala menstruacija. Profesor Labhardt — Bazel, piše o tom: »Među publikom je sada mnogo razšireno mišljenje, da se može, napose da liečnik može na neki način opet privesti periodu, a s tim je tada sve u redu! Tomu nasuprot mora se iztaknuti, da čim je jednoć nastupila trudnoća, tada je izključeno privađanje menstrualnog krvarenja. Gubitak krvi, koji bi se sada vještački privodio, ne bi bio menstruacija, već abortus, pometnuće. I svaka namjera za ovo privođenje ima se smatrati zločinom proti začetom životu, kao i pobačaj.« Kako isti taj liečnik naročito iztiče »svaka se žena ima smatrati trudnom od onog časa, kad joj izostane redovno mjesečno pranje. To vriedi bez izuzetaka; istom ako se točnim liečničkim iztraživanjima i motrenjem od više tjedana utvrdi protivno, istom se tada smije napustiti misao o trudnoći«. Ako dakle netko, mimo ovo što je sada rečeno, pokuša opet privesti krvarenje, onda to nije ništa drugo, nego pokušaj umorstva na proklijalu životu.

Ako se dakle i u gornjem slučaju — kad supruzi radi bojazni za život majčin dopuštaju preduzeće operativnog zahvata — njima mogu priznati olakotne okolnosti kod prosuđivanja, to se naprotiv ne može dosta oštro osuditi mišljenje onih drugih roditelja, koji ubijaju diete naprosto stoga, jer ga ne žele. Upravo je grozno do kojega su ćudorednog divljačtva i surovosti došli neki krugovi našeg naroda zagovaranjem dopustivosti abortusa. Pa neka ga konačno koja država i dopusti, to na stvari ništa ne mienja, jer on ipak jest i ostaje umorstvo.

Žalostan je znak za naše doba, da je dospjelo do najstrašnije zablude poganstva — umorstva djece. S užasom slušasmo, kako su u poganskoj Feniciji molohu Baalu prinosili djecu za žrtvu. Kip kumirov bijaše čovječja figura s izpruženim rukama, sav od kovine. Taj se je kip vatrom razžario, onda su djecu polagali u njegove ruke te su se domala skotrljala u njegovo vatreno krilo. Kod toga morala je majka stajati, nije smjela ni uzdisati ni plakati, jer bi inače izgubila svoju čast. — Kumir današnjeg vremena je pohlepa za uživanjem. Njemu se, po izjavama liečnika, u Njemačkoj svaki dan žrtvuje po nekoliko tisuća djece. Roditelji su kod toga nazočni; oni ne tuguju, ne plaču, — raduju se, što su se riešili toga tereta.

Ali ipak! Ako nije u njima izkorienjeno svako ćudoredno osjećanje ne mogu oni, a prije svega ne može majka zaboraviti ovoga grieha. Stalna spočitavanja i mučne grižnje savjesti ogorčuju joj od onog časa svaku radost života. Trebalo je čuti, kako neka nesretna žena, koja se svakojakim brbljarijama dala zavesti na ovaj grieh, u grižnji savjesti plačući uvjerava: »Nikad više! Radije ću sve pretrpjeti nego da budem još jednoć ubojica svoga djeteta!« Kao sablast uviek se diže pred njenim duhom umoreno diete, niemi ali nametljivi tužilac. Nikada ga ona ne će vidjeti! Bez krštenja ne može doći u nebo! A ipak je ono njezino diete! Diete njezina srdca! — —

Kad dvoje sklapaju savez za život, mora im biti kao da se nad njima pojavljuju poput anđeoskih glavica dječje duše iz carstva mogućnosti. A za ovima eto se pojavljuju nove, sve više; ima ih sada već na stotine, i još se uviek potiskuju nove; to su djeca njihove djece i djeca djece, svih potomaka, koje im Bog hoće dati, ako ne sagrieše proti Njegovoj volji. Molećim pogledom dozivlju oni: »Otče, majko, dajte nam život! Dajte, da i mi budemo dionici života! Ta otvorite i nama prekrasno, vječno nebo!« — —

Da li bi bilo moguće, da čovjek, kojemu u grudima bije čuvstveno srdce, da otčevi i majke, ljutito odgovore: »Previše vas je! Ne ću vas! Ne ću da se obteretim naporima i trudovima! Što mi je do toga, da se rodite, da dođete u nebo? Radujem se, da sam ja tu, i ja hoću od života nešto imati. Do vaše sreće nije mi stalo!«

Tužno nestadoše anđeoske glavice i vape: »Dakle mi se ne ćemo nikada roditi! Nikada ne ćemo gledati svietla, života, Boga, — jer nam roditelji naši ne priuštiše ove sreće! Nikad! Nikad! — — —«

Kako zla upotreba braka upravo tako i ovaj grieh ima svoj korien u posve krivom shvaćanju života. Zato piše i Papa Pijo XI. u svojoj poslanici:

»Svako zastranjenje od pravoga reda ne može se privesti u svoje prvenstveno stanje ni kojim drugim putem već povratkom mislima Božjim... Da se dakle uzpostavi pravi red u svietu braka, moraju se shvatiti sve Božje misli o braku te nastojati da im se prilagodimo.

»Ovomu se nastojanju opire moće neobuzdane pohotnosti, koja i jest glavni izvor griehâ proti svetim zakonima bračnim. Pa jer čovjek ne može upokoriti svoje strasti, ako se i sam ne pokorava Bogu, to se po redu, što ga Bog hoće, mora pobrinuti najprije za ovo posljednje. Jer čvrsta je zapovied:

Tko se podvrgava Bogu, s radošću će izkusiti, kako se pomoću Božje milosti i njemu podvrgavaju njegove strasti. Tko se pak buni protiv Boga, imat će tužno izkustvo, da je oluja strasti započela rat u njegovoj unutrašnjosti. Nemoguće je dakle njihovu neobuzdanu žestinu držati u granicama dostojnim čovjeka, ako prije duh ne prinese svomu Stvoritelju u poniznosti žrtvu bogobojaznog poklona. Stoga je prije svega bezuvjetno potrebno, da oni, koji pristupaju sv. Sakramentu ženitbe budu iskreno i duboko prožeti djetinjim i pobožnim čuvstvom prema Bogu mislima, koje daju biljeg svemu njihovu životu, te njihovo mišljenje i htienje izpunjuju najvišim strahopočitanjem prema presvetom Veličanstvu Božjemu.

»Posve pravo i sasvim u kršćanskom smislu rade oni dušobrižnici, koji supruge pridržavaju najprije na vjerskim, duhovnim vježbama, da ne bi u braku zastranili od zakona: da se sasvim posvete Bogu, postojano mole za Njegovu pomoć, da često primaju svete Sakremente, i u svemu spremno goje i čuvaju podpunu predanost u Boga.«

Vrlo zgodno rekao je u tom pogledu kardinal Faulhaber u stolnoj crkvi münchenskoj 28. kolovoza 1930.: »Ako je ćudorednost jednog doba tako duboko pala, da se široki krugovi drmaju u crkvenim bračnim zakonima, onda to vrieme ne vapi za tim, da se bračni zakoni odstrane ili promiene, nego za tim, da se ljudi odgoje za više duhovno shvaćanje braka i zakona nježne ljubavi.« Ne smiju se zakoni udešavati prema naopakim ljudskim činima, nego ljudi moraju svoj život prilagođivati zakonima.

»BLAGOSLOV« DJECE

I Bog ih blagoslovi i reče: »Rastite i množite se i napunite zemlju.« (1 Mojs. 1., 28.).

Blagoslov djece, kako je to liepa i draga rieč! Kad je Bog združio Adama i Evu, blagoslovi ih i reče: »Rastite i množite se i napunite zemlju.« U starom Zavjetu uviek je blagoslov sadržavao želju za mnogo potomstvo, a najgora je kletva bila: ne imati djece. Kad Crkva blagosivlje vjenčanike, moli im isto tako mnogo potomstva. I mi kažemo za majku, koja pod srdcem nosi diete, da je u blagoslovljenom stanju. Rođenje djeteta objavljuju preradostni roditelji svim rođacima i pri-

jateljima, a ovi im čestitaju na radostnom događaju. Tako i sva upotreba govora i prirodno osjećanje ljudi izrazuje uvjerenje, da su djeca dar Božji, i to najkrasniji i najljepši, što se dade zamisliti.

Kad majka izađe prvi put iza poroda, ona će prema liepom starom običaju najprije u crkvu. Svećenik je uvodi u crkvu riečima: »Uđi u hram Božji, da se pokloniš Sinu Blažene Djevice Marije, koji te je blagoslovio potomstvom.« Kod oltara moli: »Svemogući, vječni Bože! Ti si porodom Blažene Djevice Marije boli kršćanske majke pretvorio u radost; pogledaj milostivo na ovu svoju službenicu, koja preradostna dolazi u Tvoj sveti hram, da Ti zahvali. Daj joj po zaslugama i zagovoru Blažene Djevice Marije, da poslije ovoga života zasluži sa svojom djecom prispjeti u radosti vječnoga blaženstva. Amen.«

Kako iz ovih crkvenih molitava proizlazi, krivo se tumači rieč blagoslivanja rodilje, kao da se radi — kao kod Židova — o zakonitoj »nečistoći« žene, koje se ona po blagoslovu rieši. Po propisu Staroga Zavjeta imala se žena neko doba nakon poroda smatrati »nečistom«, i istom nakon prikazane žrtve postala je opet »čista«. To je Židove imalo upućivati, da radi pada praroditelja po iztočnom griehu dolazi svako diete na sviet bez posvetne milosti, da se dakle prokletstvo iztočnoga grieha porodom umnožava. Ujedno je tim nanovo oživljavana čežnja za Mesijom, koji će sviet osloboditi od ovoga prokletstva. — U kršćanstvu tomu pojmu o nečistoći žene radi poroda nema mjesta. Šta više: svećenik u ime Crkve radostno pozdravlja majku, kad prvi put nakon poroda stupa u hram Božji, s njom zajedno zahvaljuje Bogu za porod i zazivlje blagoslov Njegov na nju i na njezino čedo.

Kao odsjev Božanske stvaralačke moći i stvaralačke radosti živi u čovjeku sposobnost i veselje za rad. Ništa većma ne zadovoljava čovjeka, koliko samosviest, da je učinio i izvršio nešto veliko, nešto znamenito. Ako je to djelo učinjeno i drugima na korist ili sreću, bit će radost još daleko veća.

Krasne slike, spomenici, umjetnine i druge znamenitosti djela su pojedinaca, dok većini to nije priušteno. Toj većini priušteno je nešto veće, uzvišenije: da daruju život djeci, određenoj za vječnost, da je izobrazuju za plemenite ljude, da je vide kako rastu, cvatu i sve više se razvijaju.

Koje li usrdne, ponosne, opojne sreće u samosviesti: ja sam začetnik njihova života i njihove sreće! Sve što su i što

imaju, zahvaljuju meni! Krasne slikarije propadaju, spomenici nestaju, umjetnine se razaraju; ali ove prilike Božje, ovi spomenici naše ljubavi, ove najveličajnije umjetnine što ih nosi zemlja, imadu vječno ostati i jednoč resiti nebo!

Umjetniku je najveća radost ono njegovo djelo, koje je plod njegova dugoga, težkoga truda i borbe. Tako je i samosviest roditelja razblažena osobitim zadovoljstvom, što su se za svoju djecu trudili, radili i žrtvovali. Ljubav je već takova, da s najvećim razumievanjem traži najveće žrtve, ali zato također izpunjuje srdce neizrecivim blaženstvom. Za roditelje nema veće radosti, nema blaženijeg ponosa, nego kad mogu pokazati na čitav niz svoje zdrave djece, koju su oni težkim žrtvama, trudom i brigama odhranili i na noge postavili. To su radosti i užitci što ostaju neznani svima onima, koji se brižno uklanjaju svim neprilikama i teretima i teže samo za što udobnijim životom.

Da se pokaže, kako ovo nisu nikakovi »zaostali« nazori, koji nisu više u skladu s rezultatima znanosti, iznosimo neke izvode profesora dra. Forela, koji u ovoj stvari vriedi kao jedan od prvih svjetskih autoriteta, premda se otvoreno priznaje nevjernikom: »Najvažniji i najnaravniji odsjev ženske ljubavi jest rađanje djece i sama djeca. Žena koja ne će djece, nenaravni je stvor, a muž koji ne shvaća i ne opštuje želju svoje žene da rađa djecu, nije vriedan njezine ljubavi... Najljepši i najprirodniji odsjev ljubavnih osjećaja bračnih drugova jest u uzajamnoj radosti sa djecom, radosti, koja je najsposobnija da izravna među njima eventualne protivnosti i da razbistri spolnu ljubav, jer ona izražava ostvarenje naravnog cilja seksualnog sjedinjenja. Glavni dio tu zapada ženu. Prava se žena raduje svakom napredku trudnoće. Jedva je pretrpjela posljednje porođajne boli, zvonko se nasmije od radosti i ganuća, kad začuje prvi cik novorođenčeta. Malo je što ljepšega na svietu od vedre radosti, što je mlada majka s iskrenim osjećajem uživa u njegovanju svoga novorođenčeta; ali nema i ništa nakaznijega, nego kad majka predaje svoje diete u tuđe ruke, osim ako je na to sili nužda... Naravna i dobra majka mora stoga biti valjana i vješta odgojiteljica djece; to pripada životnoj zadaći, a i životnoj sreći žene.«

Strah »pred djetetom« je dakle naopakost, jest nasilje proti pravome ženskom osjećanju, dok »blagoslov djece« odgovara njezinu najdubljem čeznuću. Doista, majčino zvanje

je zvanje žrtava, ali Bog je žensko srdce opremio sa svim krasnim svojstvima, što ih ono može činom pokazati samo u odricanju i nesebičnoj, strpljivoj ljubavi. U razvijanju ovih i jest njegova najveća sreća. »Materinstvo je kruna života«. Nikada ne može biti ideal ona žena, koja se od kukavnog straha pred žrtvama i proračunane sebičnosti i uživanja boji djece. Svaki pravo misaoni čovjek osjeća osobito poštovanje i dirljivost pred mnogom junačkom majkom, koja uzprkos porugi i podsmiehu lakoumnih ljudi odvažno i radostno prima na sebe boli i terete materinskog zvanja, i sa svojim se mužem radije odriče mnogih ugodnosti nego djece. Godine 1931. pisa mi neka žena sva ogorčena na nekog čovjeka, koji se njezinu mužu narugao, što ima mnogo djece: »Mi smo siromašni, pošteni ljudi i hoćemo imati djece. Pa iako kadšto skucamo samo najnužnije, Bog nam pomogne uviek te pravedno prolazimo, premda imamo devetero djece. Moj muž i ja nikad se ne bi htjeli mijenjati s takvima, koji nemaju djece. Djeca su najljepše i najsvetije, što može biti u braku.«

Stoga je za plemenite ljude gorko razočaranje, ako im Bog uzkrati »blagoslov djece«. Oni ćute, da je u njihovu životu neka praznina, da im nedostaje najljepšeg cilja braka. Kao izlaz iz toga pruža im se mogućnost da prime tuđu djecu ili da razviju drugo požrtvovno djelovanje u korist obćenitosti, da bar znadu za što rade i ne ostare sa sviešću, da su živjeli uzalud, te nisu nikoga usrećili.

Kolika je razlika živjeti u obitelji s puno djece, ili u obitelji bez djece. Ne da se opisati, koliko radosti donosi u kuću četica vesele, nasmijane i zadovoljne djece! Njihova vedrina, veselost, njihove dosjetljivosti, svi njihovi čini razveseljuju roditelje, raztresuju njihove brige i pomažu im, da preture mnogu nevolju. Djetinja ljubav i privrženost obilno ih odštećuju za sve brige i muke.

Zajednički poslovi i odricanja, zajedničke boli i radosti spajaju roditelje i djecu najusrdnijim vezom. Za samu djecu od neprocjenjive je koristi, ako se odgajaju priprosto, smjerno, s malim zahtjevima, a ne razmaženo, raznježeno, kako to redovno biva u porodicama s jednom ili dvoje djece.

Djeca se uzgajaju uzajamno, i starija djeca nauče od roditelja, kako treba u odgoju postupati s mlađom djecom. Ona mogu pomoći roditeljima u mnogim stvarima, te su tako mnogo bolje upućena u sva pitanja svagdanjeg života, nego da su bez braće i sestara; ovakova pak — jer ne nalaze u

domu rada i zanimanja — trate dane u igri i športu, u bezkoristnim zabavama i sumnjivom veselju.

Profesor Dr. Sticker u knjizi »Spolni život i razplođivanje sa stanovišta liečničkoga« (Geschlechtsleben und Fortpflanzung vom Standpunkt des Arztes) str. 38. zgodno opisuje: »Mi liečnici ne ćemo priznati, da je jedno ili dvoje djece lakše odgojiti i naobraziti i da su po tom sebi i čovječanstvu ova djeca vrjednija od cielog niza braće i sestrica, koji diele u ljubavi i njezi roditeljskoj svagdanji krušac, igračke, obuku, sredstva za naobrazbu a i baštinu pa to sve moraju uzajamno i prikratiti. Mi dobro znamo pogrješke, a još više boli razmažena jedinca nad kojim uviek drhće briga roditeljska. Prebrižno hranjen, previše njegovan iređen, stalno upravljan, opominjan, hvaljen, koren, obkoljen sa stotinu savjeta, on je neprestani predmet divljenja i središte svoje okoline, mjesto da je neznatan, ali dobro zaštićen dio u svojoj obitelji, u svietu. Bez pravoga takmaca ne može da svoje sile vježba i mjeri sa sebi ravnima u pokretima, u igri, šali, pronalaženju; vrlo težko nauči drugima se prilagoditi, s njima dieliti radost, posao, dužnost, slabijega pobiediti, biti iza jačega, obojici svojevoljno popuštati. Bit će, osobito ako je dječak, bojažljiv, kukavica, tvrdoglav, pravdačljiv. U svojoj je kući brzorek, vrlo mudar, ali u stisci života mora osjetiti svoju nemoć i slabost. Pod nebrojenim trvenjem i zlostavljanjem mora velikim trudom, a ipak nepodpuno naknadno naučiti ono, što se u punoj djetinjoj dobi tako lako postigne uzajamnim odgojem, naime: mnogostrano obrazovanje svih sklonosti i moći, temeljito vježbanje u samostalnim vještinama i prosuđivanju, prokušana uztrpljivost u nadvladavanju opreka i podnašanju tuđih zlih navika, nenavidno priznanje tuđih vrlina i čina, tuđega vlastničtva, ukratko družtvene dužnosti popuštanja, darežljivosti, slobodoumnosti. Zar nam ne kazuje ciela poviest svieta, da su svi dobri i veliki ljudi proizašli iz naroda bogatog djecom, u njegovoj stisci se razvili, u njegovim se životnim trudovima ojačali, ali razmaženi i preobrazovani jedinci gornjih deset tisuća, koji se boje djece, budu malo kada što drugo nego sebični nametnici na gomili ili pjena na površini.«

Slično sudi i prof. Dr. Mausbach u knjizi »Brak i dječji blagoslov« (Ehe und Kindersegen, str. 57.): »Velikom majčinom zaposlenošću odvraća se ljubazna njena briga od jednog djeteta; ono mora priviknuti, da se samo pozabavi, da se samo

igra; pa i u trvenju s drugima ono se ne može svakda hvatati majčina skuta, mora se samo držati i braniti se. Kako ljubko je često ublažena oporost odraslog dječaka njegovom nježnošću prema maloj braći i sestricama! U takvim se porodicama susretaju spolovi naravnom nepristranošću; oni očituju svoje posebne talente i slabosti, druže se s pravim nagnućem bez ikakvog daška erotičnosti; ovo znanje i srdačni odnošaj proširuju oni u širi krug rodbine... Iz tvrde mladenačke dobe, iz siromašnih kolibica punih odricanja uzpeli su se muževi do najviših čina i dostojanstva. Pijo X. bio je deveto diete siromašnog obćinskog podvornika. Za čvrsto obrazovanje karaktera gotovo je nuždna izvjestna škola odricanja i ograničenja; slabašnost, preuzetost, hirovitost nekih ljudi očituje se dosta puta po tomu, što su s njima, kao jedincima prenježno postupali i previše ih čuvali. Koliko ima velikih ljudi, kojih život pokazuje, da je roditeljski dom, u kojem se mnogo gladnih gostiju tiska oko stola, najbolja škola vrsnoće, podhvatnosti i stvaranja.«

Prije svega roditelji s većim brojem djece ne trebaju se tako lako bojati, da će u starosti ostati sami, bez sunčanog sjaja, što ga djeca i unuci unose u dom. To kaže i blagoslovna molitva Crkve u vjereničkoj misi:

»Bog Abrahama, Bog Izaka i Bog Jakova neka bude s vama; i sam On neka vam daruje obećani blagoslov, da vidite djecu svoje djece sve u treće i četvrto koljeno i kasnije primite vječni život bez kraja, pomoću našega Gospodina Isusa Krista, koji s Otcem i Duhom Svetim živi i kraljuje u sve vieke. Amen«.

ODGOVORNOST

Zlo drvo ne može rađati
dobrim plodom. Mat. 7, 18.

Moderna je znanost na osnovu mnogih pokusa izniela dokaz, da se u bilinskom svietu osebine raznih vrsta prigodom njihova križanja nasljeđuju po strogim zakonima. Tako se pri poznavnju njihovih osnovnih razlika može već unapried reći, kako će izgledati svekoliko njihovo potomstvo. (Poredi za ovo poglavlje: Muckermann, Kind und Volk I. 3, str. 71, isto tako poglavlje: »Drugarici života« u knjizi »Ti i Ona« i poglavlje: Bračni drug u knjizi »Ti i On«.) — Najvažniji iztraživaoci nauke o nasljeđu uvjeravaju nas na osno-

vi svojih dugih i obsežnih iztraživanja, da slični zakoni vladaju i kod čovjeka. Svaki je čovjek od svojih roditelja primio izvjestne nasljedne sklonosti (nastrojenja), koje su ovi primili po svojim roditeljima od njihovih predaka, i koje svaki čovjek opet nuždno predaje svojoj djeci. Nasljeđe može stoga prenieti obilje plemenitih nastrojenja i svojstava, ali može biti i otrovano vrelo užasne nesreće, kada stvara nakaze i malovrjednike ili privlači sušicu i ranu smrt. Potresne su činjenice, da kadšto iz jednoga jedinog braka stigne golema nevolja stotine ljudi. Tako ima od 709 potomaka neke nećudoredne osobe 64 umobolnih, 174 bludnice, 196 nezakonitih i 77 zločinaca, od tih 12 ubojica; 142 morale su uzdržavati občine.

Osobito je velika opasnost nasljednog obterećenja, ako oboje supruga imadu jednake nepovoljne nasljedne sklonosti. To nadasve vriedi za bolesti, koje opustoše najvažnije unutarnje organe, osobito živčani sustav. Budući da su takve bolesti naslieđene, zato su neizlječive, premda se brižnim postupkom dadu neke pojave ublažiti. Iz ovoga se vidi veliko značenje zabrane, da se rođaci žene među sobom. Da se bolje razumije opasnost, koja proizlazi iz toga, pokazat ćemo na znatan događaj kod sazrievanja klične stanice. Kod sazrievanja dieli se stanična jezgra u dva jednaka diela; jedan se od ovih dielova odieli, a s njim se odieli i polovica nasljednih nastrojenja. Sjedine li se tada dvie životne klice, to postaje opet ciela stanična jezgra i ta je tada nosilac svih nastrojenja, koje dobija čovjek, koji se razvije od te stanične jezgre. Ovaj ih opet nuždno namire polovinom svojem potomstvu. Samo slučaj odlučuje, koja nastrojenja će se izlučiti.

I sad razumijemo, zašto se ženidba s rođacima može na tako strahovit način izgraditi u potomstvu. U mnogim naime porodicama ima nešto opasnih nastrojenja, koja su još uspavana te se zapažaju samo malo ili samo u nekojem ženiku ili zaručnici. Često on sam nije toga sviestan. Ako ova nastrojenja zaostanu kod ciepanja stanične jezgre, ona će se i kod djece zapažati isto tako u lakom obliku, ako se on oženi s osobom koja mu nije u rodu, te potom nema ovih opasnih nastrojenja. Ožene li se pak dva rođaka, onda je opasnost, da kod diobe stanične jezgre ostanu istovrsna opasna nastrojenja, i sjedine se, te se u jednom dielu djece i svega potomstva izgrade na najveću nesreću. Od ženitbe među bližim rođacima, na pr. bratićima i sestrićima, mora se bezuvjetno

odvraćati i onda, kada se nasljedno obterećenje kod njih još nimalo ne pojavljuje. Narod iz izkustva znade, da djeca iz rodbinskih brakova rano umiru, propadaju ili umiru bez nasljednika. Veliki dio po zavodima smještene nesretne, nakazne ili slaboumne djece potječe iz rodbinskih brakova. Opasnost je još veća, ako su već djed i baka bili u rodu.

Da li je moguće popraviti djedovsku baštinu, ne da se dokazati, ali utjecaji na sastav klice mogu doista pogoršati nastrojenja. Po nazoru iztraživača ima strašne posljedice utjecaj alkohola i drugih otrova: može nastupiti gubitak sposobnosti, a to ima za posljedicu slaboumnost, padavicu i druge duševne bolesti, koje su tada i nasljedne.

Još mnogo nesretniji utjecaj na potomstvo mogu počiniti narodne pošasti, iako se tu ne radi o nasljedstvu već o zarazi. »Mislim one neugodne bolesti, od kojih se neke ušuljaju kao izdajice pod plaštem ljubavi i veselja, neriedko napadaju i najplemenitije organe, kao mozak, razstvaraju ih, mukama ih prožimlju, dapače i kolievku života mogu pretvoriti u groblje. Uzročnici ovih bolesti haraju među našim ubogim narodom kao nikad prije, među muževima i ženama, krnje vjernost, traže ljubav i pohotu i — na primjer jednim jedinim poljubcem — nađu žalost za cieli život. — (Muckermann, str. 101).

Dr. Paul (Halte deine Jugend rein! str. 1) priča o jednom prijatelju mladosti, koji je jedanput zabasao. Nakon deset godina opet se sastao s njim, bolestnim na tielu i duši. On je unesrećio svoju mladu, razcvalu, veselu ženu, rodio s njom bolestno diete, za koje bi bila najveća blagodat da što prije umre. On sam bio je već više godina bolestan na očima i liečnik mu je rekao, da je bolest zahvatila već i mozak. On se oženio, jer se njegova bolest već nekoliko godina posve ništa nije pojavljivala te je držao, da je izliečen. Ali tada je opet probila te se malo nada, da bi ozdravio. Već dva mjeseca iza toga pokrila ga je crna zemljica.

Isti liečnik priča (str. 42) i drugi slučaj. U nekoj obitelji osliepilo je skoro iza poroda troje djece po redu. Pukim slučajem sazna otac, da je to bila posljedica njegova mladenačkog grieha (gonorrhöe), koja je njegovoj djeci zauviek otela svietlo svieta. On zbog toga izgubi razum, te se ubije.

Kako je potresno, kad čujemo ove ili slične sudbine nekih porodica, kako nam ih na tisuće prikazuju liečnici i du-

šobrižnici! Stoga javnost samo u najrjeđim slučajevima sazna nešto o biedi i nesreći, kojima te bolesti muče naš narod. Opasnost zaraze je tako velika, da već poljubac ili doticaj predmeta, koji upotrebljava oboljela osoba, mogu dostajati da se bolest prenese. Haračenje ovih pošasti, sifilisa isto tako kao i gonorrhöe, koje neki prikazuju kao nedužne, po izjavama stručnih liečnika upravo je užasno. K tomu i prečesto prodiru u kolievke života i opustoše ih tako, da iz njih više ne proizlazi život. Kod zaraze sifilisom diete često dolazi na sviet posuto čirovima; u drugim slučajevima izbije otrov istom nakon godina, tad čirovi duboko izjedaju i posve ponište tielo. Liečenje je vrlo dugo i tek onda obećava siguran uspjeh, ako je to liečenje preuzeo odmah iza oboljenja savjestan liečnik i proveo ga do kraja. Ali ako je otrov prodro duboko u tielo, onda ga je težko, gotovo nemoguće sa sigurnošću odstraniti. Često leži sakriven bilo na kojem mjestu, koje izmakne pažnji liečnikovoj, pa tada počne to jače pustošiti, jer se ne sluti nikakova opasnost. (Ove su opasnosti obširnije opisane u knjigama »Ti i Ona« i »Ti i On« u poglavlju »Prigodno obćenje«).

Kad gospodar obrađuje polje, tada očisti tlo, koliko više može od svakoga korova, koji bi sjetvi oduzimao hranu i posije najbolje sjeme, što ga može dobiti. — Zar ne moraju ljudi prikloniti bar isto toliko pažnje i braku, gdje se radi o čovječjem životu i čovječjoj sreći, o vlastitoj djeci, o onome, što je za njih najdragocjenije na ovom svietu? Mislilo bi se, da se tu ne će plašiti nikakva truda, da ne će prezati ni od kakve žrtve, samo da odstrane sve, što bi moglo nauditi plemenitom plodu braka; da će sve učiniti, da dobiju zdravo i krepko potomstvo. To mora nositi u srdcu i savjesti svojoj svaki plemeniti čovjek. On se kod izbora svoje zaručnice ne smije ravnati sporednim ličnim željama i prednostima; sreća potomaka mora biti izpred svih drugih obzira. Ako uviđa, da bi veza, na koju mu naginje srdce, mogla biti opasna za djecu, dužnost je njegove savjesti, da se odreče te veze, kao i svih koristi, koje bi od nje postigao.

Kad netko ćuti u sebi poziv za ženitbu, mora misliti i na to, da jača i održi svoje zdravlje. Pa jer alkohol i strastveno pušenje cigareta — kako je dokazano — veoma škodi zdravlju, te postoji opasnost da ovi otrovi napadnu djedovsku baštinu, mora svaki, u koga je ikoliko čuvstva odgovornosti, kloniti se svake neumjerenosti u tom. Tko bi mogao preuzeti

na sebe toliku odgovornost, da ugrozi sreću čitavog potomstva jedino stoga, što se ne će odreći ovih užitaka? Pijanstvo kod onih koji se hoće ženiti i kod oženjenih upravo je zločin na čovječanstvu.

Obzirnost prema drugom bračnom članu kao i prema djeci zahtieva prije svega kloniti se svakoga nedopuštenog obćenja. To zahtieva ne samo vlastito zdravlje, nego i zdravlje supruga ili supruge, kao i djece. Ugroziti sreću obitelji, dopustiti da budu svi po ovoj užasnoj pošasti otrovani i okuženi, to je neoprostiva lakoumnost i bezsavjestnost. Ove se bolesti šire gradom i selom.

Budući da se po liečničkom tvrđenju više od tri četvrtine svih zaraza zbude u »veselom« stanju, zato je već i s ovog razloga umjerenost dužnost savjesti, jer alkohol — kako kaže jedan od najuglednijih učenjaka — »budi pohotu, a uzima snagu odpornosti«. Prema današnjim prilikama vremena imali bi roditelji zaručnice bezuvjetno tražiti svjedočbu savjestna liečnika, da je zaručnik zdrav, a isto tako svjedočbu liečnika za kćer da je sposobna za materinstvo.

Konačno je važno i to, da se strast svladava i da se ne popušta svim njezinim željama. Treba imati snage oduprieti se zamamljivim prilikama, kad okolnosti bilo koje vrste propisuju suzdržljivost u braku.

Još ćemo upozoriti i na to, da duševni život buduće majke uvelike utječe na diete u kolievci pod njezinim srdcem. Ta jedna krv nadahnjuje oboje, i štogod plaši, tišti ili diže majčino srdce, to pokreće i srdce njezina miljenčeta i djeluje na njegov nadasve nježni živčani sustav. Kakovo li dobročinstvo za diete, ako samo visoke, plemenite, mile i prijazne misli dobre, pobožne majke djeluju blagotvorno na njegov razvitak; ako strast, srčba i mržnja ili tamne pohote, ako bojazan, strah i uzrujanost nikada ne uzburkaju njezinu krv tako, da bi uzbunile, razigrale nježne živce malog bića i probudile u njemu zla nagnuća!

Po tome je lako razumljivo, što su mnoga djeca, kojih očevi nisu upisani u knjizi krštenih, tako nesretno nastrojena. Duševno stanje majke, nizka strast, neobuzdana pohota ili veliki strah od sramote, vlastita spočitavanja uzrujale su i novi život i prerovale njegov nježni mozak. Pa kad se kasnije u čudu pita: »Kako je diete došlo do toga?« odgovara izkustvo: »To je u krvi«.

Uobće vrlo je čudnovato, što djeca različnih porodica imadu posve druga nastrojenja. Kod jednih je izraz lica surov, često živinski, a kod drugih dolazi do takvih čina, da ostajemo zapanjeni. Neka su djeca prave anđeoske glavice, tako čista, mila i dobrostiva pogleda; u njih je naravna protivnost proti svemu nizkomu, mrzkomu, prostomu. Ako upoznamo njihove roditelje i njihovo mišljenje, ne ćemo se tomu više čuditi. Spasitelj veli: »Može li zlo drvo rađati dobrim plodom?«

Neka majka piše: O, kako je ipak velik utjecaj majke na diete, ćud i karakter njegov u vrieme »blagoslovljenog stanja!« Sama sam to izkusila na našoj najmlađoj kćerci. Ove godine mi reče: »Poslije svoje prve sv. Pričesti polazit ću svaki dan k Spasitelju!« Sad je moram ranije buditi, da mogne prispjeti na sv. Pričest. Unatoč mnogim nevoljama i bolima, bila sam sretna, što ovaj moj pupoljak za vrieme trudnoće mogah dnevno doslovce staviti na srdce božanskoga Prijatelja djece. Ona je i požrtvovnija i pobožnija, nego sva druga djeca. Samo moram reći: »Spasitelja obradovati, žrtvicu prikazati« — tada sve neugodnosti prođu dobro«.

Zato će savjestan suprug nježno i s osobitom ljubavi i pažnjom postupati s trudnom suprugom, kako ne bi ništa naškodilo nježnoj »nadi« njezinoj. Neka samo ljubav, dobrota, pobožnost, snaga, duševni mir i sve drugo plemenito i liepo poteče iz majčina srdca u srdašce njezina čeznuća, te izgradi njegov duševni život tako čist i dobar, kao što je majčin.

PRIPRAVA ZA BRAK

Ne može biti zadatak ove knjige, da obradi cielu pripravu za brak, jer je u prvom redu upravljena onima, koji su već jedno drugome obećali ženitbu. Neka to bude zaručnička pouka. U mojim knjigama »Ti i Ona« i »Ti i On« obradio sam od početka uzajamni stav mladića i djevojke, a u poglavljima »Drugarica života« te »Bračni drug« prikazao sam, na što treba gledati kod izbora.

Zaručničko doba ima i to značenje, da se zaručnici dalje savjestno izpituju i promatraju, da li drugi ima doista ona svojstva, koja obećavaju sretan bračni život. Ako i nije dopušteno lakoumno razrješenje zaruka, ipak ga važni razlozi opravdavaju, dapače oni mogu na to i obvezati, ako je to u

interesu vlastite sreće i potomstva. Zato smo u prijašnjem poglavlju razložili, koje okolnosti mogu tako nesretno djelovati na zdravlje i nastrojenja djece, da bezuvjetno treba odgovarati od ženitbe, ako ove iziđu na vidjelo kod drugoga člana. Još puno opravdaniji bio bi odstup od braka, kad bi drugi član odavao takovo vjersko-ćudoredno i duhovno shvaćanje, po kojem bi se moglo zaključiti, da je izključen harmoničan zajednički život, osnovan na kršćanskoj podlozi. O tom eto još nekoliko rieči.

Osobitu pozornost zaslužuju u ovom pitanju rieči papinske poslanice:

»Dakle, samo nakon temeljite priprave neka zaručnici stupaju u brak, da budu doista sposobni prema svom staležu uzajamno si pomagati u brizi za vječnu sreću i izgrađivanje unutrašnjeg čovjeka. Ozbiljna priprava omogućit će im također, da budu djeci svojoj roditelji po srdcu Božjem: otac, koji je doista pravi otac, majka, koja ie doista prava majka; po njihovoj vjernosti i ljubavi i neumornoj brizi bit će roditeljska kuća djeci (makar im usred ove suzne doline nedostaje materijalnih dobara) rajem, posljednjim komadom onog raja, u koji je Bog postavio prve ljude. Tad će oni svoju djecu odgojiti za podpune ljude i kršćane i dati im pravo katoličko osjećanje.

»Bližoj pripravi za dobar brak pripada nadalje briga o izboru supruga. Dobrim dielom zavisi o toj brizi, da li će brak biti sretan ili ne, i to zato, što jedan član braka može drugomu biti jaka pomoć, ali također i težka opasnost, zapreka za kršćanski bračni život. Zato ako zaručnici ne će da cieli život trpe od posljedica nepromišljenog izbora, neka zrelo promisle prije nego će se odlučiti za nekoga, s kojim će poslije provoditi svoj cieli život. Kod ovog promišljanja neka prije svega gledaju na Boga, na odgovornost prema pravoj vjeri Kristovoj, prema sebi samomu a i drugom članu bračnom, svome potomstvu, kao i građanskom i ljudskom družtvu, kojih izvor je brak. Žarko neka se mole Bogu za pomoć, da svoj izbor provedu po kršćanskoj mudrosti, te se ne dadu zavesti sliepom navalom strasti. Svoj izbor neka ne određuju izključivo pomamom za materijalnim dobitkom ili drugima manje plemenitim razlozima, nego pravom, istinitom ljubavi i iskrenim nagnućem prema budućem suprugu(zi). Konačno neka stupaju u brak s onim ciljem, radi kojega ga je Bog ustanovio.

Kod izbora životnog druga neka ne propuste poslušati savjet svojih roditelja; po zrelom roditeljskom sudu i životnom izkustvu njihovu bit će očuvani od kobnih grješaka; neka si kod stupanja u brak osiguraju Božji blagoslov po četvrtoj zapoviedi: »Poštuj otca i majku (što je prva zapovied s obećanjem), da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji«.

Živim riečima opominje Sv. Otac da ne sklapamo mješovitog braka: »Vjerski značaj braka, njegovo uzvišeno značenje, kao slike milostiva sjedinjenja između Krista i Crkve, zahtieva od zaručnikâ sveto strahopočitanje pred kršćanskim brakom, te sveto i gorljivo nastojanje, da svoj vlastiti brak, u koji žele stupiti, koliko bude moguće izgrade po uzoru Krista i Crkve.

»Težko, a često i ne bez opasnosti za svoju vječnu sreću, grieše u tom oni, koji bez važna razloga i lakoumno sklapaju mješoviti brak, od kojeg majčinska ljubav i opreznost Crkve odvraća svoju djecu iz prevažnih razloga. To se vidi iz velikog broja izjava, što su sabrane u Kanonu crkvenog pravilnika, a taj određuje: »Crkva najstrože zabranjuje stupanje u brak dvjema krštenicima, od kojih je jedan katolik, drugi krivovjerac ili šizmatik. U slučaju takova braka postoji za katoličku stranku i njezino potomstvo opasnost odpada od svoje vjere, zato je takav brak i Božjim zakonom zabranjen«.

Stoga je posve krivo shvaćanje onih, koji drže kao da je mješoviti brak dopušten, »samo« se mora prije pribaviti dopuštenje, dispenza. Ne, Crkva ga iz važnih razloga najstrože zabranjuje. Komu je poznata ova zabrana Crkve, pa ipak započinje mješovito poznanstvo, ogrješuje se prema Crkvi u važnoj stvari. Ako Crkva opd navedenim uvjetima težkim srdcem i podieli dispenzu, ipak se po riečima Sv. Otca »kod ovakova braka samo težko dade ukloniti ozbiljna šteta za katoličku stranku«. (Najvažnije težkoće neka budu ukratko navedene. Izporedi: »Ti i Ona«, »Ti i On«).

Kako vidjesmo, prava bračna sreća predpostavlja duboku, plemenitu ljubav, koja veže jedno s drugim tako usrdno, da su još samo jedno. Ali ovo vjenčanje duša postavlja kao uvjet sporazum u nazorima o najvažnijim životnim pitanjima. Pa kako bi tu mogla procvasti sloga, kad su supruzi u svojoj vjeri, a s tim i u mnogim pitanjima, nesložni? Uzajamno pomaganje u težkoćama i bolima života može biti samo tada, ako oboje crpe iz istoga vrela. Neka katolička žena, koja je bila s nekatolikom u braku prividno sretna, reče u svojoj

starosti unučadi svojoj, da ih odvrati od mješovita braka na koji su pomišljali: »Ne znate vi, što sam ja pretrpjela.«

Kako Sv. Otac iztiče, velika opasnost postoji u tome, što djeca radi nejednakosti vjere svojih roditelja, postanu vjerski ravnodušna, nehajna; pa je i utvrđeno, da potomstvo iz mješovitih brakova već u trećem ili četvrtom koljenu većinom više nije katoličko.

K tomu pridolazi i to, što nekatolici smatraju razstavu braka dopuštenom tako da brak oskudieva na čvrstoći, koja bi ga usrećivala. Kako je već spomenuto, nekatolici — naposve oni, koji ne stoje na strogom vjerskom stanovištu — nemaju obzirom na zloupotrebu braka čvrstih propisa od svojih crkvenih vlasti, koji bi ih po savjesti obavezivali, jer ni same vlasti nisu u tom složne. Radi toga drže, često zabunom, da je razstava dopuštena. Dapače i o obaveznosti šeste zapoviedi ne vriede kod njih ista načela kao kod nas. Mješoviti brakovi pružaju stoga množinu gradiva za konflikte u braku i savjesti.

U prijašnjim smo člancima dovoljno dokazali, da naše vrieme stavlja velike ćudoredne zahtjeve na karakter svakoga pojedinca, koji želi ući u brak. Stoga mudrost zahtieva, da se on prije sklapanja braka uvjeri o načinu mišljenja druge stranke, te ne uvidi prekasno, da je tihi, plemeniti zajednički život nemoguć. Prije svega ne može se djevojci dosta preporučiti, da pribavi sebi podpuno jasnu sliku o nazorima mlada čovjeka i o njegovu načinu života. Prije svega mora ona biti uvjerena, da će je on u braku samo onda susretati s poštovanjem i plemenitom ljubavi, ako je to sebi prije osigurala, dapače izvojevala. Da mogne muž svoju ženu doista štovati i ljubiti, mora ona nositi krunu čistoće! No ako se zaručnica ponizi do pukog sredstva njegove požude, onda ne može očekivati, da će on s njom drugčije postupati i u braku. Položaj, što ga želi zauzeti u braku, mora osvojiti već zarukama i braniti se od svih napadaja zaručnikovih.

Neka se boje, da će im se on iznevjeriti, ako ostanu nepopustljive. Ako je doista ostavi radi toga, neka sebi čestita, jer će se tim odati, da je ne želi toliko za suprugu, nego mnogo više za predmet svoje požude. A nisu baš osamljeni slučajevi, da je mladić obećao djevojci ženitbu, a nakon zle upotrebe je ostavio izjavljujući: »Ovom se ne mogu oženiti, jer nemam prema njoj nikakova poštovanja«. Drugi su naprotiv za cieloga života zahvaljivali svojoj ženi, da je ostala

nepopustljiva dok je bila zaručnicom. Tada su svoje žene cenili dvostruko više i ponosili se njima.

Mnogo više nego u djevojci bore se u mladiću dvojica za gospodstvo: duh i tielo. Mnogi mladići htjeli bi u dubini srdca svoga biti čisti. Ali požuda ih ovija mrežom i mami ih na takav način, da bi bez vanjskoga kakvog podržaja pali, premda to nikako ne odgovara njihovoj pravoj želji. Nađu li se tad pred djevojkom, pred kojom se u njih probudi strahopočitanje prema ženskom dostojanstvu i koja smjesta odbije svaki pokušaj sjetilnosti za nedopuštene nježnosti, tada im se srdce razveseli, što su ipak nekoga našli, tko ih oslobađa vezova tiela i vraća im gospodstvo duha. Djevojka mora odbiti ruku, koja bi je htjela poniziti, ali pružiti mladiću ruku, da ga podigne. U poglavlju »Anđeo ili zavodnica« u knjizi »Ti i On« pitamo djevojku, što ona želi biti mladom čovjeku? U poglavlju »Vječno žensko« u »Ti i Ona« izneseno je, da se stavom prema djevojci očituje unutarnja vriednost mladićeva. A sad zaista treba i ona da se zapita: što je ona mladiću, što on vidi u njoj? U vrieme zaruka ili najkasnije u prvim tjednima braka odlučuje se, da li će muž dati zaručnici, dotično ženi, da ga podigne ili je odlučio, da on nju ponizi i osramoti.

Za djevojku je od najveće važnosti, da joj je različito nastrojenje muža i žene podpuno jasno, kako ne bi nepoznavanje ove različnosti bilo za nju kobno, kako je prikazano u knjizi »Ti i On«, poglavlje »Sudbina žene«. Nažalost ne možemo ovdje ponoviti sve, što je tamo rečeno. Samo primjećujemo, kako su mnoge mlade djevojke pročitavši ovu knjigu izjavile, da istom sada znadu, kako se imadu vladati prema muškarcima. Prije svega mogu se djevojke iz onih izvoda naučiti, zašto moraju biti oprezne, da ne padnu u naručaj strasti mlada čovjeka. Ova je opreznost još većeg značenja u sadanje vrieme, kad se mladi ljudi radi gospodarskih težkoća često kasno i težko odlučuju na brak.

Mladom se čovjeku može savjetovati, da u potpunom miru razmisli, što želi imati jednoć u braku: da li plemenitu, dičnu ženu, ili... Hoće li ono prvo, tada mora prema tomu postupati sa zaručnicom. Neka promisli i o tom, kakvu majku želi dati svojoj djeci. Podpuno je u njegovim rukama, da li će dobiti majku čistu, dobru, nježnu ili ne. Sav svoj ponos trebao bi uložiti u to, da nju , koja mu ima biti za cieli

život najmilija, očuva čistu i plemenitu i da djeci svojoj dade što bolju majku.

Zaruke ne daju mladim ljudima ni na koji način prava, da bi propisi o čistoći bili za njih isto, što i za oženjene. Pošteni dokazi ljubavi doduše su im dopušteni, kako ih odobravaju kršćanski običaji i ćudoređe. Ako bi se kod toga proti njihovoj volji pojavili nečisti pokreti, to ovi ne bi bili još grješni. Ali im ne smiju popustiti, niti uživati u njima, a najmanje ih tražiti.

Najveća je opasnost za čistoću potajno sastajanje, kao i uobće da ostaju sami, tako te su sigurni, da ne će nitko doći. Naravno, da uzajamno nagnuće sili na puno predanje i u njemu nalazi svoj najviši izraz. Ne vodi uviek zla volja, zaručnike do grieha. Kako je prikazano u knjizi »Ti i Ona« i »Ti i On«, a u poglavlju »Ljubakanje« — mladi ljudi pri poljubcima popuštaju najprije duševnom nagonu, a taj je dio spolnog nagona. Ovaj se pak ne umiruje prije, dok posve ne prodre. Ako se bez zaustave prepuste nagnuću, ovo navaljuje sve dalje, dok ne dođe do grieha. Prekasno tada dolazi pokajanje i odluka, ako je u njih pošteno nastojanje. Kako nam pokazuje izkustvo, i najbolje se nakane zaboravljaju, kad opet dođu u opasnost i nađu se sami. Požuda se znade na tisuće putova došuljati do svog cilja i oboriti sve odluke, ako mladi ljudi ne uvažavaju opreznosti, što je zahtieva kršćansko ćudoređe.

Stoga je bezuvjetno potrebna odluka ne podati se naprosto dokazima ljubavi, nego se držati u granicama dopuštenoga, te sa samosviešću, da oni još ne pripadaju jedno drugome podpuno, ne popuštati navalama strasti. Zaručnici, kojima je doista do toga da se ne zaborave, neka se klone osamljenih mjesta, gdje ih nitko ne bi mogao vidjeti ili prići k njima. Ako se to u pojedinom slučaju ne bi moglo provesti, neka se ograniče na kratke dokaze ljubavi, čvrsto držeći na uzdama požudu, te se zabavljaju svojim zajedničkim interesima i budućnošću. Ništa ne bi bilo pogibeljnije, nego kad bi oni to željeli i ugovorili sastanke na osami, da se tad nesmetano mognu prepustiti milovanju.

Nadasve tužno izkustvo nam kaže, da ne uvažavanje ovih propisa ima gotovo bez izuzetka za posljedicu najteže propuste. Kako je gorko, kad se na vjenčani dan ne može mirno gledati u sjajno oko! Kako je mučno za sav život spočitavanje, da je liepo doba zaruka oskvrnjeno težkim griesima!

Tko ne će kasnije jadikovati i tužiti: »Samo da niesam...!« neka odlučno prinese žrtvu, što je od njega traži njegova sreća. Neka mu bude jasno: Nije to on, nije njegov bolji ja, koji traži da budu sami, to je strast. — Za sretan brak prije svega je potreban i nepropustiv: blagoslov Božji. Toga pak ne ćemo zaslužiti, ako Ga težko vrieđamo i griesima oskvrnjujemo izvor roditeljske sreće.

Daljnje duboko osnovani propis zabranjuje zaručnicima spavati pod jednim krovom. Do mnogih grieha ne bi bilo došlo, da se obdržavao ovaj propis. Radi dobra primjera neka se to ne čini ni onda, kad položaj spavaonica izključuje svaku sumnju. Da zaručnici, koji još išta drže do svoje časti, ne smiju sami ići na putovanje, razumije se po sebi.

Kršćanski mladići plemenitih misli ne osjećaju ovih zabrana i propisa kršćanskog ćudoređa tegotnima. Neka se one nižoj naravi čine nepovoljnima i tegotnima, njihov pravi Ja, njihova duša, njihovo više teženje pozdravlja ih kao dobro došlu pomoć, koja ih čuva od ludosti i nesreće. Ne smiju također zaboraviti, da silno škode svojoj časti, ako se ne brinu za propise kršćanske ćudorednosti. Svatko, tko pozna život, znade, što se sve događa, kad se ne osvrćemo na njih. Ako pritom zamieti da zaručnici ne paze na to, tada gube njegovo poštovanje.

Kako veseli će jednoć biti mladenci, ako su hrabro prinesli žrtvu, što ju je od njih tražio ćudoredni zakon ili, bolje, strast, te će se svega svog života radosno osvrtati na svoje neoskvrnuto zaručničko doba. Ovo im ujedno pruža i jamstvo, da će se i u braku držati zapoviedi Božje, te pouzdanje, da im ne će izostati blagoslov Božji.

VJERNA LJUBAV

Kudagod ideš ti, idem i ja; i gdje se god nastaniš ti, nastanit ću se i ja. Tvoj je narod moj narod, i tvoj je Bog moj Bog. Rut. 1, 16.

Knjiga o Ruti pripovieda, kako je Elimeleh sa svojom ženom Noemijom u vrieme gladi otišao u zemlju Moabsku i tu se nastanio. Tamo umrije, a kasnije i oba njegova sina, koji su se tu bili oženili. Kad je Noemija čula, da je minula glad, odluči vratiti se u domovinu. I odputova sa svojim snahama. Putem nagovaraše snahe, da se vrate u dom svojih matera. I jedna se vrati. Ali Ruta se ne dade nagovoriti i reče sve-

krvi: »Nemoj me nagovarati, da te ostavim i da otiđem; kudagod ideš ti, idem i ja; i gdje se god nastaniš ti, nastanit ću se i ja. Tvoj je narod moj narod i tvoj je Bog moj Bog.«

Ove liepe rieči sada se čestoput stavljaju u usta zaručnici, kada je nakanila da sliedi svoga zaručnika davši mu obećanje za sav život.*

One izrazuju na slikovit način misli ljubavi, koja se neopozivo želi tako svesrdno sjediniti s ljubljenim, da oboje budu, po riečima Božjim, još samo jedno. Nadalje onaj koji ljubi, želi da pripada izključivo ljubljenom, a to isto očekuje i od drugoga. »Tebe hoću ljubiti, tebe jedinu; tebe više nego sve druge. Mi ćemo pripadati jedno drugome, jedno za drugo živjeti, jedno s drugim dieliti radost i žalost. Ostat ćemo jedno drugomu vjerni do smrti, sve do preko groba.« To je govor zaljubljenih duša. Kad ljubav jednoć nekome pokloni svoje srdce, ne može i ne će više da ga pusti. A ne može ga ni zaboraviti, pače ni tada, kad ni samo nije ostalo vjerno, kako to pjesnik dirljivo kaže: »Nikad više ne ću biti vesela, — tako odhuji veselje i cjelov, — a i vjernost isto tako! — Sve to bješe jednoć moje, — što je tako dragocjeno, — da se ni na svoju muku — zaboraviti nikad ne da!« — Najusrdnija bit ljubavi zahtieva vjernost.

Vjernost je plemenita, krasna krepost. Vjerne ljude zovemo zlatnim dušama. U njih se pouzdajemo u svim prilikama, na njih možemo uviek računati, možemo biti mirni i sigurni, da se ne ćemo prevariti. Vjerna ljubav supruga, koja ostaje postojana u svim tegobama, koja ostaje čvrsta prama svim zamamnostima, koja jedino u suprugu i kod supruga traži svoju sreću, koja je prilika vjerne ljubavi između Krista i Crkve — takva vjerna ljubav je temelj velike, duboke bračne i obiteljske sreće. Ona se ne koleba u mienama života, ne potresuju je pogrješke i nedostatci supruga, ne razbija je sila strasti.

Kako je vjernost tako liepa i krasna, tako je nevjera neopisivo ružna i prezira vriedna. To vriedi za svaku nevjeru, ali nadasve za nevjeru u ljubavi, jer tu se radi o životnoj i ljubavnoj sreći čovjeka.

Ogorčuje nas, kad se mladi čovjek lakoumno poigrava ljubavlju. Plemenit i savjestan značaj ne snubi za nagnuće i

* Bilješka. Ali Rutine rieči: »Tvoj je Bog moj Bog« smiju se za zaručnice samo tako razumjeti, da je preduvjet za pravu bračnu sreću isto vjersko osvjedočenje, ali ne, kao da bi ikad moglo biti dopušteno, da se iz ljubavi prema mužu mienja vjersko osvjedočenje. Ruta je to smjela reći, budući da je kao žena jednog izraelićanina upoznala jedinoga i pravoga Boga i odlučila da Mu se odsada klanja. Grieh bi bio, kad bi tko iz ljubavi prema svom zaručniku napustio pravu vjeru.

ne budi nade, ako nije spreman da je izpuni. S onim, što je najsvetije i najljepše između dva mlada čovjeka, vjereničkom ljubavi, ne smije se šaliti i tričariti. Gdje se radi o životnoj sreći čovjeka, kojemu pokazujemo ljubav, ne smijemo ga obmanjivati i varati. Mnogo je srdce slomljeno, mnogi je život klonuo, mnoga je sreća razorena, jer se budilo nagnuće, a potom se odnošaj nevjerom slomio. Radi toga neka svaki plemenit čovjek dobro promisli prije nego počne ljubavno snubljenje.

Još nesavjestnija je nevjera u braku. Ona je izdaja najsvetijeg obećanja danoga bračnom drugu i zato ga ljudi općenito preziru. Kako Mojsijin zakon, tako i poganski narodi, a i stari Germani kažnjavahu preljub smrću, pa je doista žalostan znak ćudorednog pada današnjeg vremena, da se moderni roman i igrokazi nesamo usmjeljuju iznositi preljub kao oprostivu slabost, kao nešto zanimljivo, kao junačtvo, nego da upravo tim opisivanjem budu za mnoge samo privlačiviji.

Već štovanje samih sebe moralo bi mladim ljudima braniti da pohađaju takove predstave i da čitaju takove knjige. Svaki plemeniti čovjek odklonit će, da s takvim prostotama kalja svoju predočbenu moć, i ne će dati ugrabiti svoga plemenitog shvaćanja o braku i ljubavi. Ali tko ovakovih knjiga i predstava ne će sebi uzkratiti, gubi pomalo prirodnu ogavnost od opačina; on u takovim prestupcima više ne vidi ništa sramotno i pomalo ga sve više zanimaju ovakove »ljubavne pustolovine«. Dođe li tada do nagnuća ili se pruži prilika za grieh, može njegova stalnost doći u veliku kušnju, a žalostno izkustvo nas uči, da je mnogi nisu izdržali. Tko pozna život, taj se zgraža od upravo neprijatne moći strasti. Ona je mnoge zavela na čine, koje su sami još prije kratkog vremena mržali izključenima.

Budite stoga na oprezu, ako biste ikad opazili, da neka druga osoba čini na vas neki dojam, te bi se nagnuće prema njoj htjelo ušuljati u vaše srdce. Čovječji je da se ovakove požude pojavljuju, ali ako vam je mila sreća vašeg braka, ne popuštajte im. Nemojte se zavaravati kao da je to samo prijateljstvo, kad iz nagnuća bilo kako pobliže občite s drugom osobom. Lako, i previše lako, nastane razdor u braku. S prijateljem, s prijateljicom dođe do izjašnjenja, zatim se javi nagnuće, a s njim ujedno i otuđivanje od supruga — i nesta sreće, a i vjernosti. Za mnoge bijaše početak pogibli, što su našli nekoga, s kim su se dobro razumjeli, možda bolje nego sa suprugom.

Za onoga koji ljubi, nema trpkije boli od samosviesti: »Više me ne će ljubiti kao dosad«. S odkrićem: »Suprug ili supruga ljubi drugoga« bit će sunčana sreća pokopana zauviek. Kao što mraz poništi u proljetnoj noći svu krasotu cvieća sa svim nadama, tako poništi opori mraz ovoga saznanja sve cvieće i pupoljke u vrtu braka. Ljubav je ljubomorna. Ona hoće da sama posjeduje srdce svoga ljubljenika i da ga ne dieli ni s kim. Strašno je za srdce, koje ljubi, kad vidi, da se prevarilo u onomu koga je ljubilo, u koga se pouzdavalo i kome se sasvim podalo. Kako divlje tišti pomisao, da je netko drugi više cienjen; kako porazno djeluje sviest, nerazješivim vezom biti vezan uz čovjeka, kojega smo ljubili i dalje bi ga htjeli ljubiti, ali ga sad moramo prezirati. Mjesto rajske blaženosti u srdcu, evo bezutješna, tupa predanja tužnom životu. S radostnim pouzdanjem stavljena je na kocku životna sreća, a sad eto spoznanja, da smo pali žrtvom varalice, kockara.

Kako daleko je dosegla zamršenost ćudorednih pojmova u nekim krugovima, pokazuje ono mjesto u papinskoj poslanici, gdje Pijo XI. upozoruje, da se takova prijateljstva smatraju dapače kao dopuštena:

»Vjernost diraju oni, koji zastupaju mišljenje, da treba računati sa suvremenim nazorima o izvjestnim krivim i nipošto nedužnim prijateljstvima s trećim osobama. Oni se bore za ova naziranja, da tu treba supruzima prema svietu priznavati veću slobodu mišljenja i kretanja, i to tim više, što nije malo njih, koji imadu od naravi tako jako nastrojenje nagona, da ga ne bi mogli zadovoljiti u uzkim granicama jednoženstva. Zato oni ne trpe strogo naziranje čestitih supruga, koji osuđuju i odbijaju svako nagnuće i rad s trećom osobom, ako proizlaze iz strasti. Takvo naziranje drže oni zastarjelim natražnjačtvom duha i srdca, ili gledaju u njem nedostojnu i prezirnu ljubomoru. Zato hoće, da su svi državni kazneni zakoni za čuvanje bračne vjernosti bez učinka, dotično da se proglase bezkoristnima«.

»Plemeniti i nedužni supruzi već će iz neposrednog prirodnog osjećanja odbijati sve ove stvari kao gadne i odurne, te ih prezirati. I glas naravi dobiva ovdje svoju punu potvrdu po zapoviedi Božjoj: »Ne sagrieši preljubom«! i po riečima Kristovim: »Tkogod pogleda ženu da je poželi, taj je

već u srdcu svom učinio s njom preljub«! Nikoji čovječji običaji, nikoji opaki primjeri, nikakav način tobožnjega ljudskog napredka ne mogu nikada oslabiti obvezu ove zapoviedi Božje. Kakogod je jedan te isti Krist jučer, danas i u sve vieke, tako ostaje i nauka Kristova uviek ista, ni jedno slovo njezino neće proći, dok se sve ne zbude«.

Klonite se dakle najbrižljivije svega, što bi moglo biti na štetu vašem bračnom miru i sreći; dapače i svega onoga, što bi u vama moglo probuditi samo pomisao na nevjeru. Odrecite se rado svih zabava, u kojima se zbijaju šale s ljubavlju i vjernošću; izbjegavajte povjerljivost s kojom god drugom osobom i brinite se, da se ni sumnja nevjere ne uzmogne pojaviti. Oboje budite sebi najmiliji i najdraži na svietu; nastojte da jedno drugo što više volite i razveseljujete i neka se ništa ne mogne protisnuti među vas.

Ali ne dajte ni kakovoj neopravdanoj sumnji da se digne protiv vjernosti! Bila bi težka nepravda spočitavati drugomu nevjeru ili podržavati sumnju o njoj, a ne imati o tome stvarnih, sigurnih, težkih dokaza. Vjernost za vjernost!

Neka vam bude na ponos, da mognete, kao sv. Ljudevit, pokazati svoj vjenčani prsten i reći: »Osim ove ljubavi ne znam druge«.

SVETA OBITELJ

Katolička Crkva ne pruža vam samo visoko shvaćanje o braku i ljubavi, a u svojim sredstvima milosti još i snagu, da živite po Božjoj volji; ona vam u svetoj Obitelji daje najljepši uzor za vaš novi stalež. Premda se ne bi pristajalo za Božanskog Sina, da pored svoga Božanskog Otca ima i zemaljskoga, te da radi toga majka Njegova ne bi ostala netaknuta djevica, ipak je htio roditi se i odrasti u sjeni braka; svojim primjerom htio je obnoviti obitelji, koje su već bile u podpunom razsulu. Što nije uspjelo caru Augustu sa svim sredstvima moći svjetskoga rimskoga carstva, kad je zakonima htio spasiti obitelji od propasti, to je izvršio Spasitelj svieta Svojom naukom i Svojom milosti, a nadasve Svojim tihim primjerom u tesarskom stanu u Nazaretu. Ne da se opisati, kako mnogo je svietla i snage, sreće i blagoslova, stoljećima proizteklo iz ove neugledne obitelji u Nazaretu. Njezin je primjer obnovio sviet i stvorio liep, kršćanski obiteljski život s njegovim mirom i radostima.

Svete osobe uče nas prije svega, da domaće radosti znače veliku zemaljsku sreću. Nikad nije na ovoj zemlji bilo ljudi, koje je Bog više ljubio od njih. Tu im zacielo nije uzkratio prave sreće, ukoliko se ta dade zamisliti na zemlji. Pa ipak za njih nije bilo druge radosti do one, što ju je tadanjem vremenu mogla pružiti obrtnička obitelj u jednom udaljenom gradiću. Oni ne poznavahu bezbrojnih svakovrstnih zabava i veselja, za koje danas mnogi vjeruju, da bez njih ne bi mogli biti. Ipak mi ne predočujemo sebi svete Osobe drugčije nego vazda sretne i zadovoljne. One sreću nose u svom srdcu, pa je stoga ne trebaju tražiti drugdje. »Majka razkalašenosti nije radost, nego gubitak radosti«, kaže s pravom neki moderni pisac.

Prava obiteljska sreća pripada onim zemaljskim radostima, koje čovjeka čine najblaženijim. Ljubazna skrb za svoje čini otcu svaki rad lakim. Ljubav mu zaslađuje sve napore i žrtve: dapače se raduje, što tim može dokazati svoju srdačnost. Majka ne zna sretnijeg zanimanja nego skrb za supruga i za djecu. Najsretnija je, kad posve zaboravi sebe, te živi još samo za obitelj. A duša domaće sreće je diete. Dade li se zamisliti što ljubkije, milije, dragocjenije, čarobnije od toga preljubaznog bića s njegovom nevinosti, bezazlenosti, s neizmjernim povjerenjem i dobrim srdcem? Ono je sunašce doma, koje mu daje radost i toplinu.

Doduše, briga za diete često puta posve zaokupi vrieme i misli roditelja, ali također i ništa ne godi srdcu toliko, koliko ovo zaposlenje. Ta prava ljubav mora gotovo uviek misliti o predmetu svoga nagnuća; njezine misli kruže oko njega dan i noć. Ona ga ne može zaboraviti, i presretna je kad može misliti o njem. Uviek mu želi samo dobro i razmišlja, kako bi mu ga mogla pribaviti, kako bi ga mogla čim obradovati. U tom cilju ništa joj nije pretežko ili preveliko. Roditeljska ljubav ne zna veće radosti, nego kad je djetetu dobro, kad liepo raste i krasno se razvija. Ta ono ima biti njihovo drugo uzajamno »ja«, u kojem će oni dalje živjeti.

Prekrasna je zadaća roditelja, da obrazuju duh svoga djeteta. Malone sve što diete znade, nauči od svojih roditelja. Nazori, koji mu se usade u prvim godinama, ostaju za sav život. Može biti kadšto i tegotno odgovarati na njegovih tisuću pitanja, pa ipak to čini veće zadovoljstvo roditeljima, nego sve zabave u gostionicama. O, kad bi otčevi znali, koliko je blaženih radosti sakriveno u igrama i u povjerljivu brblja-

nju s djecom, te u ozbiljnim poukama, oni bi sabirali ovo blago, mjesto da svoj krvavo zasluženi novac troše na puste, mlake svjetske radosti.

Ova se radost doduše ne pokazuje javno; ne odaje se smiehom i bučnim vikanjem; ali ona napunjuje srdce, te ono previre od blažene radosti. Ona svietli iz sretnih očiju, odrazuje se iz zadovoljnih crta lica, dok se na ustnama malo kad podkrade ova ili ona rieč.

Hoćete li sretan obiteljski život, tad ne tražite sreću izvan doma, nego u njemu. Zato vam mora biti prva briga, da stvorite udoban, pristao dom. U svom domu morate se osjećati najugodnije. Malim sredstvima, a prije svega čistoćom, dade se postići mnogo. Neka vam dom ne bude nikad bez cvieća, koje razveseljuje oči i srdca.

Onda njegujte kućevnost. Zabavama, zajedničkim igrama i kućnim slavama morate život u obitelji učiniti što privlačivijim. O, koliko usrdne i drage radosti donosi u obitelj, kad roditelji i djeca na pr. razmišljaju, kako će jedni drugima prirediti ugodno iznenađenje za imendan, za Božić ili drugom prilikom.

Prije svega naučite se od Svete obitelji zadovoljstvu. Budite zadovoljni i s malim. Slobodno je, pače možda se i morate brinuti, da poboljšate svoj gospodarski položaj, ali ne dopustite, da vam nezadovoljstvo zaokupi srdce, jer bi to izagnalo iz njega sreću. Svrnite pogled prema Betlehemu, u štalicu, onda prema Nazaretu u priprostu kućicu. Bolje od vas nisu imala ni ona najsvetija lica. Kad vas pritisnu zemaljske tegobe, spomenite se svete Obitelji. Ne karajte se s Bogom! Ne kušajte svoj položaj poboljšati u protivnosti prema zakonu Božjem. Sve to ne će vas usrećiti. Čovjek može biti zadovoljan, pa ne imao ni mrvice od zemaljskih užitaka i dobara. To vam pokazuje više od svega — štalica betlehemska.

Primjer svete Obitelji daje vam najsnažniji poticaj za čist i plemenit život, da visoko svoje zvanje držite svetim i da nikada ne zaboravite poštivati roditeljsko dostojanstvo.

Uzvišena Majka Božja, koja razveseljuje svako srdce, pokazuje u svojoj čistoći i uzvišenosti u čemu je žensko dostojanstvo. Dva puta učini Bog veliko čudo, da Marija, iako postade majkom, osta ipak prečistom djevicom. Tako visoko cieni Bog djevičansku netaknutost. Ovaj uzor neka bude poticalom djevojci, da ne gubi lakomisleno svoju čast, da svoje

najljepše dobro ne žrtvuje grješnoj strasti, nego da je zamieni jedino visokim dostojanstvom kršćanske supruge ili da ostane djevicom. Kako bi inače mogla pogledati u lice Prečistoj Djevici, kad bi joj bila tako malo slična?

Njezina uzvišena slika neka i u muža uzbudi štovanje i strahopočitanje prema djevici i supruzi. Bi li on mogao gledati Njezin lik, sviestan, da je podlo postupao sa ženom? Uznesen Njezinom milinom čistoće i dostojanstva, ne mora li osjećati strahopočitanje prema svakoj djevici i ženi, sestrama Majke Božje? Promatra li sv. Josipa, koji je u dobrovoljnom odricanju bio vitežki zaštitnik djevičanstva Marijina, ne će li se tada i on odlučiti da štiti i brani dostojanstvo i čast svoje zaručnce i supruge od vlastite pohote? Nikad ne će zahtievati od nje što nepristojno.

Vaš se pogled konačno upravio preblagomu Božanskom Djetetu. Čini se, da je Ono diete kao svako drugo. Ali mi znamo: Ono je s Božanstvom najusrdnije sjedinjeno. S najdubljim strahopočitanjem i udivljenjem promatraju Ga Josip i Marija. I bude vam svijestno, da je svako diete nešto veliko i sveto. Ta njegova je duša, bi reći, dah Božanstva. Poslije Krsta ono je svietlo diete Božje. Zato je i nešto veliko i sveto, kad započne novi život čovjeka. Pri tom mora surađivati i svemogući Bog tim, da djetetu stvori dušu. Roditeljsko dostojanstvo je na izvjestan način suučestvovanje u stvaralačkoj moći Božjoj. I oni moraju zato osjećati strahopočitanje prema dostojanstvu otca i majke i prema svemu, što je s tim u savezu. Čistoća je uzvišena, odlična namjera, koja čuva tielo od poniženja da postane sredstvom nizke požude i posvećuje ga, da bude oruđe Božanske stvaralačke volje. Pa kako je Bog kod rođenja Sina Svoga odstranio sve, što nije dolikovalo za Nj, tako se morate i vi, ako želite biti otcem i majkom, klonuti svega, što se za plemenite ljude ne pristoji, da mognete jednoć čistom ugodnošću promatrati svoje diete bez ikakva spočitavanja. Samo tada, ako sami čisto živite, moći ćete jednoć i djeci svojoj pružiti jaku pomoć, da sačuvaju čistoću. O ovom pitanju govori pisac u knjizi »Um die Reinheit der Jugend, ein Buch über die Erziehung zur Keuschheit für Eltern, Seelsorger und Erzieher. Čista mladež. O ugoju čistoće za roditelje, dušobrižnike i uzgojitelje.«

Jedini događaj koji nam se priča o svetoj Obitelji nazaretskoj jest njihovo hodočašće u Jeruzalem, kad je Isusu bilo 12 godina. Ne da se ni pomisliti drugčije, već da su sveta

lica s najvećom savjestnosti izpunjavala vjerske propise, da je među njima cvala prava, duboka pobožnost. I u svemu tomu neka vam sveta Obitelj bude uzorom.

Ne zaboravljajte nikada, da vam je gospodin Bog za vašu sreću bezuvjetno potreban. Na Njegovu blagoslovu počiva sve. Ako treba da se vaše nade izpune, mora ih Gospodin blagosloviti, mora ih očuvati od tisuću opasnosti, bolesti, nesreća, mora ih zaštititi, obraniti i sretno voditi.«

Nadalje: jedino vas strah Božji osposobljuje, da držite svoj stalež svetim. Strast će možda pokušati da zagospodari, te tim lakše izpuni sve svoje želje. Ljudi će vam prikazivati grieh kao mudrost i opreznost, a život po volji Božjoj kao ludost. Svakojake brige i sumnje mogu vam savjetovati, da se po primjeru drugih lakoumnika nimalo ne osvrćete na zapoviedi Božje. Ako se ne ćete dati obezumiti, tada nastojte, da vas posve proniknu kršćanski nazori o braku. Čitajte stoga neka poglavlja ove knjige zajednički i ponovo, da prisvojite prave misli. Izpunite u svakom pogledu vjerska načela, tako da vam sviestan, hotimičan prestupak Božanskoga ćudorednog zakona bude sve odurniji.

Čovjek je sam po sebi preslab, da bi mogao svladati sve napasti i vazda se držati Božjih zapoviedi. Za to mu treba milosti Božje, a ova se daje supruzima po Sakramentu, što su ga primili. Sv. Otac kaže o tom u svojoj poslanici:

»Krist Gospodin, osnivač i usavršitelj častnih Sakramenata, podiže ženitbu svojih vjernika na pravi i istiniti Sakramenat Novoga Zavjeta, te je uistinu učini znakom i izvorom osobitih milosti, kojima htjede usavršiti njihovu naravnu ljubav, učvrstiti nerazstavljivo jedinstvo i posvetiti bračne drugove.

A jer je Krist upravo valjani bračni ugovor između vjernika odredio za sakramentalni znak milosti, to je bit Sakramenta tako uzko povezana s kršćanskim brakom, da među krštenima i ne može biti pravoga braka, koji ne bi bio ujedno i Sakramenat.«

Tim što vjernici jedno drugome zadadu iskreno obećanje i pristanak za ženitbu, sami otvaraju sebi riznicu sakramentalnih milosti, da iz toga crpe vrhunaravnu snagu, koja će ih osposobiti, te će do smrti vjerno, sveto i postojano izpunjavati svoje dužnosti.

Onima, koji Sakramentu ženitbe ne stavljaju nikakve zapreke, umnožava on ne samo stalno načelo vrhunaravnog

života, milost posvećujuću, već se pridodaju još i druge milosti, nastrojenja i klice. On podiže i usavršuje vrhunaravne sile, tako da bračni drugovi ne samo razumno shvate zadaću, cilj i dužnost bračnog staleža već da ih isto tako mognu i u srdcu osjećati, postojano i čvrsto obožavati te ozbiljno htjeti i činom ih izvršivati. Sakramenat im konačno daje pravo na djelatnu pomoć milosti, kadgod je uztrebaju za izvršivanje svojih staležkih dužnosti.

Ali u vrhunaravnom redu vriedi zakon Božanske providnosti, da ljudi iz Sakramenta, što su ga primili, postignutom upotrebom razuma, mogu crpsti puni plod samo uz lično sudjelovanje s milošću. Radi toga će veći dio bračne milosti ostati neizkorišten kao zakopano blago u polju, ako bračni drugovi ne rukuju vrhunaravnim silama i ne njeguju u njih položenih klica milosti, da se razviju. Ako čine, što je do njih, te gorljivo surađuju s milošću, tada će moći snositi bračne terete i izpunjavati svoje bračne dužnosti, te će po uzvišenom Sakramentu biti duhom jaki, posvećeni i u određenom smislu bit će sudionici vrhunaravnog posvećenja. Po nauci sv. Augustina biva čovjek po sv. Kristu i sv. Redu određen i osposobljen za kršćanski život i svećeničko uredovanje, te mu nikada nedostaje sakramentalne milosti: malone na isti način (ako i ne na osnovi sakramentalnog značaja) ne mogu ni vjernici, ujedinjeni bračnim vezom, nikad više izgubiti sakramentalne pomoći i veze.

Neka svom gorljivošću promisle, da su za dužnosti i visoko dostojanstvo svoga staleža posvećeni i jačani osobitim Sakramentom, koji premda ne utiskuje nikakova sakramentalna značaja, ipak traje neprekidno dalje. U tom cilju treba da sigurnije uvaže rieč kardinala Roberta Bellarmina, rieč punu prave utjehe. Ovaj svetac misli i piše pobožnim duhom s drugim velikim teolozima: »Sakramenat ženitbe može se promatrati dvojako: kako postaje, kako traje, kakav je bio. Sakramenat je naime sličan sv. Euharistiji, a ova je Sakramenat ne samo u svom postanku, nego je to i u svojem daljnjem postojanju. Jer doklegod supruzi žive, tako dugo je njihova zajednica tajanstveni znak Krista i Crkve.«

O da supruzi ne zanemaruju ove milosti Sakramenta, koja živi u njima! Ako se unatoč svim križevima primiču vjernom izpunjavanju svojih dužnosti, tada će iz dana u dan sve više na sebi osjećati djelovanje ove milosti. Pa kad ih jednom možda težko pritisne težina života i teret zvanja,

neka se ne plaše, već se spomenu onih rieči, što ih je sv. Pavao pisao svomu dragom učeniku Timoteju o Sakramentu sv. Reda, kada je Timotej gotovo posve klonuo od truda, briga i sramotna postupanja: »Opominjem te, da opet probudiš milost Božju, koja je u tebi položenjem mojih ruku, jer Bog nam nije dao duha plašljivosti nego duha jakosti i ljubavi i trieznosti.«

Zato nastojte molitvom i marljivim primanjem sv. Pričesti učiniti djelotvornim ovo blago milosti Sakramenta ženitbe, koje je u vama pohranjeno. Prava, duboka pobožnost mora zadahnjivati sav porodični život. Liep je običaj, da se u katoličkim obiteljima mnogo moli zajednički prema riečima Spasiteljevim: »Gdje su dvojica ili trojica sabrani u moje ime, ondje sam ja među njima.« (Mat. 18, 20).

Kako vam je poznato, papa Leo XIII. osnovao je Družtvo kršćanske obitelji na čast sv. Obitelji nazaretskoj, te je zaželio, da se u svakom obiteljskom stanu nađe slika sv. Obitelji i da se pred njom bar jedanput na dan skupe na molitvu svi članovi porodice, da razmatraju primjer sv. Obitelji i preporučuju se njezinoj zaštiti.

U novije doba još je jedan drugi pobožni običaj vrlo omilio katoličkom puku: posveta obitelji Presvetom Srdcu našega Spasitelja. To ima biti izraz nakane, da uredimo sav svoj obiteljski život po Kristovim načelima. Posvetom ima biti izrečena i učvršćena kraljevska vlast Spasiteljeva nad porodicom. Spasitelj je obećao i sv. Mariji Margareti Alacoque: »Blagoslovit ću kuće u kojima je postavljena i čašćena slika Mojega Presvetog Srdca.« Bogato izkustvo pokazuje, da ova pobožnost često ima upravo čudesno djelovanje.

NEKE CRKVENE ODREDBE O BRAKU I KRŠTENJU

1. Obećanje ženitbe (zaruke)

Obećanje ženitbe (Kan. 1017) bilo jednostrano, bilo dvostrano ili zaruke, nevaljano je za oba područja, osim ako je učinjeno pismeno i podpisano po strankama, te supodpisano po župniku ili Ordinariju ili bar po dvojici svjedoka.

Iz obećanja ženitbe ne nastaje nikakvo pravo sudbenog traženja da se sklopi brak, i ako je obećanje bilo valjano, te nema nikakvog opravdanog razloga za odustaju od obećanja; ali postoji pravo tužbe na naknadu štete, ako je prouzročena kakva šteta. Samo se po sebi razumije, da iz valjanih zaruka sliedi u savjesti obveza na ženitbu i nevaljanost obećanja drugoga braka, ako zaruke nisu prekinute iz važnih razloga. Jer to je zapravo ugovor, podpisan po obim strankama i zato obvezuje.

2. Sklapanje ženitbe

Crkveno pravo određuje (Kan. 1094): »Samo su one ženitbe valjane koje se sklapaju pred mjestnim župnikom ili Ordinarijem ili pred svećenikom kojega je ovlastio jedan od njih i barem pred dvojicom svjedoka.« Za katolike je ovo, u običnim prilikama, jedini mogući način za sklapanje braka.

Država ima pravo i dužnost da uredi posljedice, što ih sklapanje braka ima za građanski život. Propisuju neke države i takozvanu »građansku ženitbu« i samo tu priznaju valjanom, ali iz toga ne sliedi, da je na taj način doista sklopljena ženitba. Doduše od tog časa država ih smatra supruzima, ali pred Bogom i Crkvom katolici to još nisu. To će biti istom po crkvenom vjenčanju.

Kad bi se katolik zadovoljio ovim t. zv. građanskim brakom, to on ne bi bio oženjen. Sagriešio bi upravo tako, kao onda kad bi vršio bračna prava, a ne bi bio oženjen. Pred Bogom i pred Crkvom bio bi to grješan život kao i konkubinat, divlji brak. Ako bi iz takvog braka bilo djece, ova se nakon krštenja moraju upisati u Maticu Krštenih kao crkveno nezakonita. Kod imena njihovih roditelja stajala bi bilježka: »Civilno vjenčani«. Svećeničko, a i redovničko zvanje, ostalo bi ovoj djeci zatvoreno, osim ako bi djeca poslije naknadno ženitbom bila pozakonjena.

3. Ženitbene smetnje

Kanon 1038 crkvenog zakona kaže: 1. Jedino vrhovna crkvena vlast može pouzdano izjaviti, kada božansko pravo čini ženitbu nedopuštenom ili nevaljanom. 2. Izključivo ova vrhovna crkvena vlast ima pravo da za krštena lica ustanovljuje druge bračne smetnje, kao zabrane ili kao zapreke, putem obćeg ili posebnog zakona. Kan. 1040 veli: Osim Rimskoga Pape nitko ne može niti podpuno niti djelomično dokidati bračne smetnje crkvenoga prava bilo da su te smetnje zabrane bilo da su zapreke; isto tako ne može podjeljivati oproste od ženitbenih smetnja nitko osim onoga koji tu vlast

ima bilo na temelju obćeg zakona bilo na temelju posebnog ovlaštenja od Apostolske Stolice.

Crkva razlikuje kod ženitbenih smetnja: zabrane i zapreke. Ženitbena zabrana braka sadržava strogu zabranu stupiti u brak. Ako bi se tko dao vjenčati prije nego je odstranjena takova zabrana, brak bi doduše bio valjan; ali on bi težko sagriešio. Ženitbena zapreka braka isto tako zabranjuje pod težki grieh sklopiti brak, ali ga ujedno čini nevaljanim. Kad bi se netko ženio unatoč takove zapreke, za koju nije dobio oprosta, njegov bi brak bio nevaljan. To dakle uobće ne bi bio brak.

4. *Ženitbene zabrane*

1. Kan. 1058: Obični zavjet djevičanstva, podpune čistoće, neženstva, primanja svetih redova i stupanja u redovničku družbu čini brak nedopuštenim.

2. Kan. 1059: U onim krajevima gdje propisom građanskoga zakona nastaje bračna zabrana među osobama, koje su u građanskom srodstvu radi usvojenja, ženitba je zabranjena također i po kanonskom pravu.

3. Kan. 1060: Crkva svagdje najstrože zabranjuje sklapanje braka između dvie krštene osobe, od kojih je jedna katolik, a druga pripada krivovjernoj ili razkolničkoj sljedbi; a ako postoji pogibao odpada za katoličkog bračnog druga i djecu, ovakav brak zabranjuje sam božanski zakon. Kan. 1061: Crkva ne daje oprosta od zabrane mješovite vjeroizpoviesti, osim: 1. ako to traže opravdani i težki razlozi; 2. ako nekatolički bračni drug dade jamstvo, da će od katoličkog bračnog druga biti odklonjena pogibao odpada, i ako obadva bračna druga dadu jamstvo, da će svu djecu samo katolički dati krstiti i odgojiti, te ako postoji moralna sigurnost da će se ova jamstva izpuniti. Jamstva treba da se redovito učine pismeno.

3. Kan. 1062.: Katolički bračni drug dužan je da razborito nastoji oko toga da se nekatolički bračni drug obrati.

Nadalje Crkva zabranjuje da se vjernici prije ili poslije vjenčanja obavljenog po katoličkom svećeniku dadu vjenčati po svećeniku nekatoličkom. Po kan. 2319 padaju pod kaznu izobćenja, koja je biskupu pridržana, oni katolici, koji sklope brak pred nekatoličkim svećenikom; onda oni, koji zaključe brak s pristankom da će sva djeca ili samo nekoja biti odgojena nekatolički, a tako i oni koji hotice dadu svoju djecu

krstiti nekatoličkom svećeniku; konačno oni roditelji ili njihovi zamjenici, koji naumice dadu djecu poučavati i uzgajati u nekatoličkoj vjeri.

4. Konačno kan. 1065 nalaže, neka se odvraćaju vjernici od sklapanja braka s onima, koji su notorno odbacili katoličku vjeru, iako nisu prešli ni u kakovu nekatoličku sljedbu, ili s onima koji pripadaju družtvima, koje je Crkva osudila.

5. *Ženitbene zapreke*

Kan. 1067: D o b a. Ne može valjanog braka sklopiti mužkarac prije navršene šestnaeste, a ženska prije navršene četrnaeste godine.

Kan 1068: T j e l e s n a n e s p o s o b n o s t za prirodno izvršavanje bračnog čina čini ženitbu nevaljanom. Neplodnost nije ni ženitbenom zaprekom ni ženitbenom zabranom.

Kan: 1069: I ako je prava ženitba nevaljana ili razriešena s kojega god razloga, nije zato dopušteno stupiti u drugu ženitbu nego se mora prije toga zakonitim putem i sigurno utvrditi, da je raniji brak ništetan i razriešen.

Kan. 1070: R a z l i k a v j e r e: Ništetan je brak, koji sklopi nekrštena osoba s osobom koja je krštena u katoličkoj Crkvi ili koja je u nju prešla iz krivovjerja ili razkolničtva.

Kan. 1072: V i š e p o s v e ć e n j e. Ne mogu sklopiti valjanu ženitbu duhovnici, koji su primili svete redove.

Kan. 1073: S v e č a n i z a v j e t i. Isto tako sklapaju nevaljano ženitbu redovnici, koji su položili svečane zavjete ili takve obične zavjete, koji po posebnoj odredbi Svete Stolice imaju snagu da ženitbu čine nevaljanom.

Kan. 1074: O t m i c a. Ne može biti valjanog braka između mužkarca i žene otete u svrhu ženitbe tako dugo, dok se ona nalazi u otmičarevoj vlasti. Ako oteta — pošto bude odieljena od otmičara i stavljena u mjesto sigurno i slobodno — pristane, da joj on bude muž, prestane zapreka.

Kan. 1075: Z l o č i n s t v o. Ne mogu sklopiti valjanog braka:

1. Oni, koji su za trajanja istog zakonitog braka međusobno počinili preljubu i međusobno si obećali da će se uzeti ili su pokušali ženitbu i ako samo građanskim činom.

2. Oni, koji su jednako za trajanja istoga zakonitog braka međusobno počinili preljubu, a jedan je od njih počinio supružko ubijstvo.

3. Oni, koji su međusobnim tjelesnim ili duševnim podpomaganjem ubili ženitbenoga druga, — i ako nijesu počinili preljubu.

Kan. 1076: Krvno srodstvo. U upravnoj lozi krvnog srodstva brak je nevaljan između svih predaka i potomaka bilo zakonitih bilo prirodnih. U pobočnoj lozi nevaljan je brak sve do trećeg koljena uključivo.

Kan. 1077: Tastbina čini brak nevaljanim u upravnoj lozi u svakom koljenu, a u pobočnoj lozi sve do drugog koljena uključivo. Zapreka tastbine se povišestručuje, kadgod se nakon smrti bračnog druga sklopi daljnji brak s pokojnikovim krvnim srodnikom.

Kan. 1078: Javna ćudorednost. Zapreka javne ćudorednosti nastaje iz nevaljanog braka, bez obzira da li je izvršena ili ne, i iz javnog ili notornog priležništva; ta zapreka čini brak nevaljanim u prvom i drugom koljenu upravne loze između muža i ženinih krvnih srodnika i obratno.

Kan. 1079: Duhovno srodstvo. Samo je ono duhovno srodstvo ženitbenom zaprekom, o kojem govori kanon 768, naime: između krštenika i krstitelja, zatim između krštenika i krstnoga kuma.

Budući da zapreke čine ženitbu nedopuštenom, a zapreke je čine k tomu i nevaljanom, zato su zaručnici po savjesti svojoj težko obvezani da očituju svaku nepobitnu smetnju, ako je ima, te si isprose za nju oprost. Crkva ga nije dužna dati. Daje ga samo onda, kad se za to postoje primjerno važni razlozi.

6. *Krštenje u nuždi*

Prema kršćanskoj nauci, koja se osniva na rieči Sina Božjega, mogu se samo krštena djeca spasiti i doći do blaženoga gledanja Boga. Ona djeca koja umiru bez krštenja, dolaze u mjesto naravne blaženosti, gdje su sretna i zadovoljna, ali ne dođu u nebo, koje mi očekujemo. Stoga je sveta dužnost roditelja da brižno paze na to, da se u slučaju nužde diete pokrsti odmah nakon poroda, da mogne doći u nebo. Jedna te ista osoba mora glavu djeteta polievati vodom, tako da teče preko kože, a ne samo po vlasima, i u isto vrieme govori: »Ja te krstim u ime Otca i Sina i Duha Svetoga.«

Budući da prema obćem shvaćanju nastajući život ima već od prvog trenutka začeća neumrlu dušu, mora se ovako krštenje obaviti i onda, kad radi koje nesretne prilike nerazvito čedo ostavi prerano majčino krilo. To vriedi već za prve mjesece. A budući da voda mora neposredno ticati diete, potrebno je otvoriti onu posteljicu, u kojoj počiva nježni stvorak. Prema liečničkom savjetu to se dade najbolje učiniti u posudi s mlakom vodom. Nagibanjem simo i tamo treba paziti, da voda oplakuje samo djetešce i pri tom izgovarati rieči: »Ako živiš, krstim te u ime Otca i Sina i Duha Svetoga.« Od največe je važnosti, da se krštenje u nuždi izvrši što prije, jer nježno biće može samo nekoliko časaka živjeti izvan majke. Pustimo stoga sve, i izvršimo krštenje bez odgađanja.

SADRŽAJ

TAJNA BRAČNE SREĆE

II. IZDANIE

Nova knjiga. Do sada je poplavila sviet u sedam živih jezika u milijunskoj nakladi. Sama po naslovu kaže, koja joj je svrha. Ona je namienjena mladim ženitbenim parovima, a i ozbiljnim bračnim kandidatima. Duh sveti veli, da ih ima koji stupaju u brak kano vol i magare koji nemaju razuma. Pa upravo neznanje je krivo mnogim i premnogim nesretnim brakovima. Knjiga pruža svjetlo razumu, da ženitbeni kandidati znadu kamo idu i što ih stvarno čeka. Ona pruža otvoreno i iskreno direktive volji u zajedničkoj izgradnjii bračne sreće.

Pozvao sam zaručnike na zaručnički izpit prigodom vjenčanja. Jedan mi je rekao: »čujte to su ozbiljne stvari i veliki je idealizam u toj nauci, a malo ih je koji bi ga ostvarili!« Drugi je iskreno i otvoreno priznao: »Nisam imao do sada ni pojma o dužnostima u braku; zašto mi niste to prije kazali?« Odgovorio sam mu: »niste me pitali«. Da sam to znao, vjerujte, da ne bi bio došao«. »Da, Vi ste još uviek slobodni.« Da, slobodan, ali je ipak već prekasno.«

Nemoj, da bude i tebi prekasno. Uzmi, čitaj knjigu, studiraj, a tek nakon ozbiljnog [illegible] odluči se na korak, koji odlučuje tvojom [illegible] i vječnom srećom. Ova knjiga prava [illegible] kruha.

TISKARA MATICE HRVATSKIH AKADEMIČARA - ZAGREB - ILICA 54